

ప్రజాపతి

ప్రజాపతి వారి దేవాలయం

౬

౨

సంపాదకుడు

ప్రజాపతి వారి దేవాలయం

౧౦ ప్రజాపతి వారి దేవాలయం

'ప్రజాపతి వారి దేవాలయం'

వి రా థ ము లు

నంవత్సర చందాలవల్ల మాత్రమే ప్రబుద్ధాంధ్రను నిర్వహించడం కష్టం. ఈ నంగతి గమనించి ప్రబుద్ధాంధ్ర యెడల ఆదరం వున్న బేదార్థ్యపంతులు ఉత్సాహపరి వింతా లైన విరాళాలు దయచేస్తున్నారు. ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు.

- ౧ శ్రీ తురగా రామచంద్రరావు పంతులు గారు. ఇన్ కమ్ టాక్సు ఆఫీసరు, విశాఖపట్నం ౫-౦-౦
- ౨ శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథంపంతులుగారు ఎం, ఏ, బి. ఎల్. విశాఖపట్నం ౫-౦-౦
- ౩ శ్రీ కంఠంపాటి సత్యనారాయణమూర్తి గారు అవిష్కృతముం ౫-౦-౦
- ౪ ఒక శ్రీయోధిలాపి. బి. ఏ. బి. ఎల్ వకీలు రాజమండ్రి ౫-౦-౦

ఏ జం ట్లు కా వాలి

ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రిక విడిసంచికలు అమ్మడానికి ఈ క్రింది స్థలాలలో ఏజంట్లు కావాలి. మంచి కమిషను ఇస్తాము.

౧ ఏలూరు	౧౫ తుని
౨ రెజవాడ	౧౬ సామర్లకోట
౩ బండర	౧౭ బరంపురం
౪ గుడివాడ	౧౮ పాలకొల్లు
౫ నరసరావుపేట	౧౯ నరసరావురం
౬ నంద్యాల	౨౦ ఆమలాపురం
౭ కర్నూలు	౨౧ రేపల్లె
౮ కడప	౨౨ హైదరాబాదు
౯ ఆనంతపురం	౨౩ సికింద్రాబాదు
౧౦ గుంతకల్లు	౨౪ గూడూరు
౧౧ ఒంగోలు	౨౫ పెద్దాపురం
౧౨ తాకిలి	౨౬ రామచంద్రపురం
౧౩ తిరుపతి	౨౭ తెలంగాణ
౧౪ మద్రాసు	

విషయ సూచిక

- ౧ బాధ్యకమీద పడినాకాశే (చిన్నకథ) సంపాదకుడు ౩౭
- ౨ ఆంధ్రులు-నాట్యకళ. గరిమెన్ల సత్యనారాయణగారు వి. ఏ. కళ ౩
- ౩ మధ్యస్థానీన పనులుకోవలసిన బలికళ. కళాపీఠము ౫౦
- ౪ రఘుపతి శంకటరత్నంగాడు, చింతా, దీక్షితులుగాడు వి. ఏ, ఎల్. టి ౫౧
- ౫ అపశ్రుతి (ఏకాంకనాటకం). శ్రీ విశ్వనాథకవిరాజుగారు ౫౩
- ౬ షట్ పవన్ (చిన్నకథ). భావరాజు శంకటకృష్ణారావు గారు వి. ఎ, బి. ఎల్ ౫౮
- (పత్రికలో పొరపాటున ఇది శట్ పవన్ అని పడినది. పాతకులు షట్ పవన్ అని చదువగోరవలెను)
- ౭ హిందీపై తెనుక్కి-జయశతావృత్తు అవకాశం. (౧ సంపాదకుడు ౨ మున్నంగి శర్మగారు) ౬౪-౬౫
- ౮ వ్యాఖ్యానములు. (పూనికమంచిదే; కానీ విషయం ఇస్తుంది. ౨ చివరకి.....! ౩ దివంగతులు మన స్వామి నాయకులగురు. ౪ రాయలసీమ-కరుణ. ౫ ఇంకా తెలవడం లేదా! ౬ నాట్యకళ) ౬౬-౭౦
- ౯ ఒకచాలు. ప. కేశవరావుగారు ౭౭
- ౧౦ ఒరిస్సా సరిహద్దులు-జయపురం ఏజెన్సీ శ్రీపాద సరసింహమూర్తిగారు వి. ఏ. ౭౧

కృతజ్ఞులము

ఈసంచిక ముఖపత్రం మీది చిత్రమును రాసి ప్రబుద్ధాంధ్రకు కళ కూర్చిన శ్రీ అడివి కాకిరాజు పంతులు వి. ఏ. బి. ఎల్ గారికి ఎవ్వరూ కృతజ్ఞులము.

సంపాదకుడు

ఈ కిందిచోట్లు ఏజంట్లు ఉన్నారు

౧ తాకిలి	౭ బాపట్ల
౨ పిఠాపురం	౮ నెల్లూరు
౩ అనంతపురం	౯ చిత్తూరు
౪ విశాఖపట్నం	౧౦ నిడదవోలు
౫ నిజామాబాదు	౧౧ ధీమతరం
౬ తెనాలి	౧౨ గుంటూరు

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యవారి

జీవామృతము (రిజిష్టర్డు)

నుప్రసిద్ధమగు యీ బలవర్ధకౌషధమును బలహీనతకు చిక్కిన ఎల్లరు సేవింపవగును. ఏ కారణముచేత దేహము నిర్విర్యత, నిస్సత్తువకు పాలుపడినను యీ జీవామృతము చక్కని దేహమనోబలములను, ఉత్సాహమును, వీర్యవటుత్వమును, ప్రసాదించును. రెండు సైజులలో దొరకును. పెద్దనిరు 3-4-0; చిన్నదిరు 1-12-0

బాలభాస్కర (రిజిష్టర్డు)

బిడ్డల లివర్ & స్లీను జాడ్యములకు అమోఘౌషధము దీనివాడుక జాడ్యము చేరకుండు కాపాడుట మాత్రమే గాక జాడ్యము ముదిరినను నిస్సంశయమగు గుణమిచ్చి మంచి ఆరోగ్యమును కలిగించును. కెమిస్టు లండరి యొద్దను దొరకును.

తెలుగు నిష్ఠాధికారి
ప్రొ. ఎ. ఎ. ఎ.
సమాధి పుటల్లి
తేది

చిత్త ర ము ల కు

ఆ యు ర్వే దా శ్ర మ ము

151. గోవిందప్పనాయక వీధి, ఆచార్యపేట 287,

మ ద రా ను

ఏది కావలయును?

ఆరోగ్యమా? లేక వ్యాధియా?

లోభ-స్త్రీలకు సంబంధించిన వ్యాధులను వేటిని
రాకుండ ఆపుచేయుటలోను, పోగొట్టుట
యందును అమోఘోపధము

కెమిస్టులందరివద్దను

జారకును

కేసరీకుటీరము

ఇండియన్ కెమిస్టు & డ్రగ్గిస్టు

ఎన్కూరు-మద్రాసు

గ్రంథకర్త సోదరులకు విన్నవం

మనం పుస్తకాలు రాస్తున్నాము; కాని వాటిని ప్రకటించి మనకొక శృణం యిచ్చి, తాముక శృణం అనుభవించే ప్రకటనకర్తలు లేరు. అంచేత మనమే మనపుస్తకాలు ప్రకటించుకోవలసి వస్తోంది, అయితే: ప్రతి గ్రంథకర్త తగినన్ని పుస్తకాలు ప్రకటించలేక ప్రకటించిన కొద్ది గ్రంథాలకూ ప్రకటన చేసుకోలేక అచ్చువడ్డ పుస్తకాలన్నీ దాదాపు బాగ్రత్ర చేసుకోడం కోసమే యిబ్బంది పడుతున్నాడు. ఈ దురవస్థకేమీ విరుగుడు కనపడడం లేదు. ఇదంతా ఆలోచించి, నేను, నాపుస్తకాలతో పాటు ఇతర పుస్తకాలు గూడా నా పత్రిక ద్వారా ప్రకటన చేయ్యుతలుచుకున్నాను. ఇది తమిళంలో ప్రయోజనం కలిగించవచ్చు. అధునికుల పుస్తకాలన్నీ చొకచోట దొరికితే పుస్తకప్రియులకు చొక్కా పోవడంతోనూ, చొక్కా రిజిస్ట్రేషనుతోనూ, చొక్కా మని యార్డరు కమిషనుతోనూ ఎక్కడి కెక్కడికో రాసుకోవలసిన వేరువేరు పుస్తకాలు ఒకచోటనుంచే తెప్పించుకోవాలి! అవకాశం వుంటుంది. దీనివల్ల పుస్తకాలు కొనడంలో వారికి మంచి ప్రోత్సాహం కలుగుతుంది. కనక గ్రంథకర్త లయిన సోదరులు ఈ సంగతి గమనించి తమ పబ్లికేషన్సు ఒక్కొక్కటి దశమ చొప్పున నాకు పంపితే నేను పరిగెక్కితలు ఉంచి అమ్మిన తరువాత దబ్బు వంపుతూ వుంటాను. ఇవ్వమున్నవారు తమ అభిప్రాయం నాకు తెలియచేయ కోరుతున్నాను.

“ప్రజ్ఞాంశ్ర”

నర్. రఘుపతి వేంకటరత్నం నాయుడుగారు

ప్రబుద్ధాంధ్ర

మంపుటము ౬

రాజమహేంద్రవరము ఫిబ్రవరి ౧౯౩౫

౨ వ సంది

బాధ్యత మీద వడి దాకానే

సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి—సంపాదకుడు

“దండలు బాబయ్యా!”

“ఏమిరా!”

“బుల్లిబాబుగారు వస్తున్నారండి”

“ఎంత దూరంలో ఉన్నా
రా!”

“తేలేలాలో ఉన్నారండి.
ఇవాళ గుర్రాన్ని మారుస్తారు
బాబయ్యా”

“ఏం?”

“కొత్తగుర్రాలు వచ్చాయి
కాదండి? సొంతంగా తినిభిచె
య్యవలసిందని మహారాజా
వారు సెల విచ్చారండి బుల్లి
బాబయ్యాగారికి”

“బాగుంది... ఆలస్యం ఆవు
తుం దేమా?... మనం అక్క
డికే వెడితే?”

“అక్కల్లేదు దేవరా! ఈ
పాటికి గుర్రం యెక్కుతారండి”
“నరే అయితే”

“.....గుర్రం అలిసిపోయింది దొరగారూ” గారూ—అనిగో బుల్లిబాబుగారు వచ్చాడు”

“నేనింకా అలిసిపోలేదురా!”

“చిత్తం చిత్తం, తమరు అలిసిపోవడం అంటూ ఉం
దాండి!..... ఇది కూడా అగకపోతే యేలినవారికి పనికి
వచ్చే గుర్రం ప్రపంచంలో లేదన్నమాట బాబయ్యా!”

“ధోరణి చూస్తే యిది కొం
తవరకూ ఆగేటట్లే ఉందిరా!”

“అయితే మంచిదే కాదం
డి!..... అనలు మహారాజా
వారు కొత్తగుర్రాన్ని తమదగ్గి
రికి తీసుకువెళ్లమన్నారండి”

“అ-లా-గా?”

“మేమంతా లాభం లేదని
మనవిచేసుకున్నామండి. ఏలేన
వారి తనిఖీకి వాటిలో ఒక్కటి
అగదండి”

“బుల్లిబాబు తినిభిమాత్రం
సామాన్యం అనుకున్నావా యే
మిటి! ఈగుర్రాన్ని బుల్లిబాబు
తప్ప మూడోవా డెవడేనా
యెక్కుగలిగాడా!”

“అలాగే కానండి దొర

ప్రశంస

“అర్యా! “ప్రబుద్ధాంధ్ర” అకో సంతృప్తము
మొదటి సంవిక చూచి కళ్ళ కప్పుకొన్నాను. మీ
ఉత్సాహము, మీ ఉద్యమము దేశభాషాభిమా
నులు మెచ్చుకోవలసినవి. ఒకరి మెప్పుకోరి
మిరీపని చేయడము లేదు. మీసంకల్పము మీరు
వెరచేయకొంటున్నారు. దేశసేవాపరాయణులు
కోరే ప్రతిఫలము సంకల్పసిద్ధి మాత్రమే.

క్రిమతి సో చి కృష్ణమహర్షి ప్రాసిన శేఖ
రదీపి పరమానందము పొందినాను. ఇట్టి విదన్
తుణి కన్న శ్రీ వాళం కృష్ణారావుగారి అభినం
దిస్తున్నాను. ఆమె భర్తగారు మిక్కిలి అదృష్ట
వంతులు గనుకనే ఇట్టి సహధర్మిచారిణి అభివీనది.

మన పులికకు రిగిన భవము దొరుకుతుం దని
వస్తుకాను.....

పల్లాకిమిడి

ఇట్లు

౧౫-౧-౩౫

గి. తం. రామమూర్తి”

“బహుకాలదర్శనం. అదేనా దారి కాపించి పట్టి న్నను”

“తజేలాకే రమ్మని కబురుచేస్తే యేమీ?”

“క్షమించాలి. ఉత్సాహాన్ని అరికట్టాను”

“కారణం చెబితే మిందిపోయింది లేదు. అయిన ఆలస్యం కూడలేదుకోనా అని గుర్రానికి తెలుసు”

“.....”

“మూరాన ఉండి ఆలస్యం చెయ్యడానికి, మొదటికి వచ్చాక కూడా జాప్యం చెయ్యడానికి కేదావును”

“అవునువు”

“ఏదేనా రహస్యమా?”

“కాదుకాదు. అయినా-నీకు నచ్చవు కానీ-నవ్వు రావు కానీ—”

“ఎందుకో-యెక్కడో రమ్మంటావు. ఎన్నో కారణాలు చూపిస్తావు. అయినా నేను రానని నీకు తెలుసు. ఇంకెందుకూ శ్రమా?”

“నిజమే; కానీ చెప్పకుండా-కోరకుండా ఉండలేక పోతున్నాను. కూడా నవ్వు లేకుండా యెక్కడి కెక్కడికో వెడతూనూ ఉన్నాను, యేరులేమిటో చేస్తూనూ ఉన్నాను; కానీ మనస్సుకి ఉల్లాసం లేదు. నవ్వు దగ్గర లేదోమీ మోక్షానికీ, అడుగుకున్న-ప్రతిదాలోనూ కనపడుతోంది”

“.....”

“ఈనోదాదినుంచి నే నెలాంటి అవస్థపడుతున్నానో నవ్వెరగవు. ఉహించేనా తెలుసుకోవు”

“.....”

“నవ్వు నన్ను చేరినవ్వడం లేదు”

“.....”

“నేనంటే నీకు లక్ష్యం లేదు. స్నేహం లేదు. చివరికి దయ—”

“నువ్వంత మాట అనకూడదు. నేను నీభృత్యుణ్ణి”

“అభావం నాకే కోళలోనూ లేదు”

“అయితే నీవిషయంలో నాకెలాంటి భావం ఉండో నీకు తెలవదన్న మాట”

“.....”

“రాజా విషయంలో మంత్రి చూపించే లక్ష్యానికీ, మంత్రిమొదల రాజు కనపరిచే లక్ష్యానికీ చాలా వ్యత్యాసం ఉంది”

“.....”

“రాజులకోసం మంత్రిలు ప్రాణాలిచ్చేస్తారు; కానీ మంత్రిలకు రాజు లిచ్చేవి డబ్బూ, ప్రశంసలూనూ”

“.....”

“మంత్రిలకోసం రాజులు నశలమూ అర్పించిన సన్నివేశం ప్రపంచంలో యెక్కడా లేదు”

“ఉండో యాదాలాభంగా అన్నమాటకీ నవ్వు చాలా యిడదుపోతున్నావు. నాఉద్దేశం తెలుసుకుంటే నీకీ ఉద్దేశం కలక్కపోవు. ప్రజాపాలనం విషయంలో రాజుల బాధ్యత కంటే మంత్రిల బాధ్యత మొక్కువ... కదూ?”

“నిజమే”

“అయితే నువ్వవిధికి వెళ్ళడం బాగుందా?”

“నాస్థితిగతులు గ్రహించి మరీ మాట్లాడు. ఇది మంచా చెడ్డా—”

“అలా కాదు. ఇది లాభమా నష్టమా—”

“సెబాన్! అది గమనించలేకది. నాఉల్లాసం కాస్తా హరించిపోయాక-నామనస్సు ఆయోమయం అయిపోయాక యింకా నేను చేసే దేమిటి?”

“అలాంటి సందర్భం యేం వచ్చిందీ యిప్పుడూ?”

“అలా అడిగావు, బాగుంది..... నేనిప్పుడు రూప తృప్తిలో అస్తవ్యస్త మయిపోతున్నాను. అనుభవం తప్ప దీనికి సాధనం కనపడలేదు. కొంతమట్టుకేనా దీన్ని జయించలేకపోయాను”

“.....”

“దీక్ష వదిలే కొంచెమేనా-కొన్ని-రోజులేనా అలాగి పెట్టి ఉంచవచ్చు; కానీ ముందుముందు-ఒకానొక రస కందాయప్పట్టులో విజృంభించి ఇది అపాయకరం అయి పోతుంది”

“నవ్వుతూ తెలిసిన సువ్వ—”

“విను.....రాజ్యం నీది. లెక్కల్లో నర్వాధికారాల తోటిపాటు నకలరాధ్యతలూ నీవి. అయితే నువ్వు హంసకూలికాతల్పంమీద పరవశుడవై ఉండటంకూడా నేను బుర్ర చించుకుంటూనే ఉండాలి. అస్థితి వచ్చాక యిక నుఖమంటే యేమిటి? ఆనందం అంటే యేమిటి? కనక—”

“ఇకచాలు. వెళ్ళు”

“నచ్చిందా?”

“ఇక నిన్నుడ్డపెట్టను”

“తృప్తయిందా?”

“అనవసరంగా ఆలస్యం అయిపోతోంది”

“మారుభావనలో పడిపోయావు నువ్వు. లేకపోతే నీకిది తెలవదా?.....ఇది గమనించావా? నుఖం అనుభవించడానికే పుట్టిన నువ్వీ లేకవయస్కులూనే రాజకార్యల్లో ములిగిపోవడమూ, విషమనంధులు విడమర్చడానికే పుట్టిన నేనిలాగ భోగలాలనతలో పడి యీలా లాడుతూ ఉండడమూ—ఇది గమ్యత్తుగా లేదా?”

“ఇక నానెవం లేదు. తెలుసునా?”

“వెడుతున్నా. ఒక్క నంగలి మాత్రం విను. నువ్వు నన్నేలేవాడవు. నీచేతిలో ఒక పనిముట్టుగానే ఉండవలసినవాణ్ణి నేను. కనక యెప్పుడవనరం వస్తే అప్పుడు—ఏమిటాలో కలుగు వస్తే ఆమెంబలో రెక్కలు కట్టుకు వాల్లాను”

“.....”

“వెంకటపతి!”

“ఏం సెలవు బాబూ?”

“గోవిందయ్య యేడిరా!”

“మేఘాలమీద యెగిరిపోయారు దేవరా!”

“ఏమి రాకురా!”

“ఫిరంగికి కూడా అందరు బాబూ గోవిందయ్య గారు”

“మనస్సుతో?”

“ఒక్క అడుగు ముందే ఉంటారు ప్రభూ!”

“.....”

“రాయజగపతిమహారాజు గోవిందయ్య చాకచక్యం పూర్తిగా తెలుసు. “దేశాటనం పండితమిత్రతా చ” అనే సిద్ధాంతం కూడా అతను బాగా యెరుగును. కాని—ఏమయితే యేం? అతగాడికి గోవిందయ్యని గురించి తీరని తెంగపట్టుకుంది.

రాయజగపతికి తిమ్మజగపతి ఒక్కడే కొడుకు. రామయూమాత్యుడికి కూడా గోవిందయ్య ఒక్కడే కొడుకు.

తరతరాలయంచి ఆపంకం ప్రజాపాలనమూ, యీ నంకం మంత్రాంగమూ నిర్వహిస్తున్నాయి.

తాను ముసలివా డయిపోతున్నాడు. అయితే, అందుకు విచారం లేదు మహారాజుకి. తిమ్మజగపతికి పట్టా భిక్షకం చెయ్యవలసిన రోజు నమిసిస్తోంది. అత నందు కెప్పుడెప్పు డని యెదురుచూస్తున్నాడు; కాని తిమ్మజగపతి రాజయితే మరి మంత్రీ?

ఇది యిలా ఉండగా :

గోవిందయ్య అస్తమానూ వేశ్యావాటికలోనే ఉండడం చూస్తూఉండినీ రామయూమాత్యు డమీ కలగ చేసుకోవడం లేదు. చివరికి చీమకుట్టినట్టు కూడా లేదతనికి. ఇదికూడా రాజుకి ఉక్కురిచిక్కిరి కలిగిస్తోంది.

ఒకనాడు రాజు మంత్రీ కోటలోపలే ప్రహరీగోడ దగ్గరగా వచారు చేస్తున్నారు. అప్పటి కింక జాము పొద్దు పూర్తిగా లేదు. ఏమిటేమిటో గొడవలు పెల్లి పోతున్నాయి. ఉన్నట్టుండగా మహారాజుకి హతాత్తుగా యీనంగలి తలపుకి వచ్చింది.

“అయితేనూ—గోవిందయ్య సంగతి యేమేనా చూస్తున్నావా?”

“లేదు మహారాజా!”

“.....లేదా?”

“లేదండీ”

“మతిపోయిందా యేమిటి నీకు?”

“లేదు మహాప్రభూ!”

“అయితే నాకు పోయిందన్నమాట మరి”

“అదీ లేదు జగత్ప్రభూ!”

“.....”

“అంత ఆశ్చర్యానికి కారణం నాకు బోధపడడం లేదు ప్రభూ!”

“.....నీకూ గోవిందయ్యకి యేమేనా మాట వట్టింపులు—”

“నాజన్మలో అలాంటి దౌర్భాగ్యం తిటస్థించదు లేవా!”

“.....”

“ఏలినవారి ఉద్దేశం యేమిటో నాకు అవగాహన కావడం లేదండీ”

“నీకొడుకు చెడిపోతున్నాడు—చెడిపోతున్నా బేమిటింకా మెల్లిగా, చెడిపోయాడు”

“లేదు మహారాజా, ఎంతమాత్రముూ లేదు”

“.....”

“.....”

“తమతో హాస్యాల మహాప్రభూనాకు! నాకొడుకు చెడిపోలేదు. చెడిపోవడమున్నూ లేదు. చెడిపోడు కూడానూ. తమకి ఆవిచారం అక్కరలేదు. నశలవిషయాలలోనూ నాకొడుకు ముందు నేను తీసికట్టుగా ఉన్నాను. నాశడవు. మళ్ళీ ఆయుగంధరుడు అవతరించాడు. ఆచార్యకృష్ణ మళ్ళీ ప్రజలు కళ్యాణ చూస్తారు జగత్ప్రభూ!”

“ఇదెక్కడి ధోంణోయ్!”

“ఇందులో యేమీ అజ్ఞానం కాని, అసత్యం కాని లేదు లేవా!”

“నవ్వు తప్పదారిలో ఉన్నావు సుమా”

“లేదండీ”

“.....”

“.....”

“నీకొడుకు తరుచు యెక్కడుంటున్నాడో—అదేనా తెలుసునా నీకు!”

“చిత్తం, వేశ్యావాటికలో ఉంటున్నాడు మహారాజా!”

“అది చెడిపోవడం కాదూ!”

“వేశ్యానందం నేను నమస్కరించను; కాని నాకొడుకు చెడిపోడు మహాప్రభూ!”

“నువ్వేం చెబుతున్నావో తెలిసే మాట్లాడుతున్నావా!”

“ఏలినవారు పరీక్ష చేయించవచ్చు”

“పరీక్షించవచ్చా?”

“తమకి అడ్డమిటి భూలోక దేవేంద్రా!”

“అయితే ఇప్పుడే కానిద్దా మాపని..... నవ్వు కూడానే ఉండాలినుమా”

“మహాప్రసాదం”

కనునన్నులోనే మెలగుతూ ఉన్న నాకొన్ని పిలిచి, మహారాజా, “వెళ్లి గోవిందయ్యని నుంచున్న పాశంగా తీసుకురారా” అని అజ్ఞాపించి, మంత్రిని మెంటెట్టుకుని హనుమంతమరుకమింపగి వెళ్లి కూచున్నాడు.

3

చారిపోతూగునా రాజ ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాడు. కూచున్న తరవాత కూడా పదినిమిషాల దాకా మాట్లాడలేదు.

“సీతైర్యం యేమిటో కాని—మొత్తానికి నువ్వు తప్పదారిలో ఉన్నావు. వేశ్యానందవానందవల్ల తను హాని, మానసిష్టం—ఒకటేమిటి! నీకొడుకు కూడా నీచాటున ఆపనీ, యీపనీ నిర్వహించడం అవసరమైన రోజు లిది. నాకొడుకు చూశావా కార్యనిర్వహణం యెంత శ్రద్ధగా నేర్చుకుంటున్నాడో?”

“యువరాజావారి ప్రతిభ సామాన్యం కాదు. అయితే నాకొడుకు—నిశితప్రతిభ! అభ్యాసంతో పని ఉండదు మహారాజా”

“.....”

“కార్యనిర్వహణం నాకర్హ పని. చెయ్యి తిరగవలసింది నాళ్ళకి. స్థితిగతులను పట్టి కార్యాలు నిర్ణయిస్తూ ఉండడమే రాజుకి మంత్రికి పని. ఎప్పుడో దేవి యెలా పరిణమిస్తుందో దా న్ననుసరించి కల్పవ. దానికి ఒకదాకి

తెన్ను—అభూతకల్పనలకి అభ్యాసం యేమిటి జగత్ప్రభు?”

“శ్రీలోలుడు—

“చిత్తం మహారాజా! నాగొడుకు ప్రస్తుతం శ్రీలోలుడుగా ఉండడం వాస్తవమే; కాని—”

నరిగా యీనమయంలో నాకరు ఎచ్చి “గోవిందయ్యగారు వస్తాను పద మన్నార బాబయ్య” అని చెప్పాడు.

“నవ్వు తెల్లబప్పటి కేంచేస్తున్నాడురా?”

“చిత్తం దేవరా.....”

“చెప్ప”

“చిత్తం చిత్తం మహాప్రభూ! నలుగురు బోగం పిల్లల మధ్య కూచున్నారండి గోవిందయ్యగారు”

“ఊ చూ!”

“ఒకపిల్ల బాబుగారి ఒడిలో పడుకుని కిచకిచలాడుతూ కబుర్లు చెబుతోంది దేవరా”

“నక్క”

“మట్టూ ఉన్న నలుగురు పిల్లలూ తమలపాకులు చిలకలు చుట్టి అందిస్తున్నారు మహారాజా!”

“బాగుంది”

“గోవిందయ్యగారు రెండుచేతులతోటీ అందుకుంటున్నారు బాబయ్య”

“రెండు చేతులతోటీనా?”

“చిత్తం బాబయ్య”

“అయితే—రెండుచేతులతోటీ నోట ఉంచుకుంటున్నాడు కదూ?”

“లేదులేదు మహాప్రభూ! కుడిచేత్తో పుచ్చుకున్నదీ కుడిచేత్తోటే నోట ఉంచుకుంటున్నాడు, యెడంచేత్తో పుచ్చుకున్నదీ కుడిచేత్తోటే నోట ఉంచుకుంటున్నారండి—”

మంత్రి గభీ మని అందుకుని “నాగొడుకు చెడిపోలేదు మహాప్రభూ! చెడిపోడు మహారాజా” అన్నాడు.

“ఏమిటోయ్ నవ్వునదీ!”

“ఎడమచేత్తో యేదీ నోట ఉంచుకోగూడ దన్న నంగతి వరవత్తుడై ఉండినీ నాగొడుకు మరిచిపోలేదు. ఈబొదిత్యపరిజ్ఞానమే నాకీ ధైర్యం కలిగించింది ప్రభూ!

మహారాజా కేమీ పాలుపోలేదు. “అయినా చూస్తాం కాదూ?” అంటూ యెడటికి చూడగా దూరాన గుర్రం వస్తోంది. వచ్చని మైదానంమీద తెల్లని గుర్రమూ, తెల్లని గుర్రంమీద చీనాంబరధారి, అతనిమీద వృద్ధభానుని గౌరవరణాలూ—చాలా దర్శనీయం! ఉంది అదృశ్యం. పైగా మనోవేగంతో వస్తున్నాడు గోవిందయ్య. గుర్రం కాళ్లు నేలమీద అనుకున్నాయో లేదో యేమీ తెలవడంలేదు.

వినడమే కాని మహారాజా తెప్పచూ గోవిందయ్య స్వారి చూడలేదు. రామచూమాత్యుడికి కూడా యిది అదృష్టపూర్వమే; కాని తితిమ్మా అన్నింటా గొడుకు చురుకుతనం కల్గారా చూస్తూవుండడంవల్ల అతని కిది పరిచితంలాగే వుంది.

మహారాజా రెప్ప వాల్చకుండా చూస్తున్నాడు.

గోటకి కూతవేటుదూరంలో ఒక కాలవ వుంది. అది చాలా వెడల్పుయిందే; కాని అప్పడందులో ప్రవాహం లేదు. దానిమీద వంతెన ఉంది, కాని దిగువకి వెళ్లి మళ్ళీ యెగువకి రావాలి.

“కాలవలో పడిపోతాడు, చూస్తూ వేమిరా” అని మహారాజా కంగారుపడుతూ లేచాడు; కాని మళ్ళీ చూశాటప్పటికి గుర్రం కాలవదాటేసి కన్నమూసి తెరిచేటప్పటికి సింహద్వారంలో ప్రవేశించింది.

రాజా మళ్ళీ కూచునేటప్పటికి గోవిందయ్య వచ్చి తండ్రికి నమస్కరించి చేతులు కట్టుకుని రాజయెడట సుంచున్నాడు.

రామయామాత్యుడు తనని కానట్టు యెగం వంచుకుని, చెవులు అప్పగించి కూచున్నాడు. గుండెల దూసుకుపోవేటట్టు ఒక్కమాటు గంభీరంగా చూసి మహారాజా అందుకున్నాడు.

“గోవిందయ్య”

“చిత్తం మహాప్రభూ”

“ఏమిటోయ్ విశేషాలూ!”

“ఏలినవారి నెల వయిం దని నాకరు తొండలువిడి పించగా చేతనయినంత తొరగా దర్శనానికి వచ్చాను మహారాజా”

“చాలా అవసర మయిన పనిలో నిమగ్నుడవై ఉన్నట్టున్నావు శావం”

“.....”

“మాట్లాడవే!”

“నిజం చెప్పడం అవినయం అనిపించుకో దని ధైర్యంతో విన్నయిచుకుంటున్నాను. పనిలేని పిల్లలకి ఎందులో ప్రవేశించినా అది అత్యవసరమయిన పనే జగత్ప్రభూ”

“... ..”

“దావరికం లేకుండా ప్రవర్తించడమే నా అలవాటు. నానోటనే వినా అని—”

“అయితే,.....నీ అవసరం చాలా వచ్చింది వచ్చుడు”

“చేతులు కట్టుకుని నేవలు చేసుకుంటాను మహా ప్రభూ”

“మీరూ మీనాయనా ఆరు నెలలు విశ్రాంతి పుచ్చుకోకలిచాము”

“ఏలినవారి చిత్తం”

“మల్లి రాజకార్యంలో ప్రవేశించేదాకా అబ్బాయి రాజా, సుప్రస మంత్రివీనీ”

“జగత్ప్రభువుల అనుగ్రహానికి వరపశువువుతున్నాను. మహాప్రసాదం”

“.....”

“ఈదుడుకుపిల్లవాడిమీద ప్రభువులకు కలిగిన నమ్మకానికి విస్మయం కలుగుతోంది. మాతండ్రిగారికి చేదోడు కాగలిగినందుకు ఆనందమున్నూ కలుగుతోంది. ప్రభువుల మనస్సు కరిగేటట్టు ప్రవర్తించడానికి పూనుకుంటాను”

“మరి వెళ్ళిపో”

“చిత్తం, చిత్తం. చిన్న మహారాజావారి దర్శనం—”

“లేవు ఉదయం మంచిది”

“చిత్తం, అప్పుడే చేసుకుంటాను మహారాజా”

గోవిందయ్య మహారాజా యెగట శిరస్సువంచి, తండ్రి కాళ్ళు కళ్ళ కద్దుకుని, వెనక్కి వెనక్కి, నడుస్తూ బురుజు దిగాడు.

* * * * *

గుర్రం మల్లి మైదానంమీద ప్రత్యక్షం అయింది; కాని యిందాకటి చురుకు లేదు. బేడీలు తగిలించినట్టు కాళ్ళు అతిభారంగా యెత్తుతోంది.

ఇందాకా ఊణంలో వెనకబడ్డ కాలవ యిప్పుడు అరగడియకి వమిపించింది. వెంటనే గుర్రం నిలిచిపోయింది.

గోవిందయ్య ఒక్కమాటు అటూ యిటూ చూసి, గుర్రం దిగి, కల్లెం వట్టుకుని కాలవలో నడిపించుకు వెళ్ళి, ఒడ్డెక్కి మెల్లిగా—కావీగా గుర్రంకూడా యెక్కాడు. మహారాజా కళ్ళ మెరుపులు కమ్మాయి.

“అదే!”

“ఏమిటి మహాప్రభూ!”

“గోవిందయ్య గుర్రం దిగాడే!”

“కాలవ అడ్డువచ్చింది మహాప్రభూ!”

“ఇందాకా దాటించుకువచ్చాడు కాదూ!”

“అప్పుడు మంత్రిగొడుగు మాత్రమే కనక”

“ఇప్పుడు!”

“మహామంత్రి కాదా మహాప్రభూ!”

మహారాజా చక్కితు డైనాడు. మల్లి చూడగా గోవిందయ్య యింటికేసి బయలుదేరినాడు:

“అలా యెక్కడకి!”

“ఇంటికి వెళుతున్నాడు మహాప్రభూ”

“జోగంపిడికి వెళ్ళడా!”

“ఇక యీజన్మలో కాదు మహారాజా!”

“.....”

“.....”

“అయితే—నల్లొబప్పుడు వంటెనమీదనుంచి కాక కాలవ దిగి వెళ్ళాడే!”

“ఇంచాకా యేలినవారి కళ్ళయెడట తన పొగరు మాత్రనం చూపించాడు. ఇప్పుడందుకు మహావణ చప్పుకున్నాడు జగత్ప్రభూ!”

“ఏమన్నావు?”

“నాకొడుకు మహామంత్రివదవి నిర్వహించడానికి తనకి గల అర్హత చూపించుకున్నాడు మహారాజా”

“.....చూడూ”

“చిత్తం”

“గోవిందయ్య శక్తియుక్తులు కనిపెట్టలేకపోయాను సుమా”

“ఇచ్చటిదాకా అవసరం లేకపోయింది జగత్ప్రభూ”

“పారపాత్ర”

“తమ రలా సెలవివ్వడం ధగ్గమా!”

“నీకొడుకు శక్తియుక్తులకు తగిన రాజు కాడోయి నాకొడుకు”

“తిమరు అతిశయోక్తులు సెలవిస్తున్నారు. యవ రాజావారి ప్రజలకూడా నిపురుకప్పిన నివ్వలాగ ప్రచ్చ న్నమై ఉంది మహారాజా!”

“.....గోవిందయ్యని పట్టి నవ్వు, నీకంటే నేనూ, నాకంటే తిమ్మజగపతి అద్భుతవంతులమోయ్”

“ఏలినవారికి మామీద ఉన్న అనగ్రహం యిలా అనిపిస్తోంది”

“అంతా బాగానే ఉంది; కాని పాతవిచారం పోయి కొత్తవిచారం వట్టుకుంది”

“సెలవిప్పించండి”

“నీకొడుక్కి సుఖం లేకుండా చేశాను. పాలబుగ్గల వాణ్ణి యినపచేతులతో పిసికేశాను”

“మావంశం వత్తివాయివారిని నేవించడాని కేర్పడింది. నాకొడుకుమీద కూడా యేలినవారికి అనగ్రహం కలగడం నాలదప్పవ్వు. మహాప్రభూ! నాజన్మ ఫల మయింది”

“మరి నాజన్మమాట యేమిటి?”

“ఏలినవారు కారణజన్మలే కాదా మహారాజా!”

“నాకొ సంగల్పం కలుగుతోందోయ్!”

“చిత్తం”

“నువ్వు మరోలాగ అనుకోవు గాని—”

“ఎప్పుడో చూడండి మహారాజా?”

“నిజమే..... ఈరోజు—ఈక్షణం మొదలు నీకొడుకు మహామంత్రి”

“మహాప్రసాదం స్వామీ”

“మరి రాజా?”

“ఏలినవారే”

“కాదుకాదు, తిమ్మజగపతి”

“.....”

“ఏం, అలా తెల్లపోతావే?”

“తిమరు సెలవిచ్చేద్దీ—”

“అక్షరాలా ఉచితంగా ఉంది. నాకు గోవిందయ్య మహామంత్రి అయితే ఉజ్జీయెలా ఉంటుందో తెలుసునా?”

“ఏలినవారే సెలవివ్వాలి”

“మునీలి మొగుడికి వడుపుపెట్టా—”

“వద్దవద్ద, మహారాజా! తమ రలా సెలవిప్పించడం నేను వినలేను”

“ఇక చర్చవద్దు. ఇదియిలా జరిగితిరవలసిందే..... నాకొడుక్కి, నీకొడుక్కి కూడా ప్రజ్ఞత వచ్చింది. బాధ్యత కూడా చక్కగా తెలిసింది”

“.....”

“మనకి డబ్బయ్యేర్పు నిండాక-కొడుకులు చేతి కంది వచ్చాకకూడా మనం ఉట్టికట్టుకు ఉరేగడం అనేక విధాల అనుచితం”

“.....”

“పైగా మనం పూర్వకాలపువాళ్లం. ఈకాలం మన పిల్లలిది”

“రఘువంశమహారాజుల అంశ అంతా తమలో కనపడుతోంది మహారాజా”

“పట్టాభిషేకప్రయత్నాలు తొరగా సాగించు”

(ఈకథలో మువ్వు తరతరాలనుంచి పెద్దల కాడుకలో ఉంది. రచనమట్టుకి వాది. (శ్రీ. సు. కాశ్రీ))

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణగారు బి. ఏ

నాట్యకళ అన్నది ప్రతీదేశంలోనూ, ప్రతీభాషలోనూ, ప్రతీభాష లోనూ పూర్వకాలం నుంచీ వుంటూ వున్నది. ఇప్పుడూ ఉన్నది. అయితే యుగయుగానికి దానిలో అనేకపర్యంతం జరుగుతున్నది. కబురులు, భిటులు, కోడులు మొదలగువారు వారిభాషలలో ఏదో పాటకు పాడుతూ అడుతూ, సంభాషణలు జరుపుతూ, మనెలలు తాళాలు గజెలు కంకణాల చప్పుళ్ళతో యేదో ఇరిపిసాటు చెప్పి ముకుంటారు. అది వారికంతో అనందంగా వుంటాయి. ఆభాష తెలియకపోయినా మనః అనందంగానే వుంటాయి. ఆభాష ఆ పాట, అస్పర్శం, ఆలయ, ఆ ఆభివయం అంతే సుగమంగా వారి కెట్లావచ్చాయో ఆభివ్యక్తమవుతుంది. ఈ మాత్రం శిష్యుకుంటకు మన నటులు అద్దాదగర్ నిబిన్నుని, గురువుల దగ్గర శిష్యుణ్ణి, అనుభవజ్ఞులను చూచుకొని నానా తాపత్రయం పడవలసివస్తున్నది దీనిని బట్టి చూస్తే నాట్యకళలో నాగరకంలో యేమో సంబంధములేదనీ, ఎంత అనాగరికమైన నాట్యం వా ఏదో అనిర్వచనీయమైన అనందం కూర్చే నాట్యకళ సమాంగా వుంటుందనీ, నాగరకతల్లే వారికి అక్షిణములువానీ, కీర్తిగములుచేసే ప్రదర్శనములు నటనీ తమ ప్రాకర్యమును తాము చాటుకొని పీరిమంతులు కాగలరనీ లేకపోతే అట్టి ఆనకాళములు వారికి చిక్కవనీ మృతమీ మనమునకోవాలి.

ఇక మనకు తెలియని భాషలలోనుంచి తెలియని గాథలలోనుంచి తెలిసిన భాషలలోకి తెలిసిన గాథలలోకి వచ్చాము. తెలుగులో అదివిభాగించారు చెందితకథలు మొదలైనవి అడుతారు. వారికి శ్రీకృష్ణమూర్తి అంటే ఏదో ఆకారంలో వుండవాలో, ఎటువంటి భావాలుండవాలో, ఎటువంటి ముగింపుండవాలో, ఎటువంటి రష్యన్ భాగపాఠిణుడై వుండవాలో, ఎటువంటి పరివారమిత్రశ్రు నమోతుడై వుండవాలో, ఎటువంటి కథలు అని మహాత్ముల వివరం చెయ్యాలనీ చక్కగా తెలిసినటువోమన్నది అధునిక నాగరకతా కలుషితదృష్టి కల్పించివచ్చినా నూత్రములకూ అనాంకారధరితమైన సిద్ధాంతములకూ అదంతా ఒక జెడ్డితెగగోళ్ళు వ్యవహారం లాగా మనమంతా రసనీసలము లాగా కనిపించినా, నవ్యమృతకుల మండలమనీన తాదాత్మ్యభావంతోనూ, రసగ్రహణపాఠిణుల కుండలమనీన అనందదృష్టితోనూ పరిశీలిస్తే నాట్యకళాచేతక వాదనలనీ మైన స్వరూపముతో వారిని ప్రత్యక్షమై, మాటలలోనూ పాటలలోనూ అలలులోనూ రసవంతముగా వ్యాపించి వారి నానందపరచుటను పసి చూపరులనుగూడ అనందపరచుటనుగా ఒనరించే దనుట కాంటం లేదు ఈ విధంగానే గౌరీశంకరం కథలు వర్ణి మువనాశ్రీశ్వరలలో కథలు, మరి యెన్నో మహాకవిశ్వరూప వైభవ గాథలు సంభూర్ణరసమందిములై ఆ అజ్ఞాతకవిశ్వరూప వాక్యాలలో వుట్టి నటుల ఆభివయములలో వెలసి, పాటలలో పాటి, ప్రదర్శనములలో వెలసి దర్శకలోకము నానందపారాచారములో నుంచే వదానిని సందేహం లేదు. తిండి తిప్పుకోసము కిట్లాటలు కొట్టా

టలు కోసము పోయే నియమితకాలం పోగా మిగిలినకాలములో వారు అందులో ప్రవీణులను చూచి ఆకళితం శిష్యుణ్ణి అడిగి అనందముతో తేలి యీ కపటభూలోకమును ముచిపిహూవుండే వారు. వారిలో ప్లేకాలతలు, వికమృతము, సంస్థాపనము, అత్యుచము శిక్షపట్యములు వెలసిని నీరవరులై, ఉదాహరణ నీరిమంతులై, మనము నాగరక అనుభవతే ఉన్నతభావాలవారిలో సమానమైన అంతకును వచ్చారంటే వారు ఈ నాట్యకళామగ్ధుల ముఖంతో అట్లు తయారై వారు కొని మనము వారినిగూర్చి చేసే సంఘసంస్కరణలు, రాజీయవాక్కులు, అధికగూఢాగ్రం కోసం పెట్టుబడిదారుల తోటలలో గమలలో యెగుమలిచేసే చానిన వ్యాపారములు కూలివనులవన కాదని మనము నమ్మవచ్చును. అనుభవమైన మహాప్రభు వారి సంప్రదానాభివేదనలో మనస్ఫూర్తి అనాంకారం కొలుకు మనము మనము తెలుపెట్టి మనమూరి చావులు గానే మార్చే ప్రయత్నాలవల వాళ్ళని మఱింత రసాభాసము చేశామో లేక ఉన్నతులను చేశామో సంకయాన్నదమైన విషయము. ఉన్నతభావ అనుభవజ్ఞులవారిలో బలవంతంగా గాక స్వతస్సిద్ధం గా కలిగే పరిచయమువల వారియొక్క గాథలు సంప్రదాయములు ఆశయములు కొన్ని తమలో ప్రవహిస్తూవుంటే వాటికిమాడ వారు తమ స్వతస్సిద్ధమైన అలలు పాటలు అభివయములలో స్వాగత మిస్తూవుండేవారు అనాంకరదాషితులు కొని ఉత్తరముల వారు కూడా వారి గాథలకు, పాటలకు, నటనలకు ముగ్ధులై యాధామతాలంగా తమ సాహిత్యములలోకి, సంప్రదాయములలోకి జొప్పించి వారి వారికి గల అంతరములకు వంతెనలుగట్టి పరస్పరాభి మానవిజ్ఞానములకు దారి కల్పించేవారు

మన పురాణములలోని కొన్ని అనాగరకగాథలు, వారి గాథల లోని కొన్ని మనపారాజీకకథలు చొచ్చుకొనవచ్చి, కొన్ని అచార వ్యవహారములలో వారికి మనకి కొన్ని భేదాలుండవలసిన రీతిగా ఉన్నా, వారిని మనకి ఒక భారతజాతియతా పతాకముప్రంద పోద రగణమువలె తాండవింయనట్లు చేశామంటే వారికి మనకూ ఒకరి యెడల ఒకరికి గల యభిమానగౌరవములవలన కొని తెలుకారణ ము చేతను కాదని మనమాహించుకోవాలి. మనపండితులు మనపురాణములు, కర్మకాండలు, ధర్మశాస్త్రములు వేదాంతములు మొదలగు వానిలోని జ్ఞానమంతిలినీ తెలుతెలుగు పద్యములలోనూ, పాటలలోనూ, వారికథలను యక్షగానములలోనూ పాడి ప్రదర్శించడం వల్ల వాటి తత్వం నిరక్షరమవుటకు కూడా ప్రసాదించి వారి నాకరించి, వారిలో తేర్చమై, వారి పదకవిత్వములు ప్రదర్శనములలో కూడా వెలసి వారిని ఉన్నతులుగా చేసి మనకు సమీపంలోకి తెచ్చేది. మనపండితులు రక్షితులు, శ్రీమంతులు, రాజులు మొదలయిన వారు రసమంతా తమలోనే తప్ప మరెక్కడా లేదనుకోక, నాట్య

కళకు తాను మాత్రమే పాద్యుని మతీయిక్కడా వుండడమిక్కో నీరి అటలన పాటలన కూడ మెచ్చును అదరించుచు పండుగల యందు పట్టుములయిండు, శుభములయిండు కోరికనులయిండు, దర్బారులయిండు సాధారణసభలయిండు అదరించి ప్రార్థనాపించుట వల్లనే అన్నియు మన కళలలో పాలు ప్రక్షిప్తమున నరిట్టును నగరింపకుండ రానించుచున్నది. నిజమైన కళ కాని సుప్రదాయము కాని లోడి కళాసంప్రదాయమునకు రూపుమాయుండె అభివృద్ధి పొందుట కవకాశములు వృద్ధిచుచుండుటలలోనే రానించును ఇది యే భారతసంప్రదాయమునకును అన్యసంప్రదాయమునకును గల ప్రభేదము. అన్యసంప్రదాయములు అభివృద్ధిచేర, సంస్కరణము చేర, పునర్జనము చేర, శుద్ధి లేక కన్వర్షను (Conversion) చేర ఇతరసంప్రదాయములలోని మేలులను మానెనొక మానెనేరక తామి యుక్తివృద్ధులు లన ననారకారముతో వానిని చెటిపిచేసి వాటి కొన్నములమీద తాము పునము పెట్టుకొని పరివారింపగోరు ను. భారతసంప్రదాయము మనము బ్రహ్మముకల సన్నివ్యాప్త మనియు, ఏ సంప్రదాయమునైనను కాలకళమున నంటిడి కలు వము సహజముగాక తాత్కాలికమనియు సంకరదోషమనియు గ్రహించి అన్ని సంప్రదాయముల నాదరించి అన్నింటిలోని దోష గులును తినుతట తామే రాలిపోవుట కవకాశములు కల్పించు చుండును. భారతసంప్రదాయ మితరములను తమ లాగ మార్చుకుంటే వారికి ముక్తిలేదనికొని, ఇతరములలా తాను మారకుంటే తనకు గతిలేదని కొని ఒకనాటికినే నమ్మును. ఇందుచేతనే భారతదేశమునకు వ్యతిరేకమైన క్షితికమయి ఇతిహాసము ముద్రలుచేసి తనలోకి మార్చుకోవడంకోసం డిబ్బు దండుగ పెట్టలేదు, అలాగ నెఱచుచులేదు, కలిమిని మానవ రక్తమున ప్రవహింపఁ జేయలేదు. అట్లే భారతకళలు కల్పములు మొదలగునవి మనస్స సంప్రదాయములకును సానమిచ్చుటలోనే రానించినవిగాని చేసినవిగాని సుహరించలేదు, అనాదరిం చేయలేదు, సంకరము చేయలేదు. భారత సంప్రదాయము మరమునందైననునరే, సంఘము నందైనను సరే, కళలయందైనను సరే, వారి భేదముల నంగీరించుటగాని సంకర దోషములను సహించుట, సుహరిం మనలే కాని కీట్టుకు. ఈ కారణములచేత మన భారతకళాతియ నాట్యకళ శుభమాపును అనుకొనబడే అపరి హాళులనుండి చేసినవరుల ఎన్నెన్ని యువ్వములు పరమములు మార్పులు పొందెనో అన్నింటిలో ఇచ్చట కొనసగును. పాశ్చాత్య నాగరకత లక్షణ మగు అహంకారము మన కవులు నటులు దర్శకులు విమర్శకులు మొదలగువారిలో ప్రవేశించిన వాటినుంచి, మనమాడుతున్న ఫ్లీమింకోగ్రీడితీర్పు వైమెనది, ఇంగ్లీషునీటి చాలా దగ్గరగావున్నదని ప్రాపించి, ఇంకా దానిలాగే చేసేదామని నేవలం గద్య నాటకాలలోను సాంఘిక చర్యలలో నింతదామనే ప్రాణలు మనకు పుట్టుకొన్న వాయి; తక్కిన విధములైన ప్రదర్శనములు అనగా-నీధి నాట్య

ములు, నీధి నాటకములు, బొమ్మలాటలు, భాగోతములు, హరి కళలు- మొదలగు వానియెవల నిరసనము పుట్టుచున్నది. కొని ఇంతవరకూ ఇన్ని విధములైన ప్రదర్శనములూ సమానాదరితోన్నా మామతో నెదిరిటివాగచేసి చిన్నింటివారితో దర్శింపఁబడుతూ వుండేది. అంధ్రనాటక కాలపరివర్తనము సాంఘికనాటకమునకు తామియ్యదలచుకున్న ప్రాశ్నామానోబాటు ఈ యేదాని యిట్లు గానమునుగుడా అదరించినందుకు దాని మహిమను గురించి ప్రజలకు చాటివేయకు ధన్యులు. వచ్చేపరివర్తనకుండి బొమ్మలాటలకు, నీధి నాట్యములకు, మంచి హరికళలకునూ అదరమొసంగి కిధిలమగు చున్ని వారియ నాట్యకళలకు పూర్ణ తీవ్రము నొసంగవలెను.

నాటకకళ పరివర్తనముకొని, మరొకరము పెదవిచ్చాండులు కొని వాటి నాదరించక పోయినంతమాత్రమున అవి పూర్తిగా చచ్చిపోవునని మనము ధియవనక్కరలేరే కొని పెదవారు వీనిని గూర్చి అలక్ష్యము చేసే తక్కినవారికి కూడా వీటియందు అగౌరము కలుగుతుంది. లేదా పెదవారి కీర్తిఫలముల పొందూసాని ఫలముల వీరుకూడా ఆవలించింది వారికళలలోకి చొప్పించి వాటిని కలిపి చేసి అసలు రూపము మానిపోయేట్లు చేస్తారు. గత పరివర్తనలో జరిగిన మానిప్రదాని ప్రాచీన నాట్యకళా ప్రదర్శనములలో ప్రస్తుతపు చోదారు నాటక రాగాలు అభినయము ప్రవేశించడం చూసే చాలామందికి విచారరేగింది. ఈ లాగున కలకపోలే ఇచ్చటి రసికలోకమునకు నచ్చదని. ఇట్లు కలవడమే ప్రళయమే సాపము! వాయుపించి, వారి ప్రాచీన నాట్యకళ నీవిధంగా మోడర్నిజే చేయటాని దాని నిజస్వరూపమునకు వికారము తెచ్చినారు. ఈలోపమును కొందరు వారికి చూపించినవర్షము వారు మిక్కిలీ సంగోషించి వెంటనే దిద్దుకుంటామనిచెప్పినారు. ఈలాటి మోడర్నిజేషను లోపాలే మన తెలుగునాడు హరికళలలోకి, బొమ్మలాటలలోకి, నీధిపాటలలోకి కూడా చొచ్చుకొని వస్తు వాయి. ఇటువంటి మోడర్నిజేషనవల్ల మన నాటక రంగమే యొంతవరకు అభివృద్ధి పొందినో లేక దిగవారిపోతోందో నిర్ణయించడం కష్టంగావుంటే పైకళలలో కూడా ఇది ప్రాచీందంతే యొంత విచారకరము! మన హరికళలలోకి పొందూసాని కల్తేతాక పొందూస్తాని పాటలే దూరి పోతున్నాయి. వీనేవారికి అవి అరంకొకన్నా క్రొత్తనక వారిచుట్టూ మోగడం, వాటిలో ముక్కులు పట్టుకొని అర్ధంచెడిగట్టుకూ పాడుకోవడం అలవాటైపోతున్నది. ఈవిషయంలో నాటకరంగంవారు, పేరుమోసినవలులూ పైవారికి మార్గదర్శకులై తెలుగు నటనమును, తెలుగు రాగములను, తెలుగు తనమునూ సురక్షించడానికి శూన్యపరిమితునకు బదులు కలగా త్రులగం చేయడం అంత సమంజసమైన కార్యం కాదనిపించు కుంది.

అయితే మన దేశములో అనుకూలమైన పైకళలు ప్రదర్శనములు మొదలగు వాని అనుకూలమైనవన్న కారణం చేతనే అదరించ

చాలా, అది మహాపరివర్తనమై నిర్దోషములైనవా, వాటికి జలగులు పెట్టితే వాటికి కలిగించే కష్టమే అని కొందర దివ్యమనుచును. వాటిలో లోపాలు లేనవి యొక్కయే చెప్పరు. అది ఒకకొలను కష్టమైన అంశకరంగా వుండినా నేటి వాగవిరుజుల కొంచెము తాటుగాను చాడవలెను వుండవచ్చును. అయినా వాటిలో తెలుగులను ప్రాచీనత తొలుతకొనుచున్నది ఆ తెలుగులనుమనుషుల ప్రాచీనతకు పోలికగా చాడవలెను కొంత తొలగించి వచ్చును. మోటుహస్తములను తీసివేసి నాణాకైన హస్తమున తెచ్చిన స్థానము నీయుచును అంతిమాత్రమున వాటి ప్రాచీనతను తెలుగులనుమనుషులగుని పోలిక కలుగక వచ్చుచున్నామని చెప్పవచ్చును. ఈ చాడవలెను మోటురేఖలను వాటిలో విక్లిప్తరేఖలుగా వుండుటకు గూడ మనందలి విద్యార్థులమే ఒకటిగా కొరతము. మనము వాటిని దర్శించుటకొని ప్రకటించుటకొని విమర్శించుటకొని మానుకొని, వాటిని గూర్చి తలచుకొనడమే పరువుకొనుచున్నది భావించుకొన్నాము. వాటి వాడరించి పోషించి నేర్చుకొని వ్యాపించేయలసినవారు రాతా సర్వసాధారణులైన జనమేరే యేవారు అట్టివారికి రక్షణలేటలు చేయదానికే వాని లోనికి బూరుహస్తములు అవసరపడవును ప్రాచీనమనవి. ఇవంటివారికి కూడా వానిలో ప్రభావవంతమైనవారికి తెలిస్తే, మనము కూడా కొంత తెలిసికొని చూస్తే, వానిని గూర్చి విమర్శించుచున్నా ప్రపంచము పత్రికలలో వ్యాసాలు వ్రాస్తే వానిలోని లోపములను వారు దిద్దుకొని మనందలివారు-క్షేత్రము పునరుద్ధరణకూర్చుని నిస్సంకోచముగా విని అనందించుట కర్తవ్యమేటగా వానిని వారు సమర్థించుకుంటారు.

ఈవిషయంలో తమిళులు కన్నడులు మళయాళము మొదలగు దక్షిణహిందూదేశపు జాతులవారు మనకంటే చాలా నయం. మనకు దేన్ని చూసినా వేలాంతటి ఏదైనా ప్రాత్రవస్తువును వచ్చిందిరా అంటే మనలని ఉచ్చేషణగ ముందుండి సహాయునిరారణమనే టిప్పణికి మన నానుకులు ప్రజలు కూడా ఆంధ్రరాష్ట్రసమస్యను, తక్కిన సమస్యల నన్నిటిని కూడా అగ్రతల్లిపెట్టి ముట్టించేవారు. హిందీ నేర్చుకొనుని గాంధీగారు ఎటుగో అన్నాలో లేదో మన వారు తెలుగుప్రసక్తా అపరిచితా అలం వివరణకు సరేగదా ఓ నమా అయినా నేర్చుకోవడం మానేశారు. సంఘానికి సంస్కరణ మనవరమని యేదెంతలో అనేటప్పటికన్నా పత్రికలనిదా ఒకటే గుర్తకోం కల్పితకథలు-అరవిందయోగి వాళ్ళకి ఆరేనేతలయూ పాయింట్ ఆరేనేగే నీలం నమ్మి పెట్టి గుఱునా, పెట్టికొడుకులు పీటలనిదా చతున్నట్లు, పడమరదిగల అందలూ గర్భాలు దిండుకులున్నట్లు, ప్రాచీనకృష్ణాగోకులకంటె పడుతున్నట్లు, ఇంగ్లీషు చదువుకుంటున్న వాళ్ళే సంఘా న్నుదరించుచున్నట్లు, కర్మలయ్యల కదినకుల అయిన అభిమానముగల సహాకర బ్రాహ్మణులు అందలూ స్వాధీన పరులైన సాహిత్యములట్లు, హిందూసంఘం కూడితేగో

కూలిపోయే మారాఠీలు యువకులందరూ తెలివైనవారైనట్లు-చిత్ర చిత్రములైన బొమ్మలతో సహా యెక్కిపోతున్నాయి. మనలని మనము దూషించుకొనడం, ఇతరుల ఎంగిలివలలను కొడుకులకే అనుకరించుకొనడం మన ఆత్మగౌరవాని కెంత పొంగకరం, మనలో కెంత సిగ్గుచేటు అనే భావం మనము మఱచిపోయి ఒకప్పుడంటే విద్యమానవదృశ్యమునకు మాడుపెట్టుమీది కలిగిపోతాము. అదంతా మనకు సాధ్యంకొని వ్యర్థమిదృశ్యమని దానికోసం అట్లులు చూచుకొనడంలో మన కౌశల్యం మనస్సుకొండా దొర్లుకొపోయి మనకు నిలక నీడలేక అధఃపాతాళములోనికి కూరుకొనిపోతున్నామని మనకు చిహ్నమిస్తుందిమిట్టమే తెలియదు. బులోమంటే అందలం ఒక ప్రపంచీని కూర్చోని బులులు ఎగిరిపోతుంటాయి. ఇందుకంటే ఆంధ్రుడు తనది గోల్పోతున్నాడు ఇటువంటి వాడా పరులయొక్క ఆశ్రితు ధర్మములను భీష్మ చేసుకొనేవాడు! కాదు పోయి అంటే వాళ్ళ పెలుగులు కొన్ని విదాన పూనుకొని కల్పితాభిలాషాగ రయ్యారాతారు.

తక్కిన ప్రాచీనజాతులకు వేసి యింత ఆరాన్నంకరి పట్టలేదు. అరవవారిని తీసుకుంటే వారికీ కూర్చుంటు, తిరుప్పావగు, తేమంగం, తేవారిం మొదలగు జాతియకల్తరాగాలు, పాటలు, తాళాలు, నాట్యాలు అన్నిజాతులవారు కొందరు అడిపాడి అనందించేవారు తక్కినవారు చూచి అనందించే వారు గావున్నారు. నిజానికియూనే త్యాగియ్యో ర్తలను త్యాగియ్యకల్తకు రాగాలను వారు కనుగొనక పాడుకుండా నేటిదాకా జనకాలపు సాగముతోను నవకాలోను రాణించేటట్లు రక్షించి పాటలు చెప్పి మధ్యకూ, గ్రామభాష మేటలకినూ అతనికి దివి మహిమను నిలబెట్టుతున్నారు కొని మన మేలేయే హిందూస్తాని కర్మలతోనో మిలించేసి తాకట్టుపెట్టి అయిదు కౌనరాకుండా చేసేసి వుండుము. ఒక్క త్యాగియ్యో ర్త లేమిటి? షేత్రయ్య పదాలు, మరొకన్ని జావిలిం జరులు కర్ణాలు మొదలగు వానిని కూడా వారి ప్రాంతములలోనే కల్పించే కన్యదనముతో మనము వివగలము. వారు అసలు సహజంగా సంగీతముగమై జాతి కనుగొన్నయే కర్మకు యే యోగకు ఎటువంటి గౌరవసాహిత్యం వుంచవాలా గ్రహించి అయోగౌరవము రిచ్చి అదరించుతున్నారు. మనకు ప్రాత్రమన్నానే సాతదికీర. అందుచేత ప్రాత్ర ప్రాతరెండులేకుండా పోతున్నాయి. వారిలో ప్రాత్రప్రాతరెండుకూడా సరిప్రాత్రగా, రాణించుతున్నాయి. మళయాళిజాతివారు, కథాకలి యను నాట్యకళను ఇంతా నిలబెట్టి భరతమహామునిగీ కాళ్ళకరమైన సాహం కల్పించివారు. మన పురాణేతిహాసముల నన్నిటిని మూలము రాగములకు కూడా అందని అనిర్వచనీయమైన అభివేషం సౌందర్యముతో వారు వ్యక్తంచేసి వివరించే చేశారు. ప్రజలు దానినిచూచి గ్రహించి అనందించ గలుగుతారు. వారికి నటలంతా మధ్యన అర్పించేప్పే అనువాదములు (Interpreters) అననరంజనము. మన కూచి పూడివారి వృత్తమును వారు మెచ్చి గ్రహించియున్న మన తెలుగువారు

మచ్చలేక అగంత దాని చేతులు త్రిప్పుదాని కపరత్తు అరచి మిటని అడిగినవారు కూడా కలరు. వారికంటే మనము తక్కువ యిమంతులము రసగ్రహణపారీతులము అని అర్థమౌతూ, వారు మనకంటే తక్కువ నవనాగరమునీ అర్థమౌతూ. మనకు శ్రాద్ధవాని చూడగానే ప్రాతచాని మీద నిగా తప్పిపోతుంది, వారి తప్పిపోవు. ఏజాత్రవా వారి నాట్యకళమే వారి జాతీయతయొక్క మందరతరమైన వ్యాఖ్యానమై వుంటుంది. వారు తమ నాట్యకళలో తమ ప్రాత శ్రాద్ధవనముల నెట్లు రాడింగు చేసుకుంటున్నారో తక్కిన సమస్తమైన ఆచారవ్యవహార సంప్రదాయములలోనూ ఆ విధంగానే శ్రాద్ధప్రాతల వావిధంగా పోషించుకోగలుగుతున్నారని చెప్పవచ్చును. మన నాట్యకళ నొక్కదానిని పరికిరించుచు తక్కిన మన సాంఘిక రాజకీయ సాహిత్యసమస్యలలో కూడా మన యొక్క సహజమైన జాతీయతనుండి యొంకవరకు దిగజారుతున్నామో శ్రాద్ధవాని నెట్లు తీర్చును చీనుకోలేక ఆత్మరసంకటం వారి వరకు మనము బాధపడుతున్నామో మనము నిశ్చయించుకొనవచ్చును.

అరవనాటక రంగంలో నాట్యశిక్ష అతి, ఆపాటలకోసమే ప్రత్యేకము వచ్చి అనంతముకొని పోతారనీ, శ్రాద్ధవనల ప్రకారము నాటకరంగము పరిణమించుచుండా ప్రజలు ఆధునికులగుతున్నారనీ, అటువంటి దౌహత మన నాటకరంగంలోకి తీరవలసిందేనా మనము కానుకోవలెననీ మనము వివర్ణించు కున్నాము. మనమా విధముగా భావించి మన నాటకరంగ మావిధంగా మారిపోతుండా వుండదాని ప్రయత్నం చెయ్యడంలో తప్పేమీ లేదు కాని అరవ నాటకరంగాని విధంగా పరిణామం వచ్చింది కాదనీ విచారించ వలసిన అవకాశములేకనే లేవట్లు వోస్తుంది. వారు సహజంగా సంగీతముగమన జాతీయక వారాధీనిని తప్ప మరొకవిధంగా వుండదానికి సాధ్యం కాదేమో. సాహిత్యనాటకరంగాలతో పోల్చుచూస్తే వారు వెనకపడి వున్నట్లు కనిపించినా, వారిపాటలు బాగుంటాయి, జాతీయంగా వుంటాయి, రసవంతంగానూ వుంటాయి. ఇట్లా వుంటున్న నాట్య నాటక నాటకరంగం పరిపడేదంటే, దానిలోనుంచీ మరొకా సంగుగా వారు మారలేకపోవడంలో ఆకర్షణం లేదనీ మన మనుకోవాలి. అయినా సాహిత్యకళలను బ్రాహ్మీన నాటకముల కంటే సాంఘిక నాటకములకు వారి సాహిత్యంలో కొదవలేదు సంబంధముదలియూరుగారు అటువంటి నాటకాలను కొన్నింటిని విశేషభాగం పంతులుగారి లాగే బ్రాహ్మణ. దానిని సాహిత్యసాహిత్యాధిమానులు బాలబిల్లిలో మాట్లాడి చచ్చుకోవడమే తప్ప నాటకరంగం మీదకిలేస్తే చూచి మెచ్చుకొనేవారు మనలో లాగే తక్కువచాగ కనిపించుతుంది. ఇంతకూ నేను సాంఘికనాటకాలు వారిలోను మనలోనూకూడా ప్రమానసాల అంతస్తునుదాటి అంత కన్ను తగ్గుతమైన అంతస్తు చేరినట్లు కనిపించదు, ఇట్టి నాటకాలు సాహిత్యములకు దుందినట్లు మనకు రుచించకాలే అనుకోవాలి.

మనకు నాటకమే కానీ, పద్యమే కానీ, కవిత్వమే కానీ, నృత్యమే కానీ ఒక ఆధ్యాత్మిక భావమును కూడా ముద్రించి ప్రకటించలే కాని యేదో ఒక తెలితి వున్నట్లు కనిపించుతుంది. వారి సంఘము, సంఘాద్వరణము, సంఘ ప్రతినిధులు కంటే ఉన్నతమైన అదర్శ మాతృకమొట్టమొదట వోవడు.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిపక్వతాన సాంఘిక నాటకం బ్రాహ్మీన వారికి నేయున్నట్లవడమే సామని ప్రకటించివారు. చాలా సంవత్సరమైన మూట. సాంఘికనాటకముంటే సంఘసంస్కారమునుభోషించవాలనీ, సంఘసంస్కారమంటే సంఘములో వుండే వ్యక్తులకి ఏ చాకిరీవులలో లాగ నాటకరంగంలోనూ సాహిత్యంలోనూ ప్రతిపాటి మావతలకు తోతవుట్టించి తన్మూలకంగా వారికి ఉత్తమసంస్కారం లేదనమనీ మన అభిప్రాయమై వుంది. అందుచేతనే మన కాతీకర్య, కాతీకసాంస్కారము, తప్పేదనీ మొదలైన నాటకాన్ని పుటిలో ఎన్నెన్నోకొట్టే బిల్లాలాగ నానంగా వుండి ప్రేమకళల నొడుగుతున్నవి. కుట్టలేని సంఘం అంటూవుండదనీ మనము గ్రహించుకోవాలి. అవస్థకు రంగంమీదికి తీసుకొని వచ్చి ఏమాత్రం పుట్టించడం కోసం ప్రయత్నం చెయ్యడంలో కూడా తప్పేమీ లేదు. కాని అందుకోసమే పద్యాలు రాయడం నాటకాలాడడం జరగకూడదు. నాటకరంగం ఒకజాతి యొక్క ఆత్మక, అక్షామలను ప్రదర్శించి ప్రజలను క్రమలక్ష్యం గలవారిగా చేయుటకీ నిర్ణయంపలపడి. కుట్టల ప్రదర్శించడం మనమొక ప్రధానమైన పనిగా పెట్టుకోవాలి. ఆత్మమలక్షణాలను కొద్ద చేసి తీర్చిన పెట్టి క్రమస్థయొక్క చీకటి తెరమీద ఆచక్రం వెలుగుతుంటే తేజోవంతముగా కనిపించేట్లు చేయుటయే ఆనృత్య ప్రదర్శించడం యొక్క ప్రయోజనమనీ మనము గుర్తించవాలి. ఈ విధమైన ఆశయమును మనము పెట్టుకుంటే మన సాంఘికనాటకాలు ఇప్పుడు స్పంత ఆకాశకవగా ఎన్నటికీ వుండవు.

మనజాతీయ ఆత్మమలక్షణాలు ఆత్మమానములు నాయకామణులు లేరని మనము కలచుకోవాలి. అవిధంగా కవిత్వరత తలచేట్లుయితే యెన్నో నాటకాలు వచ్చి మనకీ మాత్రం సంస్కరణమునూ ఒనగలేవు. మనమొక ఆత్మమైన జాతివారము, మనలో ఆత్మమైనవారి జీవములను వారి సంప్రదాయములను ప్రదర్శించి మన జాతీయ ఆత్మమలక్ష్యంతులుగా చేయగలము మన కవిత్వములు ఎన్ని అవిధమైన నాటకములు బ్రాహ్మణలశక్తి తమకు రావలెనయే నాట్యకళాధిదేవత ను సాసించువలెనను. నాయకా నాయకులను వోన్నకలక్షణ సమన్వితమైన ధీమా దాతులుగా వుండలేనను. మాత్రవనకమున నంటకొను ఒకటిరండు లోపములు వారిలో నుండవచ్చును. అలాగేపముల నాక్రయించుకొనియో, లేక నాని ముగణముల నాక్రయించుకొనియో ఒక ప్రదర్శనమైన గుణపాతబోధకమైన చరిత్ర వాదివీరిమునుండి తెలువదును. కవిత్వమునూ దానిని తీసుకొని తనకంధరమగు లేఖనినుండి ఉన్నతమగు భావములను పడ

భూమిమనో పద్మరూపమనో గోయభూమనో అగ్నిగద్యపాట
కమనో గద్యపద్మ పాటకమనో గద్యపద్మగోమ సమన్వితపాటక
మనో రిందింది ప్రదర్శించుచు నటకుల హాసముల కల్పించును.

నాటకము మన చుట్టుపట్టునందెడి సామాన్య ప్రపంచమునకు
సామాన్య మానవజాతి చర్యలకు మాడ ప్రతిబింబమై వుండవలెను.
అది కేవలము ఉత్తమ పాత్రల గుర్తికాదు. కేవల ముత్తమ పాత్రల
తోను ఉత్తమ చర్యలతోనూ నిండివుండేలాగుంటే అది ప్రపంచ
కాని! సరియైన ప్రతిబింబము కానేరదు. ప్రపంచకాని! దాని!
వుండే ఉత్తమాకారమో అధమాకారమో ఉత్తమమధ్యమా ధమ
విభజనకాంతా యిచ్చినదగును ఉత్తమరంగ రాధ్యులై
యున్నారో అధమలను అంతకారితరైయున్నారు. వారు రేతంలే
అనుట ప్రపంచమాలేదు. నాటక మంతిన్నా లేదు. అయినా
వారిని ఎత్తటమోనివెల్లి ఉత్తమపాత్రల నెత్తిమీద కూర్చోపెట్ట
దముకాని, అనులమై పాత్రలు లేకుండానే చేయవలెకాని, ఉత్తమ
పాత్రలు నేర్పగల నీతి తత్వములను వీరిగండరగోళములో మలుగు
చేసికేయవలెకాని ఉత్తమరచనయొక్క లక్షణముకాదు. అంగ
నాటక కవినిచ్చిన దీయగు మేల్పియరు కన నాయకా నాయకుల
కాలమున అల్పలోప సమేతులగు ఉత్తమపాత్రలుకావేటి, సామాన్య
మహాపుల చర్యలను లోపములను మధ్యమాధమ పాత్రలకు తగిలించి
మహిమల యాచుట చరిత్రలను ప్రధాన నాటకముగాచేసి రక్తి-న
వేరని చర్యల సరికాపుటికగా (Bye plot) కావేసి రేడుస్లాపున
లెను నడిచింది కలిసి ఒక అప్పురమైన పరిణామమును తెచ్చి నాట
కముయొక్క ఉత్తమత్వమునకు గాని సామాన్యత్వమునకుగాని చేసి!
భంగముకాకుండా జాలియొక్క ఉత్తమ సామాన్యలక్షణములకు
లండిచిటి ప్రతిబింబంగా వుండేట్లు చేసినాడు. అతని కథలూ
పాత్రలూ ఏదేరమునకు ఏకాలమునకు చెందినవైననూ సరే అతని
మూత్రములనే అవలంబించి నాటకముల వ్రాసి ప్రతి నాటకమునూ
ఏదో ఒక జాలియొక్క లక్షణములకు ప్రతిబింబముగాను, సమస్త
నాటకములను ఏదోయొకరీతిగా విశ్వమానవ జాలియొక్క లక్షణ
ములకు ప్రతిబింబముగాను అవలంబించినాడు. కనుకనే అతని నాట
కాలనుండిలే వానిలోనుండి విశ్వమానవ సౌందర్యం చిప్పిలుకూ
వుంటుంది. కాని అంతటితో పాశ్చాత్యుల ఆశయం సరి. అందు
చేతనే వారు శుద్ధమైన సాంఘిక నాటకాలను రచించి ప్రదర్శించ
గలిగినారు.

కాని మనదేశమున వారిని ఉత్తమత్వమునకు సామాన్యత్వము
నకు అతీతమైన ఒక అధ్యాత్మిక తత్వమునూడా కీడించుకొని తింటు
న్నది. ఎన్ని పాశ్చాత్య వాసనలవచ్చి మనల నలుముకుంటున్నా
ఈతత్వముచకటి మన పండితపామరుల నెవరిని ఏదెచిపెట్టిపోకుండా
వున్నది. అది ఒక పుణ్యమే అనుకోవాలి. పాశ్చాత్యులు ఉత్త
మత్వము నుపాసించి అందుకోలేక యెల్లా క్రిందావిదా పడు
తున్నారో, మనమనూడా ఈ అధ్యాత్మిక తత్వము నుపాసించి

అందుకోనే వాళ్లందరూని లేని వాళ్లందరూలేక క్రిందావిదా పడు
తున్నాము. నిజమైన భారతీయ కవిత్వమునూ భారతీయ కళా
అయితే ఈమనస్సును కృణీకరించి కవితలూ చెప్పలేరు నాటకాలూ
వ్రాయలేరు. అధికా వ్రాసినా ప్రబలు ప్రహసనాలను కమామలను
పాశ్చాత్య నీతిమాలను టాలిలను మానీనము గమ్యుక్తుగా మామూ
నీగరము కాల్యుకుంటూ కూర్చుంటారేకాని ఎట్టి విధమైన నీతిని,
నిర్మలత్వమునూ, వీరత్వమునూ, ప్రతిభనూ గడించి పండితీ పటింతు
కొడు, అన్నివిధములైన కళలకలర మననాటక కళనుగూడ కవిత్వయ
లాక అధ్యాత్మిక దృష్టితో ఉపాసించవాలి. వ్రాయవాలి. ప్రద
ర్శించవాలి. సంఘములోవుండే ఉత్తమ మధ్యమ అధమలక్షణములను
దాని! జనుకప్రక్క చాంగుగామాత్రమేవుంది అనుట ప్రాముఖ్యత
నంతటిని కీడిచేసి కేంద్రీకరించవాలి. అప్పుడు మన నాటకాలు
మన సంఘము నేమాత్రమేనా కదిలించి ఉత్తమ సంస్కారము
నీయగలుగుతాయి. రేతంలే నటకులకు గొంతుక దండెగ, కంపెనీల
వారీ ఎన్నెన్నోమంటు దండెగ, కవిత్వరతుల కాలికాలు నీరా
దండెగ, ప్రేక్షకులకు డబ్బుదండెగకన్న, వాటివల్లన సహితయితా
నిడించున, దేశమునకు సంస్కారమూ నిడించున. సంస్కారము
సంస్కారముంటే మన సంఘంలోవుండే ఆయా యా లోపములను
పట్టుకొని తిట్టి చెట్టి యెగరపోసినంత మాత్రమున నిండించదు.
రవీంద్రదేవి రహస్యమును గుర్తించి నిద్రహుమడు గనుకనే అతని
నాటకములు అధ్యాత్మిక తత్వముతో ఒకవరసన అల్లుకొనివుండి,
ఉత్తమ పాత్రలతో ఒకమూల మూగుకొనివుండి, మధ్య మాధమ
పాత్రలతోనూడ అక్కడక్కడ మిలిమిమైయుండి ప్రపంచమున
ల్ల సర్వసామాన్యమైన ఉత్తమమధ్యమాధమత్వ లక్షణముల జోక
ప్రక్కన ప్రతిబింబించుచు నీగక, వీరికతీతమైన భారతజాతీయతా
విశిష్టమైన ఒక అధ్యాత్మిక తత్వమును గూడ తెలిగ్రమ్మచు నిజమైన
భారతజాతీయతా ప్రతిబింబములై సర్వజగత్సృజనములై టాడా
ఉన్నవి. ద్విశేంద్రుని నాటకములలో గూడ ఇట్టి చాయలే పొడ
గాననగును.

అంద్ర నాటకములలోకూడ పాత్రప్రవీణము మొదలగు వాని
యెందు కొన్ని కవి సహజములగు లోపములున్నను ఈ మూడు
పాశ్చాత్యమ యెంతోకొంత ప్రాధినిత్య ముంటున్నది. మధ్యమాధమ
పాత్రములకు చాలా తక్కువస్థానము వచ్చుటయు, అధ్యాత్మికము
నేదో బలవంతమువిన తొప్పించినట్లుండుటయు, ఉత్తమ పాత్రల
నసహజమాననాతిక లక్షణోపేతులగు నొనర్చుటయు వానిలోని
కొన్నిలోపములై యుండవచ్చును. కథలు సర్వసామాన్యముగా
పౌరాణికము లగుటయు చారిత్రక సాంఘిక కథలవిడిచి కవుల
దృష్టి మరలకుండుటయు మరియెంతోపమై యుండవచ్చును.
ఈ లోపములను సవరింప బడలేనన్న కవిత్వరలు చారిత్రక
సాంఘిక కథలనుకూడ తమ నాటక సామగ్రిగా గ్రహించక తప్పదు.
అంతమాత్రమున అధ్యాత్మికత్వమునకు స్వస్తిచెప్పినచో అది భారత

కాలియ జీవనమునకు ప్రతిబింబము కావేరదు అదను సాత్రిలకు దురాచారములకు కూడ కొంత తావిచ్చి సంస్కరణావశ్యకత నిరూపించుచున్నది నిత్యజీవనమునకు ప్రతిబింబము కావేరదు. ఈ క్రమమునకా నాయక కూన్యమైనవో అట్టి నాటకములను ప్రదర్శించుటకు తెలు ప్రదర్శించుటకునుటయే యేలు. చారిత్రిక నాటకరంగాలకాని సాంఘిక నాటకరచయితలు కాని యీ మూలములను దృష్టిలో నుంచుకొని ధ్యానించి రచనమునకు గడంగినవో, నటకులు ప్రదర్శించినవో ఆంధ్రనాటక రంగమునకును ఆంధ్రజాతికిని అమోల్యమగు సేవ జొనరించిన వారగుదురు.

చారిత్రిక సాంఘిక నాటక రచనమునకు మనము పూనుచున్నంత మూలమున పారాణిక నాటకములనుగాని, భాగవతములనుగాని, యక్షగానములనుగాని, బౌద్ధులాలలనుగాని, హరిభలనుగాని, వీధినాటకములనుగాని, యేలపాటలనుగాని బహిష్కరించవలెననియు ఈ క్రిమినాటకములను లక్షణములకాకుంజల, ఉత్సాహముచరిత్ర, వేడిసంహారము, విక్రమార్కములు మొదలగునవి యెట్లో అట్లే ప్రదర్శనములను మన ఆంధ్రనాట్యకళయొక్క వివిధాంగములై యున్నవి. వీరిలో నేయింగము తెగ రానిపోయినను అంతవరకు మన నాటకకళాధివేతకుంటిదో గ్రుడ్డిదో యే అదర్శము యగును. సామాన్యజీవములలో ఒకకళ లేక పరిణామము రాగానే దాని క్రిందటి కళలేక స్వరూపము నాకడనుచున్నది. కానిని గూర్చి మనము నేర్చుకొనవలెనన్నచో మృత్యుములోనికి వెళ్లి ప్రాత పుస్తకములు, బొమ్మలు, దునులు, అయ్యధములు చరిత్రలు పరిశీలించి తెలుసుకొని బౌద్ధ ముందుకొనవలెనే కాని నిత్యజీవనములో వాటి ప్రయోగము మరేదా వుండదు. ప్రాతది ముదిరిపోయి క్రొత్తదిగా మారినప్పుడు పరిణామధర్మమనియు, ఇట్టి పరిణామమే సృష్టికి సారథిమనియు వారి సంకల్పము. మనకు దృష్టిలో ప్రాతదంటూ లేదు. ప్రతీది నిత్యనూతనత్వము నొకటూ వుంటుంది. వేదయుగము వాటి ఉపచ్ఛాయము మనకు క్రీ. శ. ౧౯౩౧ లో కూడా తూర్పున కనిపించినచోతే తప్పే వుండదు. కాలిక్రి మన కళ్ళయెదుట యింతా వుట్టలు దులుపుకుంటూ రామాయణాచన ప్రారంభిస్తున్నట్లే వుంటుంది. కిగ్నమునది అక్షమలు ఇంతా కనిపించుట అని మన మింతా తలచుకుంటూ తీరయాత్ర చేయగోరుకాదు. ఎన్నార్ల క్రిందటి మన పూర్వులలో మన ప్రవరలు గోత్రాలు తలచుకొనుంటే మనకు అన్నాలు సాంబించవు. మన దృష్టి వర్తమానమునం జెంత ముడిపడుతూ వుంటుందో, భవిష్యత్తు నెంతదూరమువరకు ఆకిన్నా వుంటుందో భూతములలో కూడా అంతిమాతము నిగిడి వుంటూ వుంటుంది. దృష్టిలో మనకు ముక్కలు, కపారమెంటులూ, గదులూ లేవు. అంతా ఒక సంపూర్ణమైన యోగత్వము. భిన్నత్వమున్నది అజ్ఞాన జనితమైన ఒక సంకోచము, రీతి. అరీ! వివిధభిన్నములు వివిధాం

గములు. జ్ఞానదృష్టితో తప్ప అజ్ఞానదృష్టితో కానిని చూడడమంటే మన కవహ్యము.

ఉదాహరణమునకు ఆంగ్లనాటకరంగమును తీసుకొందము. ఇప్పటి ప్రసిద్ధనాటకప్రణేతలు బెర్నాన్డుషా, ఇబ్సన్ మొదలగు వారు. వీరు లిఖించుచున్నట్టియు ప్రయోగించుచున్న నటీనటులకు తున్నట్టియు నాటకములు అంతకు ముందటి నాటకరచనాశైలికన్న అడుగంటచేసినవి. అవి అంతకుముందటి క్షేరమైన దేవతల మొదలగువారి నాటకరచనాకళను త్రొక్కివేసినవి. అవి అంతకు ముందటి షేక్స్పియరు మొదలగువారి నాటకములను దిగివేసి వాటినిదాని నిలవని. షేక్స్పియరు లెంబాన్సును మార్చి మొదలగు వారల విధానమునకు గ్రహణము పట్టించినాడు. వారు వీరినాటకముల (Morality Plays) ను చెండినాటా వారు యక్షగానములు (Ballad dances) ను ఎప్పటికీవేసినారు. ఇప్పటి నాటకరంగము యొక్క పరిణామము ఇన్ని విధానముల కనులవిదాన నాధారపడి యున్నది వీరి వృత్తులూనుల నెరుగవలెనన్న యెన్నో ప్రాత పుస్తకములను విమర్శనలను చరిత్రకొనిననీడే తప్ప దర్శించుకా మంటే కనిపించవు. అదీ పరిణామముంటే అరము. అట్లే గ్రీకులేటియు నాటకముల చరిత్ర కూడా వున్నది. అమ్మననగా ఇప్పుడు ద్వైత గ్రాయరు, ప్రాతే వారి యింక. మనకేములూ అట్లా పరిణమించి, లేదు. ప్రాతపర్వని ము మెప్పుమూ దండును పెట్టి సాగనవచ్చు. ఒకదగ్గర గొంపనాన మిచ్చి కూర్చోవట్టి, అన్ని తాపత్రయాలతోనూపాటు దానిని కూడా ఒకమాటు చూచుకుంటూ మన పూర్వు మిట్టాటిది గదా యని అనుకొని జ్ఞానముతో ఆనందిస్తూ, భవిష్యత్తు వైపు దృష్టి సారినూ మన అక్కయొక్క సంపూర్ణత్వముయొక్క ప్రతిబింబము వీరి లీలాప్రపంచములో దర్శిస్తూ పరవశత్వము నందగోరుకాము. ఈ సంపూర్ణత్వము మనకు వివిధములైన యాకళలే యొక్కదానిలోనూ వ్రాసినా అగుంటిది పూనుకోను, ప్రతిదానిలోనూ కనిపించుతుంది, అన్నింటిలోనూ కలిసి మట్టి అగునెంచుతుంది. అందువేతను మనము యెన్నమా ఒకదానియందుండే పక్ష పాతమునకై ఇంకొకదానియందుండే మాధుర్యమును మరచిపోవద్దు.

(మామిడుతలు సత్యనారాయణగారు యుక్తనమయంలో చేసిన యాశుభప్రారంభాన్ని పురస్కరించుకుని మేము నాటకకళను గురించి చర్చికి అందుకుంటున్నాము. ఈవిషయంలో కూడా ప్రబుద్ధాండ్రు కవులూ, పండితులూ, విమర్శకులూ, నటులూ లేఖలు పంపగోరుతున్నాము.

సంపాదకుడు)

అరుణోదయం మొదలు పొదు గూకేదాకా మన యిళ్ల మని మన బాతీయవాజ్ఞులకుం కంఠోక్తిగా చెబుకోంది. ల్లో అంటూ చెంబులూ నోమి, ఇల్లూ వాణీ తుడిచి, మన చరిత్ర చేయెత్తి చూపిస్తోంది. బట్టలుతికి, దీపాలకు చదురు పోసి, బిడ్డల నాడించి— అలాంటి కళని మనము ఈనడించాము. అశర్థ చే నానాచాణీ చేసి, చివరికి మన ఉచ్చిష్టం తినే యానాది కాము. మరిచిపోయాము. పడుచు తన గుడిసెకు పోయి తనవారితో కలిసి కథ అయితే : అది వెంకటేశుడు. మన మిప్పు డేమిటి మిత' అని వొళ్లు మరిచివృత్త్యం చేసి మనస్సుకి ఉల్లా చెయ్యడం ?

సమూ, హృదయానికి ఉ త్రేజనమూ కలిగించుకొని విలాసంగా— హాయిగా నిద్రపోతుంది. కాని మన దృష్టిలో అది అనాగరికతి. మోటుతనం. అడవిమనుష్యుల పని.

మనకాని; మనకి కూడా మనస్వత్వం అంటే యిష్టం చేకపోలేదు. అయితే ఆ అభిలాష రేకెత్తినప్పుడు ఏవేళనో పిరిచి, అడించి, అనందించడమే కాదు ప్రపంచాన్ను దరించేసినట్టు గర్వపడతాం.

సృశ్యం అధమవిద్య అని మన నిశ్చయం.

ప్రపంచంలో తక్కిన అన్ని జాతులవారిని చూడండి. వారందరూ సృ

శ్యం అంటే చెబుకోసుకుంటారు. పోనీ, మన భారత శాస్త్రం చూడండి. సృశ్యం ఉత్తమోత్తమ మైం లలిత కళ. అందాకా యెందుకూ? విరాటపర్వం తియ్యండి. అర్జునుడు సృశ్యపాధ్యాయుడు. ఉత్తర మొదలయిన రాజపుత్రికలు సృశ్యం నేర్చుకున్నారు.

సృశ్యం బ్రహ్మనందానుభూతికి ఒక ప్రధానసాధన

సృశ్యవిద్య సభ్యతకి నికషం అని బోధపడింది. కనక దాన్ని మళ్ళీ మనం స్వాధీనపరుచు కోవాలి. భుక్తపరుచుకోవాలి.

నేత్యులు వ్యభిచరిస్తున్నారని వారిని బట్టి మనము ఈవిద్యనుకూడా పాడుచేసుకొన్నాము. ఇలాంటి లలితకళను ఒక్క మనమే నిర్లక్ష్యం చేశాముగాని మరెవ్వరూ చెయ్యలేదు. అయినా యిప్పుడేనా మించిపోయింది లేదు. సృశ్యంయొక్క విశిష్టత యిప్పటికేనా మనవారు గ్రహించినందుకు చాలా సంతోషం.

గుంటూరు నందలి శారదానికేతనమూ, రాజమహేంద్రవరము నందలి వైశ్యనేనానదనమూ, స్త్రీననా తనవిద్యాలయమూ, కాకినాడయందలి విద్యాస్థానమూ జమూ ఇంకా యిలాంటి సంస్థలూ ఈకళను మన బాలికలకు నేర్పవలసివుంది. ఈ కళని మన మంత త్వరగా పూజిస్తే అంత తొరగా మనకి సభ్యత సిద్ధిస్తుంది.

—కళావియుడు

చింతా దీక్షితులుగారు బి. ఏ. ఎల్. టి

అయన్ని పరిచితులూ, బంధువులూ, శిష్యులూ నాయకుగా రనే అంటారు. కొందరు ప్రిసిసిపాల్ గారంటారు. అయనకు దూరంగా ఉండేవారు, మహర్షి, దివాన్ బహద్రులు, డాక్టర్, సర్ ఇత్యాది ఉపనర్గలతో పిలుస్తారు. మరిదూరంగా ఉండేవారున్నూ, ఈవిరుదులే గొప్పతనము నిస్తవని భ్రమపడేవారున్నూ, పై ఉపనర్గలతో యం. ఏ., ఎల్. టి., ఎక్స్ వైస్ ఛాంసెలర్, వగైరాలతో పాలు జోడించి పేరు పలుకుతారు.

అయనకు అక్కర్లేవి, ఆయన తృణీకరించే ఘనత ఆయనికి అంటకట్ట దలచే ఆపులున్నూ పై విధంగా పలకడం కద్దు. అనోటితోనే నాయనగా రనడం కూడా కద్దు. రఘుపతి వేంకటరత్నం అంటేనే నాయకిగారికి ఎక్కువ ఇష్టం అనకొంటాను. గొప్పతనమును, తృణీకరించడంలోనే ఉన్నది నాయకిగారి గొప్పతనం. ఆయన ఘనత కోరలేదు. పేరు కోరలేదు. ఆయనకు ఘనతా పేరూ వచ్చినవి. ఆయన కర్మఫలము; భక్తుడు.

౨

ఉదయం, నాయకుగారిల్లు. నాయకుగారు లోపల వంచేస్తున్నారు? ఎర్రబట్ట గూడకట్టు కట్టుకొని పుస్తకాలు తిరగ వేస్తున్నారు. ఎట్టి పుస్తకాలు? విజ్ఞానప్రదములైనవి—భక్తిని పురిగొల్పేవి. లేదా వచ్చినవారితో ప్రసంగిస్తున్నారు. ఎందును గురించి! భగవంతుణ్ణి గురించి.

మధ్యాహ్నం. నాయకుగా రేంచేస్తున్నారు! మహా కవుల ఆదేశం గ్రహించుకొంటున్నారు. శత్రువేత్తల హృదయం పట్టి చూస్తున్నారు. దీనులకు ముఖము కలిగించే ఉపాయాలు వెదుకుతున్నారు.

సాయంత్రం. నాయకుగా రేంచేస్తున్నారు! భక్తిప్రసంగాలు చేస్తున్నారు. దీనుల అవస్థలు తలుచుకొని జాలి పొందుతున్నారు.

రాత్రి. నాయకుగా రేంచేస్తున్నారు! మనస్సు నేకాగ్రము చేసుకొని పరబ్రహ్మపై నిలుపుకొంటున్నారు.

అర్ధరాత్రి. నాయకుగా రేంచేస్తున్నారు! నిద్రపోవడం లేదు. ధ్యానముగ్నులై ఉన్నారు.

౩

నాయకుగారు కాలేజీ ప్రిసిసిపాల్. అవి పరీక్షరోజులు. దరఖాస్తు డబ్బు తెచ్చుకోవా లని నాయకుగారి ఉత్తరువు. గడువు చాటరాదు. విద్యార్థులలో గడువు తప్పకుండా డబ్బు తెచ్చుకొన్నవాళ్లు చాలా మంది ఉన్నారు. కొందరు కొంతడబ్బు తెచ్చుకోగలిగారు. కొందరు ఎంత శంటాణపడ్డా ఏమీ తెచ్చుకోలేకపోయారు.

ఇక రెండురోజులు గడువినే అందరూ తెచ్చుకుంటామన్నారు. —ఇంట్లో వస్తువులు తాకట్టుపెట్టి కొందరు, భూములు అమ్మి కొందరు, పత్రములు వ్రాసి కొందరు ఏదో ఒక విధంగా తెచ్చుకొంటా మన్నారు. నాయకుగారు గడువు చాటడానికి ఏల్లే దన్నారు. ఎంతకఠినుడు పూర్తిగా తెచ్చినవాళ్ల దగ్గర డబ్బు వసూలైనది. సగము తెచ్చినవాళ్ల దగ్గర సగండబ్బు వసూలయింది. తేనివాళ్ల దగ్గర ఏమీ వసూలుకాలేదు.

పరీక్షకు పంపలేమా నని వీర్య కంట నీళ్లు కారుస్తున్నారు.

గడువు చాటకుండా దరఖాస్తుడబ్బు పైకి వెళ్లింది. అందరూ పరీక్షలకి వెళ్లవచ్చును.

ఎవరు కట్టారు కొరతడబ్బు? నాయకుగా రంటే నాయకుగా రని పిల్లలలో పుకారు పుట్టింది.

౪

తల్లిని బాసిన ఈపిల్లలకు ఈసౌఖ్యమిస్తూన్నది ఎవరి డబ్బు?

భర్తను పోగొట్టుకొన్న భార్య కన్నీళ్ల నరికట్టుతున్నది ఎవరి మాట?

ఆమెకు ఆశ్రయ మిచ్చింది ఎవరి హృదయం?

బీదలను విద్యావంతులుగా చేస్తూంటా ఎవరి ఆశీర్వాచన పురస్కృత మైన డబ్బు?

పతితులను లేవనెత్తడానికి ఎప్పుడూ చూచి ఉంచిన ఈదక్షిణవాస్తవ మెవరిది ?

బీదశసమును చూచి తన అసామర్థ్యమును నిందించు కొంటూ నిరంతరము కన్నీరు కారుస్తున్న దెవరి కన్ను ?

పతితుల సేవ పరమాత్మ సేవ అని భావించుకొంటూ ఉన్న ఈవృద్ధయ మెవరిది ?

—నాయడుగారిది.

౧

నాదేవుణ్ణి పూజించడం లేదని నేను నీతో తగాదా. నీదేవుణ్ణి పూజించడం లేదని నీవు నాతో తగాదా. ఈ తగాదాలతో కాలం గడిచిపోతోంది. ఏమేమో పూజించినా ఎలాగ పూజించినా పూజ పూజే. ఎవరిభక్తి ఎటు వంటిదో చూచుకొనే శక్తి భగవంతుని కున్న దనే ముక్తి మనకు లేదన్న మాట.

నాయడుగారు విగ్రహారాధన పనికిరా దన్నారు.

ఈబిడ అవగుణములోనూ ఆయన గుణబల మంతా కొట్టుకొనిపోయింది కొందరి ఊహలో.

నిరంతరము ముగ్ధుని భగవదున్ముఖము చేసుకొంటూన్నప్పటికీ ఆయన భక్తుడు కాడు వారి ఊహలో.

౨

భగవంతుణ్ణి పిలిచిపిలిచి కాయలు కాచిన ఆయన నోరు పవిత్రము.

పతితులకూ దరిద్రులకూ చోటిచ్చి చోటిచ్చి ఆయన హృదయము వికల మైనది.

ఆర్తుల కన్నీళ్ల నెండించిన ఆయన డబ్బు ధన్యమైనది. ఆంధ్రదేశసేవకూ మానవసేవకూ అర్పించబడుతూ ఉన్న ఆయన శరీరం ధన్యమైనది.

అట్టి పుత్రతత్వమును కన్న తెలుగుతల్లి ధన్యమైనది.

నాయడుగారి చిత్రఫలకం దయచేసి మాకు సాయపడిన దాక్టరు శ్రీ వేమారి రామకృష్ణారావుగారికి మేము కృతజ్ఞులము.

సంపాదకుడు)

కవులకూ వ్యాసకర్తలకూ విన్నపం

౧ ప్రబుద్ధాంధ్రకు ఎవరూ పద్యాలు పంపవద్దు.

౨ పద్యంలో నైనా వ్యాసాలు చిన్నవిగా ఉంటే మంచిది.

౩ సంఘాచారాలూ, లలితకళలూ, చారిత్రికాలూ, ఆర్థికాలూ, పారిశ్రామికాలూ, ఇలాంటి విషయాల మీద వ్యాసాలూ, చర్చలూ, విమర్శలూ తరుచు కావాలి.

౪ మహాపురుషుల (ఆంధ్రుల) చరిత్రలూ, వారిని గురించిన సమీక్షలూ కావాలి.

౫ చిన్నకథలూ, స్కెచ్ఛీలూ, ఏకాంకనాటకాలూ, ప్రహసనాలూ కావాలి.

౬ వివిధదేశాల - వివిధసంఘాల - వివిధమతాల వర్తమానస్థితిగతుల వివరాలు కావాలి.

కవులకూ, వ్యాసకర్తలకూ వారి రచన పడిన సంచిక మొదలు పన్నెండు సంచికలు పంపుతాము. తరుచు రాసేవారికి ఎప్పుడూ పంపుతూ వుంటాము. మేము వారికి యెక్కువ సత్కారం ఇస్తే.

రెవ్యూకోసం వున్నకాలు

ప్రబుద్ధాంధ్రకు రెవ్యూకోసం వున్నకాలు పంపేవారు రెండేసి ప్రతులు—ఒకటి రెవ్యూ చేసేవారికి, ఒకటి ప్రతికాభాండాగారానికి—పంపాలి. ఒక ప్రతే వచ్చే వున్నకాలను గురించి రెవ్యూ ప్రకటించడం ఆలస్యం కావచ్చు. రెవ్యూ రాయబడకపోవడం కూడా తీవ్రస్థితిచేవచ్చు. రెవ్యూలు సమర్థులచేతే రాయినాము. వాటిమీద పునర్విమర్శలు ప్రకటించలేము.

సంపాదకుడు

శ్రీ విశ్వనాథకవిరాజగారు

[రాత్రి ౯ గంట సాధారణపు గది. అదే సామాను కొట్టూ పడకగడి కూడా కావడంచేత ఇల్లు కుళలమనీ ఇంటివాగు సంసారులనీ తెలుస్తుంది. అసలున్నవారు పూర్తి ఇస్తాడు. అందులో రాజారావుగారు పెండ్ల హాండు ఏక్కురు; దామోదరుడు పెళ్ళివెంటు—భవానీ శంకరుడు కొన్ని పార్లు ఏక్కింగ్ చేసినాడుకూడా. కంట్రాక్టుమీద ఆట కాగు దగ్గరనుంచీ పుచ్చుకొంటాడు. వయసు ౨౫ సం॥ రాణీ కృష్ణవేణి వయసు ౨౦ సం॥ మంది ౧౦డోబున్న. 'నాతిగూలా, నాతికృళా, నాత్యుచ్చా, నాతివామనా' అందరికీ అందంలో యవ్వనం వంతు చాలా యెక్కువ. లుంగీ బనియన్ ధోచీ మంచం ప్రక్క రంగారా వొక్కడూ నిల్చి వున్నాడు.]

రంగారావు—(నోట్స్ చుట్ట పెట్టకొని) అగ్గిపెట్టె... అగ్గిపెట్టె కావాలి.....వివరంగా ?.....

(లోపలనుంచి అగ్గిపెట్టె వచ్చి బక్కున పాదాల దగ్గర పడుతుంది.)

(తీసిచూసి) అరే! ఇందులో పుల్లలులేవు మరోపెట్టి లేదా? ఏవీ! ఆబుడ్డిదీప మొక్కమా టిటుపెట్టు.

(గుమ్మంమీదికి బుడ్డిదీపం వస్తుంది. తీసి చుట్ట అంటిస్తూ వుంటే ఆరి పోయింది.)

చచ్చినానరా భగవంతు! నాబ్రదు కెలాగుండో ఇదీ ఆలాగే వుంది. (కాగితం చుట్టి హరికేన్లాంత రెట్టి అంటించి బుడ్డిదీపం వెలిగించి యీసారి భయంతో చుట్ట ముట్టించుకొని బుడ్డి లోపలకు దింది ఆప్యాయంగా రెండు గుక్కలు తీస్తూ) ఎల్లా తెల్లవారు తుంది! వెల్లి టిపెట్టి కొనుక్కొని వస్తాను.

(కోత్ర అగ్గిపెట్టి వచ్చి పడుతుంది.) ఇదెక్కడిది ?

(లోపలనుంచి)

మరచిపోయినాను. మొన్న తెప్పించినాను. రంగారావు—కాగుంది.

కృష్ణవేణి—(చూసిన చీర కట్టుకొని ఒకచేత ముగ్గు గిన్నె పట్టుకొని రెండవచేత చెరగుతో మూతి తుడుచు కుంటూ వస్తుంది)

రంగా—అప్పుడే భోజన మయిపోయింది ?

కృష్ణ—ఆ

రంగా—ఈ రెండు నిముషాల్లోనే! ఏం తిన్నావు ?

కృష్ణ—నాకు కావలసింది.

రంగా—ఏలాగు చావడం! ఆ అంటే తప్పు- ఊ! అంటే తప్పు. ముక్కుమీద నుంటవి కోపాలు. పల్లెత్తు మాటంటే బ్రహ్మాండ మైనంత రంధి కొంపలో. తీరు కూర్చోచి యీ రాగా లేమిటి భోగా లేమిటి—ఈ అభోజనా లేమిటి నిండుఇల్లో !

కృష్ణ—(నెమ్మదిగా) అయితే యీ కేకలూ యీ గాపాయింపూ యెందుకూ ? నా కాకలి లేదు. మజ్జగ్గా అన్నం తిని లేచి వచ్చాను.

రంగా—అయితే నీకు ఆకలి లేకపోవడాని కేమిటి కారణం ?

కృష్ణ—(రెండో మంచం వాగ్చి పైని ప్రక్క నద్దతూ వుంటుంది)

రంగా—నాకు తెలుసును. అంతా నాకు తెలుసును. చేనే వన్నీ తెలివితక్కువ పనలు అదేమంటే ఆ రోజంతా మాటాడకపోవడం. వీలిస్తే పలకకపోవడం. లోకాన్ని పుద్ధిరించినట్టు మొగ మట్టే పెట్టుకోవడ మున్నూ.

కృష్ణ—అలా నైహిత్యం రెండుకూ ? నేనేం చేసి నాననీ ?

రంగా—ఇంకేం చెయ్యవలె, ౧౭ రోజులక్రిందట క్యాంపుపోయినాను పొరిపుష్టం లాగు దినం విడిచి దినం నాలుకాలు. ఉన్నచోట వుండలేదు తిన్నచోట తినలేదు. నిద్ర మొదలే లేదు.

కృష్ణ—అయితే అదుగో ప్రక్కవేనే వుంది. హాయి గా పండుకోండి. ఎవరువదన్నారూ!

రంగా—కాదు. నే నేదీచేది—ఏదో సాయంకాలం కొంపకి చేరుకున్నావా! వచ్చిన తర్వాత ఒక మందిలేదు చెడ్డలేదు ఒక కష్టంలేదు సుఖంలేదు—వినవినలూ—రొన రొనలూ చీకరింపులూ చిలిపినేష్టులున్నా. (పాదాని కేమిశాంతి వుంటుంది? ఏమి నంతోషముంటుంది?)

కృష్ణ—అయితే యీచిరాకు కంతా కారణం నే నేనా!

రంగా—నువ్వని యేలాగనగలను! నా ప్రాబల్యమిది; నేనే కారణం. కర్పంచాలక గడ్డితిని అడిగాను—ఆపాతిక యాపాయాలూ జాగ్రతగా వున్నాయా అని. ఆ మాట రాజద్రోహముయి పోయింది; కాలకూటం లాగ కంతం పట్టుకొంది.

కృష్ణ—ఆమాట రాజద్రోహం కాలేదు. నేనో చీక గుడ్డ కొనుక్కున్నాని చెప్పడం రాజద్రోహమైంది. దానికి మావాళ్ల వంశం ఇలేదు తరాలూ అలేదు తరాలూ ఏత్రిపెట్టడం, మా అన్న తోట అమ్మివేయడం, మాతమ్మకు బొంబాయి పారిపోవడం ఇన్నిరావలెనా! మా అన్న చెల్లెలు పెండ్లికి తోట అమ్మినేనుకాని అక్రూరుడు వేమానికి ముఖమర్ (ద్రెస్సు కుట్టించుకోసి—కృష్ణుడు వేషం కోసం లంచాలిచ్చి భూములమ్మకో శేధు.

రంగా—నే నమ్ము కొన్నాను సర! నే నెందుకూ చేతకానివాణ్ని. అయితే యిప్పుడేం చెయ్యడం! మాట వచ్చినప్పుడు బంధువులు నలుగురు సంగతీవస్తుంది. బొంబాయి వెళ్ళడం సానిటికి వెళ్ళడం కాదు. అన్నాను మీ తమ్ముకు బొంబాయి వెళ్ళేదని, అదీ తప్పే! ఇంట్లోసొమ్ము పట్టుక పోయాడన్నాను. ఎవరుమాత్రం ఇంట్లోసొమ్ము పట్టుక వెళ్ళకపోతే వైసొమ్ము పట్టుక వెళ్తారా యేమిటి! ముందు ఆలోచనలేకుండా సొమ్ము ఖర్చుపెట్టకూడదూ అన్నాను. ఇది బుద్ధిసంతులనదూ చెప్పేమాటే—నా నోటివెంబడి వచ్చింది గనుక వుచ్చిపోయిందికాని. సువ్రమాత్రం నాముద్దేమి ముక్కలచేశావు—నా పూర్వచరిత్ర అంతా యెత్రిపెట్టెపు—ఏమస్తూనే మాటకు పదిమాట లవ్వచెప్పి వేశావు.

కృష్ణ—పోసింది. తప్పునాడే. తమించండి. పండు కోండి.

(తాను సింహ కప్పుకొని రెండవమంచమీద పండు కొంటుంది.)

రంగా—మనిషై పుట్టినతర్వాత బుద్ధిజ్ఞానమూ వ్రందవలె. అదిలేకుంటే మనిషికి వశువుకి భేదమేమిటి! ఎదుటి వాళ్లవ్యాధయం తెలియకపోయిన తర్వాత మనిషి వశువుకంటే అధాన్నం. ఒకర్ని అని లాభమేమిటి! అది ఇవతలవాళ్ల కర్మఫలం, అవతలవాళ్ల జాతకఫలమున్నూ. ఎంతవుణ్యం చేసుకుంటేగాని తగిన దానవశ్యం కుదురుతుంది! తుమ్మితే తూమిత్రేనే మనిషిలో యెన్నాళ్లు కాలక్షేపం చెయ్యగలం! నచ్చినచ్చి వొచ్చాను—కొండో గోవురమో—ఇక్కడనేమో బావుకుందామని—ఇక్కడబోజు ఈలాగు బొగ్గులవుతున్నాది. ఇంటికంటే గుడి పదిలమని యేముంది మళ్లీ రేపు సాయంకాలం వ్యాసంజగలో బెజవాడ పోతాను.

అదృష్ట మన్నప్పుడు అదీహీతులది అదృష్టం. అతడు గడవదాటిన దగ్గరనుంచీ ఆమహాయుల్లాలు కట్ట కిటికీలోనే పెట్టుకొని చూస్తూవుంటుంది—ధర్మమల్లీ యెప్పుడువస్తాడో అని, పోసి అలాగనినా దానిడముద్దేమైనా ముక్కలు చేస్తున్నాడా!.....ఏమిటి! అప్పుడే నిద్ర పట్టించాయేమిటి!..... రోజుకు వంద మూట్లో చేస్తూవుంటాడు. అవిడ అలాగే కాలక్షేపం చేసుకొని వస్తూంది. మాటవరనకి చెప్పేను. ఇప్పుడు సువ్యేమిటో మహాతప్పులు చేసేస్తున్నావనికాదు. అనలు మాన్నే హీతులందరూ సువ్ర మహావ్రతమూరిని—సువ్రుండ బట్టి భూమిమీద చినుకు పడుతున్నాది, నాకన్నం దొరుకుతున్నాడంటారు. వచ్చినవేరు నిలబెట్టుకోవలె..... వింటున్నావా! (క్రిస్టా! క్రిస్టా!..... ఈ ముండితనమే నిలోవున్నది..... అదేనాకు కిటుకు. ఇప్పుడు నిన్నేమి మహామాటలనేకానని నీకీ అలక! ఇంట్లోవున్న తర్వాత మాటకుమాట అవకో! అంతటికోసర! అంతే! నీకు ఇప్పుడోమాట చెప్తున్నాను—చేసువున్నదేఅది...

వింటున్నావా... (ప్రేమలీనది మనుష్యులలో ఎలాగు వుంటుందో తెలుసునా... మల్లెపువ్వు... మల్లెపువ్వు... ఏం... (రెండు మూడు సార్లు ఇట్లు ప్రాసో వంశో) చా! ఏమనిపిచి పోనిస్తా. నువ్వు నుఖపడలేవు; ఒకరిని నుఖ పెట్టలేవు. నీ బ్రదుకీలాగు పెళ్లవలసిందే— పారేవల్లి నుబ్బారావులాగు నువ్వేమో బింకంపడితే అద్దంకి శ్రీరామ్మూర్తిలాగు నేను కాళ్లావేళ్లా పడతాననుకోకు. క్రిష్ణా! చెప్పున్నాను, తర్వాత విచారిస్తావునుమా..... సరే— కానీ—

(తానూ వేరుగా ఇంకో మంచమీద పడుకొంటాడు)

(క్షణం నిశ్శబ్దం)

రంగా—వాకటి తలుపు గడియ గట్టిగా వేశావా?

కృష్ణ—ఊ... ..

రంగా—క్రిష్ణా!..... అన్నట్లు మొన్న కాకినాడలో

మీ అన్నయ్య కనబడ్డాడు..... మంచినీళ్లు పెట్టేవా?

కృష్ణ—మంచంకిందనే వున్నాయి.

రంగా—(ఒరిగి నీటిచెంబు తడవి కొంచెము పైకెత్తి

త్రాగకుండనే మల్లా చెప్పుచున్నా (క్రిందనుంచి వేస్తాడు)

అమ్మా... అమ్మా... (శ్రీరామచంద్రా... ఉమ్మ క్రిష్ణా!

కొంచెం కొంతిగంధము తీస్తావా?

కృష్ణ—కొంతిదింట్లో.

రంగా—యూకి పస్ ఆయిల్ కూడా లేదేమో... తల

బ్రద్దలైపోతున్నది... మీ అన్నయ్య కాకినాడలో కన

బడి..... ఏదీ కాలువ?

కృష్ణ—కాళ్ళ కడ దిక్కునవుంది.

రంగా—రామరామ— మొన్న హీజ్ మాస్టర్లు

వాంకవార్ల యేజంటు కనబడి నన్ను ౧౦ రికార్డ్ కి

బుక్కు చేస్తానన్నాడు... అతనికి టి యిప్పించేను. జాలైలో

మనం ఔంకూరు వెళ్లాలి. వస్తావా? అబ్బబ్బ!

క్రిష్ణా! నీకు చలిగావుందా? ఉపశమన

కృష్ణ—చలినాకూలేదు— మీకూలేదు. పండు

గోడి—నద్దకొంటుంది.

రంగా—జ్వరం వచ్చినట్టుంటే నాకు చలిలేమా? చూచునావొళ్లు... రాయి—రాపామాణం... పాపాత్మురాలు—

(మొగం కప్పకొని ౫ నిముషాలుండి)

అన్నట్లు పాలలో తోడువేశావా? ఏం మాటాడ

వేం? (లేచి) లేకపోతే ఆపాలు పులిసిపోయి ధ్వంసమవు

తాయి... బాగుంది... నీకేం పోయింది? డబ్బు పెట్టేవా

ణ్ణి నేను—కష్టపడేవాణ్ణి నేను—చేసుకొన్న బ్రాహ్మణా

అనుభవించు అని నా కేలాగు తప్పకుంది? నేనైనా

తోడువేస్తా.

(దిగివచ్చి మజ్జగిన్న తీసి ఆమెకు చూపి)

ఇదంతా వేసివేయనా? కొంచెం వేయవచ్చునా?

ఏం, నాకేం—అంతా వేసివేస్తా—పులిసిపోతుంది—పోనీ.

(వేసివచ్చి తనమంచం మీద మతం వేసికొని కూ

ర్చుండి.)

ఆఖరికి మాయింటి వ్యవహారమంతకు వచ్చింది.

మొగుడంటే రుక్మిణీలాగ భక్తిలేక అధమం సత్యభామ

లాగ ప్రేమలయినా లేక కేవలం కనికీప్యంగా జాంబవ

తుల్లాగ తేలికే ఇంక మూగ తేమిటి? ఈనాళ్ల నేను

పాలు తోడు పెట్టవలసివచ్చింది; రేపు వండవలసివస్తుంది;

ఎల్లుండి అంట్లుతో మసలసి వస్తుంది. ఇంక నేనే పెండ్లాం

అదే మొగుడూ అన్నమాట—నేనుకూడా దశరథుడూ

రాజనరేంద్రుడూ విశ్వమచ్చు వెర్రి వెంకటప్ప నయిపో

యినాను.

కృష్ణ—(లేచి తనమంచముపై అతని కెదురుగా

కూర్చొని) మరెవరినీ నిద్రపోనివ్వరా యేమిటి? చాలా

బాగుంది ఈ వేలంబం.

రంగా—నువ్వు నన్ను నిద్రపోనివ్వలేదు. హాయిగా

పండుకొన్నవాణ్ణి లేవగొట్టి నాచేత పాలల్లో తోడు

వేయించేవు—నాకక్షరాభ్యాసం చేశావు...

కృష్ణ—ఏమిటి కవిత్యం? మిమ్మల్ని ఎవరు వెయ్యమ

న్నారు?

రంగా—మరి నువ్వు వెయ్యకపోతే నేనేం చెయ్యడం?

కృష్ణ—నేను వెయ్యలేదని మీరేం తెలుసును?

రంగా—మరి అడిగితే యెందు కూరుకున్నావు?

కృష్ణ—నే నింతకుముందు వేళినాను గనక. మరిచి పోయివుంటే జ్ఞాపకంవచ్చి వెంటనే వెయ్యనూ! రోజూ మీరే వేస్తున్నారా? ఎప్పుడైనా వేళారా లేక.

రంగా—మరి చెదవి కడుపుతో తరిగిపోతావా? అంటే కోపంగాని ఆమాత్రం మాట అప్పుడు చెప్పకూడదూ?

కృష్ణ—ఎన్ని ప్రశ్నలకని చెప్పేది జనాబు! ఒకకొత్త వాగ్ధోరణి బయల్పడింది. ఏమిటీ ప్రేమంటే అని యేమో చెప్పబోతున్నాను. ప్రేమంటే బ్రాహ్మణులలో మల్లెపు వ్యా' (నవ్వుతుంది)

రంగా—(ఎడవెడ నవ్వుతూ) బ్రాహ్మణుల్లో అని యేమన్నా? మనష్యుల్లో అన్నాను నేను. నవ్వుకేంగాని నవ్వునేసి మళ్ళీ నాచెకిరూడా యెందుకు వేముదినావు? కృష్ణ—మళ్ళీ అడేపాట పాడతారు—నేను వేయించ లేదు. నేను పాలలో తోడువేళాను, మీరు నేతిలో తోడువేళాను.

రంగా—అ. అ.

కృష్ణ—అవును నేను మృగం తీసికొని కేరున్నర నేతిలోను పోసివెచ్చారు.

రంగా—అ అంటే నీకు కొ-కొ-కోపంగాని గు-గు-గుమిడిడిలాగ కకి-కర్లుపెట్టుకొని చూస్తూ పూరు కొన్నావు. న్యాయమే! బాగుంది?

కృష్ణ—నువ్వబాగుంది. మావనల్లోకి మీరెప్పుడు వచ్చినా ఈలాగే అవుతుందను కోండి—తెలిసిందా? నే నెప్పుడైనా మీ భీమరాజు వేమానికి కుదురుకొన్నానూ?

రంగా—వేవంమాట దేముడెరుగును—అనెయ్యితే—మృగం ఒడ్డేదాము.

కృష్ణ—లాభంలేదు. నెయ్యి సాయంకాలమే పోయిం చుకొన్నాను. ఇంకా పేరకోడు, రేపేదో కాంపుపిండి వంట చేసేదాము. ఇది జరిమానా అనకోండి.

రంగా—అనకోక యేంచేస్తాను. ఆపాతికాజరిమానా అనుకొన్నానా! ఈమూడూ జరిమానా. నాబ్రదుకే ఒక

జరిమానాలాగుంది. ఈ జరిమానాకి మరోజరిమానా కలుపుదనా?

కృష్ణ—అడేమిటది?

రంగా—తెలివితక్కువ దానివి. అగ్రహించి రెండు మెతుకులైనా నోట్లో వేసుకోకుండా లేచి పోయినావు. చప్పున దేవీకొట్టుమీదకు వెళ్లి ఒక్క అర్ధకేసు మీరాయి తీసుకొన్నాను

కృష్ణ—ఇంకా వుంటుందా కొట్టు?

రంగా—ఇప్పుడు ౧౧-౨౦ గల గా అయింది!

కృష్ణ—పావం! జ్వరం—తలనొప్పి—దుర్దాహం— ఏలాగు వెళ్తారు?

రంగా—ఈపంకెమాటలు బాగావచ్చును-గి నిము పాల్లో వస్తాను (లేస్తాడు)

[తెరదించి ౧౫ నిముపాలు నూదించడానికి ౩ నిము పాలుంచి తెర యెత్తవలె. రెండవమంచ మెత్తిపెట్టి వుంటుంది. కృష్ణవేళి మంచి చీర కట్టుకొని—వాలుజడ వేసికొని ముగానికి పాడ రద్దకొంటూ అద్దం యెదుట నిలబడుతుంది. రెండుమూడు పొట్లాలు తువాలలో కట్టి చిన్నపావ నెత్తికొన్నట్లు చంకను పెట్టుకొని వచ్చి ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుకొంటూ రంగారావు వెనక నిలబడ తాడు. కృష్ణవేళి ముందున్న జడతో అతణ్ణి వివరి కొడు తుంది.]

రంగా—అబ్బ! అడేమిటది ఆమోటు నరనం!

కృష్ణ—లేకుంటే పొందివుండి ఆదొంగచూపులు చూడడ మేమిటి?

రంగా—ఒకకవి చెప్పాడు—ఈవద్య మంతబా గుండోచూశావు?

అద్దమన చూచుకొనుచు నీ ముద్దుమొగము

నీకె నోరూరజేయు నీ నిండునాగము.

ముద్దు గొనలేవుగద నీదుముగము నీవె

ఆవనికి నన్నియోగింపు మంబుజాక్షి.

కృష్ణ—బాగుంది కాని ఇది భర్త భార్యపడిన మాట కాదు. మీరు నాకోక్క మాట యిస్తారా!

రంగా—ఏమిటిగదా ?

కృష్ణ—మరి వద్యాలు చదవనని—మాటాడుకుండుకు మనకు మాటలు లేవా ? వీళ్ళ మాటలూ వాళ్ళ మాటలూ యెరుపు తెచ్చుకోవాలా ?

రంగా—ఓజుమే, ౧౭ రోజుల ముచ్చటలు నేను నీకు చెప్పాలి—నవ్వు నాకు చెప్పాలి.

కృష్ణ—సరిగా చెప్తే ౨౪ రోజులు పడుతుంది. ముందర ఆ భారం దింపండి. ఇదేమిటి ? కొట్టుమీద మిగిలిన నరు కంతా గుత్తజిట్టిమీద తెచ్చారా యేమిటి ?

రంగా—లేదు లేదు. ఒక్కోడి—రసగొల్లా—అంతే పొట్లం డాబుగా కడతారు.

కృష్ణ—ఇప్పు డొద్దు. ఉండనివ్వండి.

(తా నొక కిల్లి వేసుకొని అతని కొకటి యిచ్చి) మీరు చాలా శ్రమపడుతున్నారు గిరిక నేను మీ కొక ప్రజంటు యిస్తాను. మీరు నా కివ్వకపోతే నేనైనా మీ కివ్వవద్దా ? ఇంపండి. (౨౫ రూ పాయాల నోట్లు ఇస్తుంది)

రంగా—ఇదేమిటి ? ఎక్కడివి ఇవి ?

కృష్ణ—మీ రిచ్చినవే. నేను చీర కొనలేదు. రావడమే అదే ప్రధానంగా వున్నట్లు మాటా మంటి యేమీ చెప్పకుండా రూపాయల పూ సెత్తితే వాకు అరుచి అనిపించి ఆలాగు చెప్పినాను.

రంగా—బాగుంది. చీర కొనకుండా వుంటే ఈ పాతిక మీదా మరో పాతిక వేసి మంచి బనారసచీర కొంచా మని నే నడిగినాను. ఈ ప్రయాణంలో ౫౦ మిగిలింది. ఇంద నీవి పాతిక—నావి పాతిక.

కృష్ణ—నీవి పాతికా ? ఇంతే ? వీటికోసం మల్లీతగా దాచెట్టరు గద !

రంగా—పొమ్ము సీదగ్గర వుంటేనేం నాదగ్గర వుంటే నేమిగాని ఆ నెయ్యి చెడిపోయింది—మనస్సు కించగానే వుంది సుమా ?

కృష్ణ—కించ పడడానికి వేళా పాళా మీకు తెలీదు సుమండి. చెప్పకేం గాని మీరు నేతిలో ముగ వెయ్యి లేదు. మజ్జిగలోనే ముగ వేళారు. అంచేత ప్రమాదం లేదు.

రంగా—అయితే నేతిలో వేళా నన్నా వేం ?

కృష్ణ—అది నెయ్యియినా అమ్మశిమైనా మీరు చల్ల చక్క వెయ్యచలసినవారే కదా ?

రంగా—నీతో కా జేపా చెయ్యడం కష్టమే.

కృష్ణ—పోనీ మరెవరినో తెచ్చుకోండి.

రంగా—డైమన్ రాణీలా గున్నావు—మల్లీ ఈలాంటి స్వర్ణ నా కక్కడ దొంగు శు ది ?

కృష్ణ—మీరు లేరా కదా రాజలాగా ?

(లోపల తలుపు అట్టిన ధ్వని)

బావా !

రంగా—ఏ డప డీ ఇన్నేటుజాకీ !

(లోపల)

అక్కయ్యా !

కృష్ణ—ప్రసాదం !

రంగా—ప్రసాదం కాదు—వివాదం. (ముసుగు తిన్న పండుకొన్నాడు !)

ప్రసాదం—గూ నం! పిల్ల కాయ—ఏవరి—లెల్లివైన ముఖం. చేతులో నూటు కేసుతో హాజర్

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు బి. ఏ. బి. ఎర

పెద్దట్టును త్రవ్వేది మాధవజలకు మామన కుమారుడు. అతని అన్నగార తిరువురును మహాపండితులై, నివాసీతులై, మంతానవంతులుగాక పూర్వము కాపగ్రనులైనట్లు, ఒకరి తరువాత నొకరు అకస్మికముగ మరణించిరి. అంతట మాధవజలంబు చుట్టధరమచేత భగ్నమృదయు పయ్యెను. స్వగ్రామ మగు నీలపాడుపై లోపెను. అచ్చట నొక ఊగమైన నుండె నొలక, రెండు వెలలవానిని, కందువును, పెద్దట్టును దీవీకొని, కృష్ణదాటి, మచిలీ బండరు పరగణాలోనికి వలస పోయెను. అక్కడ పామగ్రుంతర నున్న పుట్టగుంట అగ్రహారమున, మేనమఱుల స్రావున, ధీరనివాస మేర్పఱుచుకొనెను.

మాధవజలంబు పూర్వము గణితకాస్తోపాధ్యాయులని ప్రఖ్యాతి గడించిరి. అతని వంశకరణలో నొకడు నృసింహస్వామయ్యుని. అతడు నాలుగు క్రతువులు జేసెను. మహావిద్వాంసుడని, త్రవ్వేయని, మహాతాపిని, గణితకాస్త్రజ్ఞుడని, కాకతీయరాజులకి చెలియలు మహామండలేశ్వర కొటగంపమదేవులు, మన్నించి, అగ్రహారమిచ్చి, “పరవాదివంజరభటానింహమని బిరుదీచ్చెను. అతని వంశంలో నొకడు పెద్దస్వామయ్యుని. అతడు “వైష్ణవచాదామణి” మని ప్రఖ్యాతి గాంచెను. అతని పాండిత్యమునకు అచ్చెనకండి అనవేమారెడియంగారు, తాండిమఱు గ్రామము నగ్రహారముగా కొని బహుకరించెను. పెద్దయ్యల సుపాండిన యగ్రహారము మాధవజలంబు రెండి కాలమున, ఒడ్డిరాజుల దాష్ట్యమునకను, తురక ప్రభువుల నిరాదరణమునకను పరాధింపఁబోయెను. అకళ నంకొక మారు సావకాశముగ జెబుచును. పితృపితామహుల అగ్రహారములు, కాదాచియు పోయిన తరువాత మాధవకర్మ రెండి నిలవ నీడ లేక అలసాధునకు కాపురము వచ్చెను.

పెద్దట్టున కీ కళ నాటికి యెబదియేండ్లు వఱు నుండెను. అగర్భదాగ్ర్యమును, అబలాగ్రీతమైన అభిమానవిద్యలును తప్ప పెద్దట్టునకు పిత్రముగాని, మాన్యక్షేత్రములుగాని, యేనియు లేవు. అతడు కుండలవృత్తుడు. కాని కుండలని కన్న బహుశంకాన భాగ్యము మామ పెద్దట్టునకు లేను. అతనికి చిరకాలమునుండి తన కేరింటి పూర్వవరత వేదోక్తక్రతువుల వాచించి, సామయాజియై గలది కేశవలయున్న యభిలాష గాధముగ వాటుకొని యుండెను. అ పెద్దయ్యలవలె, తానును విద్వాంసుడు గావున ‘వైష్ణవచాదామణి’ యన్న బిరుదమును గడించి, యొక అగ్రహారమును సుపాండినవలయునని యాశ పెట్టుకొనెను. కాని యేదియు కాదనను జీవయాత్రయే సాగుటకు కడు దుర్భరముగా నుండిన యా పెద్దట్టునకు అపెద్ద కోరికలు మనసును మరింత నానాటికి ప్రంగ జెయుచుండెను.

అదినములలో, క్రోధింపకత్తర మాదిగ నాలుగేండ్లు పెనుకొలకము ప్రబలి ప్రజలను పీడించివెచ్చెను. కాటకము నచ్చిరవెనుక మారి జాన్యములు వరుసగా వచ్చెను. ప్రజలు భీరిలిపోయిరి. అంతట పక్షంక సంవత్సరము వచ్చెను. కటికీలేమికి అగలేక, పెద్దట్టుగారి భార్య యొకవాడు భర్తరంతకు జని, “బిడ్డలు, పాపలు లేకున్న మా నెను; కూడుకును గుడ్డుకునుగూడ దూరమై యిటు జీవితాంతమునకు అగ బాట్లు పడుచుండవలయునా” అని కడుపులోని ప్రేవులుకదిలి బయలుబడునట్లు పజుకును నేర్చెను. “ఎత్తువో అభిరక్త్యర్థములు కలుగునని, జీవితములో ముప్పాతిక వంతునకు పాగాడచిన మీకు గల విచిత్రపుటాశకు, దైత్యమునకు నేనాశ్చర్యపడుచును. మన తిరిపెను నేనపుడనిది మొదలు నొక్కరిగా నున్నది. దినములు గడిచినను దిరిపెము గడచిపోలేదు—మొదటినుండియు మన బ్రతుకు నియారిలో నొక్కరితిగా నున్నది. పూట పూటకు ఎచ్చటనుండియో వ్యయం పాకములు దెచ్చుకొని జీవితము గడపుటతో సరిపోవుచున్నది. ఈ యూహ మనకేమి భాగ్యముబ్బు జేసినది? ఎచైన పట్టునుజేరి యచ్చట ముప్పియొత్తుకొని యైన ముఖముగా జీవితము. పదండు—మంచిను చూచుచు మంచి పఠమును గట్టుచును. గోల్కొండ జేరినవారికి భాగ్యమునకు కొదువలేదట—అక్కడ కెను దారిలెములు వేడి తెచ్చుకొని పోవుదము రెండు అని సెప్పెదినదముల పాపించెను.

అదోకాలలో మరాలు ఏలూరుండిన నబాబులు సుజేదారులు నెంతటి బలవంతులారా, చిన్న పరగణాలలోను, పట్టణములలోను, భల్లాలలోను, ఉండి దేశమును పరిపాలించెడి, కొత్తాల్లు, పూజాదారులు, భల్లెదారులు, సిరస్తాదారులు, జమీందారులును అంత ప్రూలయి ప్రవర్తించుచుండెరి. కావున కాటకముతోపాటు ప్రూర పరిపాలనము దేశమందలి ప్రజలను పీడించి, శత్రుగత స్రావలను జేయుచుండెను.

దురమున నుండిన గోల్కొండ కురుబుకాపా సుల్తానునారి దర్బరభాగ్యమైనను అభించునగాని, చెంతనున్న భల్లెదారుని దర్బరము అభించెను. ఒకవేళ కలిగినను, అనుచునియుడు, అరుదైన వాని మొఱచిని న్యాయము చేయజాలడు. అధికారి కలిగించిన భాగ్యమును న్యాయమును అయినకు తెలియకుండ కాచేదారుడేదో వంకరెట్టి మాయముజేసి అపహరించి—మొదలగు నపకారము జేయును. ప్రభువుకడ మొఱజెట్టుకొని కష్టములు తొలగించుకొన్న భాగ్యశాలి, మల్లను అబ్దుల్లాగారి పరిపాలననుంచి, కందుకొగదాదెట్టి తెదనను గానరాదు. పాపము, అప్రభువేమి చేయగలడు? అతని పరిపాలనా విధాన మారీతిగా పరిణమించెను. తియిరి ఫలము లొనగు చెట్టుచుట్టును ప్రబలిత ముండ్లపాదలవలె, దయామయులయిన అకాలపు ప్రధానరాజపురుషుల చుట్టును సిరస్తాదారులు, మహాదారులు, తహశీల్దారులు, తాదాకారులు దేశ

పాండ్యులు, దేశముఖులు, మున్నగువార లెందరో ప్రబలియుండి ప్రజలను న్యాయపరిపాలన భాగ్యమును లేపండి చేయుచుండిరి.

అవినయములో ప్రయోగింపఁగలములు లేవు. పెద్దిట్టును అయిన గృహిణి అన్నమ్మగారును, ఆలోజనకు గావలసినదానిని మూట గట్టుకొని యొక శుద్ధినిమునము కాలిబాటును బయలుదేరి, ముస్తా ఫానగరమునకు ప్రయాణమయిరి. కొంచెపల్లికి ముస్తాఫానగరముని అవినయములో వ్యవహరించువాడును, అనుభవగరమా కాలమున ప్రసిద్ధి నొందినదిను. మనదంపతుల కాపటమును ను జేరవచ్చుటికి నాలుగు దినములు పట్టెను. ఇట్లు కదిలి ఒక మైదుమామునమును పొందుచు నదిని యెరుగని అన్నమ్మగారికి కలిగిన ప్రయోగపుబదిలికి, ఇందిరి నిజంపరితరముగాను, వండుకొనిన యూరిలో పండుకొని ట లేకుండి, యెట్టి అన్నగడులు నినుదలిచి పెద్దిట్టు కొంచెపల్లి తీరుకొనెను.

ఆ బ్రాహ్మణ దంపతులు చంటిపనుకొని భుజించుటకు పరికరములును సంభారములును నిలువనీయునూడ నామహానగరమున మృగ్యమయ్యెను. రాత్రి గడిచినప్పుటలన, నాదంపతులు మెలగా కార్తీకృష్ణానదు పుచ్చాత్ము డయిన ఒక మహమ్మదీయుని సహాయమున, నాపదివాళదేదర నగరులోనికి జని యందారాత్రి విశ్రమించిరి. అభ్యాగతులయిన ఆ బ్రాహ్మణ దంపతులను సార్వభౌమరక్షేత్రములని భావించుకొనుచు, నత్యాదరముతో సానాపతి చంటిచేసుకొని భుజించుటకు సమయామును గల్పించెను. భోజనాదికములు మగియునప్పటికి వెన్నెల యుదయించెను. ఆ వెన్నెలలో సానాపతి, తన దేవదత్తమునకు అభ్యాగతులయినదిన పుణ్యదంపతులను కుశలప్రశ్నానికములు చేసి పుట్టుపూర్వోత్తరముల వెలుగగోరి సమీపించెను. పెద్దిట్టుగారి గోచరితయు సాదరముగా వాక్కించి, సాపమా సానాపతి గదదికతో, “అయ్యో! పెద్దిట్టుగారూ! రిమును చెప్పజలని, కార్తాంకితులని, సిద్ధాంతులని నెలచిచ్చివారే! తమ జాతకమును తామెక్క మారు పరికించి కొని ఛివివ్యక్తును తెలుసుకొనలేక పోవుచున్నారే! నానికి చాలా ఆశ్చర్యకరముగా నున్నది” అని ప్రశ్నించెను.

“కేశవయ్యగారు, తమను సర్వం తెలిసినవారు. గ్రహచారం ఎంతకాలము అనుభవించవలెనో అంతకాలము ఎంత ప్రయత్నించేసి నా నిష్పలును నండీ! విచారించిన ప్రయోజనములేకండి!” అని పెద్దిట్టు నిట్టూర్పుకట్టి విడిచెను.

“చిత్రిం! చిత్రిం! అలాగేనండీ!....., తమరు చెన జ్ఞాని నెలచిచ్చివారు. నాదొక విన్నపము, అనుజ్ఞ, అయితే మనని చేసుకుంటాను” అని కేశవపండితుడు విషయముతో, సందేహించుచున్నట్లు అడిగెను.

“కేశవయ్యగారు! తమరుగలలో యేటటు పండి ప్రశ్న వాకు తెలిసినదండీ! నేనే మనవిచేయబోవుముంటే, తాను ప్రశ్నించి నారు. * * * తను కిపుడు ఏడుగురుసంతానము; అంతాశ్రీలే

మొదటపురుష సంతానము కలిగి నవ్వయునుట్లున్నది. నిజమేదండీ. కానియ్యండి. ఈకాశ్రిక బహళ సప్తమి మొదలు, పునానమా సమయలోగా తమరు పుత్రసంతానము కలుగునున్నది. అప్పుడు, ఆ పుత్రుడు దేశముఖుడు కావచ్చును. తమకు మహాభాగ్యంతుడు పుట్టునన్నాడు” అనుచు పెద్దిట్టు తడుముకొనకుండ జోస్యము చెప్పెను.

సానాపతి కేశవయ్యగారికి అమాటలు చెప్పి సోనంతినీ మొదలు పుల్లచునియెను. అంతపలక భూర్పుండి మాటలాడుచున్నవాడు తటాయన లేచి, చెప్పియున్న లెదురుమాను నడుచునను జూరకొని ఛిక్కి, వినుతుసగ్రముములతో, సాసాంగముగ ప్రగమిని “తాము నిశ్చయముగా మహాత్ములు, రిమ ప్రభావమును ఎఱుగక నేను తమ యెడల చేయున అపచారము చేసితిమేమి! మన్నించవలెదనను. తామిపుడు వదిలించినాలో గతము నిజము, ఛివివ్యక్తుల య నారము కానూడదు” అనుచు వదిలించెను.

సానాపతి కేశవయ్య తేసిన మహాసత్కారము వల్లనేమి, సహాయమువల్లనేమి, కలిగించిన ప్రోత్సాహమువల్లనేమి ముస్తాఫానగరము నుండి మంచికొక మాచుకొని కచ్చిచునుకెట్టి అన్నవ్వమును చెదకుకొంటూ పెద్దిట్టు భార్యనుమేరుచేయి మెలగా గోల్కొండవకు ప్రయాణమయ్యెను. మాగ్గిట్టి మాసాదిలో బయటదేసిన పెద్దిట్టు పొలుగూహాంతము గడిచునాటికి గోల్కొండ విడరగిలెను.

అమహారాజధానిలో పెద్దిట్టునకు చుట్టూలు, అవకాశములయలలో నెలుమాచినను ఛివివ్యక్తులయిన విదేశీ కోలాహలము మూత్రముడుగడుగునను అతిని వ్యాధయమునంఛి విడిరగించెను. విద్యాంతుడుగుటచే పెద్దిట్టు గోల్కొండవిట్టూము చేరిన మునవాడు బ్రాహ్మణవాని చెడకొనునమోయి, అచ్చుల నొ: నిప్రవిరంతువుయొక్క అనుగ్రహములన నాపెయింటిలో నొక భాగమునందు బసయెర్పాటు చేసుకొనెను. ఆ బ్రాహ్మణికి మాచ దగ్గరుటటులు ఎవ్వరును లేకతన, అన్నవ్వను యవారకలెచు, పెద్దిట్టును అట్లనివలె అదరించెను. నివాసము కుదిరినప్పుట నారెడు తనసాండిత్య ప్రకరవల్ల నామహానగరములో జీవము సాగింపవారకంఛించెను.

ముస్తాఫానగరము నందులక గోల్కొండవయ్యుడు గూడ పెద్దిట్టునకు ఒక వింత పరిచయము కలిగెను. తెల్లవారినచే మొదలు శ్రీమంతులని లోచించినవారిండ్లజని, కనబడినవారికి అమాచితముగా జోస్యము చెప్పెను, వారొందరు విత్తెమెంత స్వల్పముయినను, మహాప్రసాదముని స్వీకరించుచు, వారీర్పడించుచు, పెద్దిట్టు దారిద్ర్యబాధ ఎఱుగకుండి సుఖముగా కాలము గడుపుసాగెను. అట్లుకొన్ని దినములు, వారములుకూడ గడిచిపోయెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు కౌపురమున్నవాడలో సమీపమున, నొక యువకొగిలూడ కౌపురముండెను. అతడు అందరికంటె నింపుక పెద్దయ్యవ్యక్తి యగుటలనక గాబోలు, నాచిది వారందరు, అయినగూర్చి ప్రశంస చేయవలసివచ్చి

వత్తుడు, అయినను, అయ్యగారి నియమము, పంతులుగారి నియమములను పాటించుచుండిరి. అయ్యగారి అనుమతియను అందరు, నన్ని విధములుగా నుద్వేషించుచుండిరి. ఇంటికేదె వ్యవహారమునకు తెలియదు. ఆంధ్రులాయన మారయపంతులు అనుచుండిరి. కర్ణాటకుల గూడ నట్లే బిలుచుచుండిరి. కాని మహారాష్ట్రులు, పారశీకులు, తుంకలు మొదలగు రాజపుత్రులు మాత్ర మాయనగారిని, మోరొ పంతులని వ్యవహరించుచుండిరి. ఆంధ్రులు మారయపంతులను ఆంధ్రులని విశ్వసించుచుండిరి. కర్ణాటకాయన రమవాదని గర్వపడుచుండిరి. మహారాష్ట్రులారని చిత్తవశానీయుడయిన కొంకణ బ్రాహ్మణుడని నాదించుచుండిరి. కర్ణాటకమహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులు మువ్వకొర్రునను అయినను సంబంధ బాంధవ్యములు గలవు. ఆ కారణమున నీ సంబంధము కలిగిన కాని నిజమున కారకు ఆంధ్ర బ్రాహ్మణుడే!

మాయ పంతులుగారి విషయమును కర్ణాటక విప్లునాట నుండియు పెద్దిట్టునకు నా అయ్యగారి సందర్శనము చేయవలయు నను ఆశ్చర్యము నొందినను. అయ్యగారు మహావిరళులకాని అన్నక్షేత్ర గూడ పెద్దిట్టుగారి చెవిలోకెను. అనుభవభావుని దర్శనము చేసినచో తన దాక్షిణ్యము ఒక్కసారిగా వదిలిపోవును అని భయపడి తనలోకాను దుఃఖించుకొనెను.

తన బాబోని నానామమనవారే గనుక అయ్యగారు ఎప్పుడు కొరవ అప్పుడే దర్శనము కాగలదని, దైర్ఘ్యముతో పెద్దిట్టు, మారయపంతులుగారి లోగిలికియో అయిదారు పర్యాయములు విఫలమనోరథుడై యింటికి మరలివచ్చెను. పెద్దిట్టు, మోరొద యను కాకామార్యమీ యరిగినను, మిట్టమధ్యాహ్నము వేళబనిసను, సాయంసమయమందు బాబోనియినను, ఇంటిలోని నేపథ్యము, “అయ్యగారు ఇప్పుడే ఒక అరిగడియైందనీ, ఒక ముహూర్తము క్రిందనే, ఇంతకిరీతమే, దక్షిణానాకు అరిగివారు.” అను ప్రత్యుత్తరము నిచ్చుచుండిరి. మరలరిగి యెప్పుడు వత్తురోయని యడిగిన, “మీము తెలుపజాలము; మాకు తెలియదు.” అనుచు మారు బల్కుచుండిరి.

ఈ సందర్భాంతరము పెద్దిట్టునకు మిక్కిలి వింతగాదోచెను. తనకాయన ప్రాణము విసిగిపోయెను. ఒకనాడు ఎప్పుటియట్లు అయ్యగారింటికియో, విఫలమనోరథుడయి, మొగసాలయందు విచారముతో చదిలబడియెను. ఆ బ్రాహ్మణపుంగవుని దెబ్బనీని పరికించుచు నొకడు ఆ తావునకు జనుచుండెను.

అతనినాది పెద్దిట్టు రెండు ముహూర్తములు యోచించి “ఒరి! నీతెలు విమర్శియగు కాలము సమాపించినది కుమా! నేటినుండి నరగా నొక నెలనాటికి నీవుకోరిన పడుచు నిన్ను పెండియాడ గలదు! నీవు భాగ్యవంతుడవగుదువు. నీ ప్రయత్నమునిట్లయి పథల మాలగును. నీవు జమించారదెపు కాగలవు.” అని పట్టించెను.

వాడంతట సంతోషమును, తమకమును ఆత్మోనకాలక “స్వామి దండారు. దండారు. నావినతండ్రి నా మాన్యము వరయు నూడె లాగుకొని నన్ను నిరుపేదను జేసివారు. నాకొరి పట్టించారు. జేవరా! నాకు నిజముగా, బోయిన భాగ్యము నిజముగా, నిజముగా, మరలవచ్చునా! వచ్చునాస్వామి వచ్చునా!” అనుచు సాష్టాంగ ముగ నమస్కరించి, రెండుపాదములను గట్టిగాబట్టుకొని విడువ దయ్యెను. పెద్దిట్టు అనేకమని తెచ్చుని, విశ్వాసము కలిగించు మాటలను పెక్కింటినిజేసి సంతోషస్వాంతుని జేసెను. అంతట వాడు “అటయిన, జేవరా! అనాడు తమకు వేయిమాటవదార్లు వరహాలు కొనుకొన్నాము; జేవరా!” అనుచు అనంద బాష్పలోచనలై వాడైన మిచ్చెను. అతడు పెద్దిట్టు ఇండుక మందహాసము జేసి “ఒరి! నాకు మారయపంతులుగారి దర్శనభాగ్యము కలుగు నుపాయము చెప్పవలెనురా! అదియే నేను నీవలన కోరు పారి తోషింకము” అని అయెను.

“చిత్రం, చిత్రము జేవరా! జేవరానికి అంతా యావంతే విజయము యుండాలివేకదా!”.....అయ్యగారు నాకు తండ్రి సమానులు. అయ్యగారికి దస్తమఖానాలో ఉద్యోగము. అయిన కిక్కడ ఏమిదని ఉన్నదో నాకు తెలియదు. నతీమవారి అనుగ్రహమున సాటునకి వేయవరహాలు తీరం ఇవారి! కాని నేను వచ్చిన యాదాప వస్త్రం దేవనండి అయిన ఒక చిల్లివస్త్రయిన తీరం జేవరం నేను చూడలేదు. ఇప్పటికి దస్ సాటు తీరం అంతావకాయ యే అంట! ఇంటిలో ఎప్పుడు భోజనము అరిగించి తెలిపిపోవు తో, కాని అయిన బాంధవమము, రాత్రియునూడ నెప్పుడు అదస్తమఖానాలోనే నివాసము. అయ్యగారు ఎప్పుడువత్తురో, యెప్పుడు బోవువత్తురో నాకునూడ సరిగా తెలియదు. అయ్యగారి అనుగ్రహంకొను పది పండ్లదేవనండి యిక్కడ పడిగావులు గాయుచున్నాను.” అని సవినయముగ చెలిపెను.

అనాకములాలించి, పెద్దిట్టు కూర్చుకొనుచుకొని నీవు తనములు దప్పినిగిచ్చెను. పిదప నొక దీర్ఘనిశ్వాసముతో “తెచ్చ నీకు అయ్యగారిదర్శన మయినపుడు, కృష్ణానీరవాసుడో బ్రాహ్మణుడు దైవజ్ఞుడువచ్చి వేదియన్నాడని నామాటలుగా విన్నపము చేయుము” అని కోరెను.

౪

దైవజ్ఞుడగుచేత పెద్దిట్టు, మారయపంతులు మరునాడు ఇల్లు వెడలి దస్తమఖానాకు బోవువేళనగుడించి తెలుసుకొనెను. అతే శకు ముందగానేతాను అయ్యగారింటికిబని మొగసాలలో అక్కడ జేరియున్న బ్రాహ్మణ సమాహుమతోపాటు చేరి నిలవబడియెను. అక్కడ సమావేశమయిన విప్లవంతులు అతిమధురముగా తనకు చదువుచుండెను. వారితోగలసి పెద్దిట్టునూడ, నొక పన్నున నందుకొని ఘనజేసి, తదోక్తముగా మారయపంతులుగారిని అందరింతే ముందగా నాకర్పించెను.

వచ్చిన బ్రాహ్మణ పండితవర్గమును, మారయపంతులు సమచిత్రమున నిరసించి, కడకు పెద్దిళ్ళు దిక్కు మొగములు, లేలి పాటు జూచి “ఈమ దేయూరు! అని ప్రశ్నించెను.

“పెద్దిళ్ళుట్రుడు” మాది కృష్ణాతీరము, మాది యేయూరుని విన్న వింపను! నానాగరి యిప్పుడెంతవరకు! కాని నామాటలు సావధానంగా అలకించండి. ఇది అచట మామూలగా, ౩౫ అపాదము మొదలుకొని అరమామూలవాటికి పుష్కలమార్గ వ్యాదకి వాటికి చూపండి: జ్ఞ ప్రియంధువులకొని పరిశీలించండి. తమకు తలపని తలంపుగా నొక మహాయోగము పట్టునున్నది. ఈ దినమున చూచిన సన్నిహిత్యతో అనాడుకుదా, తమకు మహాస్వరత పదవి వచ్చిననాడు ఈ దీనుణ్ణి, యీ దగ్గర, అదరింపమని ప్రారంభించెను. అనాడు నాయంగు తమ కన్నగ్రహమంటే, తమకు నా విషయము జ్ఞాపకమంటే వాళ్ళుట్రువార్యోక్తరమ అన్నింటిని సమస్తముగా మనవిచేసుకొంటాను” “అనుచు గంభీరముగ నుపన్యసించెను.

అమాటలకు మారయపంతులు లొకింత చకితడై, రెండు క్షణముల కామము మారుమూటాడతే, విశ్వాస సంతోషముల నడుమ తీసిరాడెను. తుదకు వీరిశ్చయమును దోచకపోవుటవలన, బాగు! లెప్పుగానున్నది. చనుడు, నేటికి చనుడు. ననుడు, అనుచు సంతాపింపబడినాడు. పెద్దిళ్ళు, ‘నాకేమియు నేను కలదు అనుగ్రహమండన నంగియు నాడే యొనగలమన్న’ అనుచు మారయపంతులు లొంగవచ్చిన సువర్ణమును ప్రక్షాళింపబడెయ్యెను. అయ్యగాని కలెయనుచు, మారుమూటాడతే తటాకుల తలవాకిటవలన యెచ్చలు నీడనగానన్న మేనానవాటికి కృటిలో సందగించుల నడుమను మాయయ్యెను. అప్పటికి సాయంత్రామయి నెడలె చివ్వు చీకటులు గ్రమ్మెను. అనాడు మొదలుకొని పెద్దిళ్ళు సరిగా మారయపంతులు ఇల్లు వెంట సమయము కనిపెట్టి, తనకంత యంతర పనియున్నను అచేతన మాత్రము వారింటికిని, అయ్యగారు పల్లెరించకపోయినను, దర్శనమూర్తినాచేసి, నేడోకిముగా నాకీర్తి దింది వెదిలిపోవుచుండెను. తొలిసాడు పలుకరించుటకప్పు మరయొన్నడును, మారయపంతులు పెద్దిళ్ళును పలుకరించిన సావమున బోలేను.

పెద్దిళ్ళుకు కొన్నాళ్ళు గలింపనప్పటికి, ప్రాణము విసిగిపోయెను. “ప్రతిదినమును, వేళయు పోలయులేక, కొంపమును కొని పోవుచున్నట్లు మారయపంతులు దస్త్ర భావాను మేనానాడెట్లు పరుగు పరుగున బోవుచున్నాడు. అక్కడ నా అయ్యగారి కొలు వెట్టిది? అను సంతోషము గాఢముగా కలిగెను. దస్త్ర భానాకరిగి, అక్కడ నయ్యగారు చేయుపనులను జూడవలయునని కుతూహలము కలిగెను. కాని అమహానగరములో నా బాపవయ్యకు దస్త్ర భానా యొక్కదినమున మొదలుకొని మూర్ఖాత్మములను చేర కనెదినను వేర కలకు దస్త్ర భానా యొక్కదినమున దిని కనబడినవారెల్ల అడుగుచు

బోయెను. అది ౧౯౧౬వరకుద పరియెన యు తరమ రాలేదు. ఒక చోట భూద్రోహకు ఎంతవెప్పినను విని యీ విప్రునిగాంచి, పొమ్మని గదిమి చేయిచేసుకొనుటకు సయితము సిద్ధమయ్యెను.

పెద్దిళ్ళు చివరకు ఇదిగాను పనియనుకొనెను. మరునాడు మారయపంతులుగారి మేనానవారి కెనకను దవ్యదవ్యుల నుడుచు ర్భూమునెట్ల నడిచుచు దస్త్ర భానాను గాంచగల్గెను. అదస్త్ర భానామొగుడు మనునరి గుణవ్రసవాడు ఒకడు పనరా కలా యింపుచుండెను. కచ్చును బోవుచున్నవారిని అప్పును, పరికించుచు, కృపించెదినట్లు “నడలచ్చు” అనుచు మాటిమాటికి తనలో గొణుగుకొనుచుండెను.

పెద్దిళ్ళు గుణవ్ర రారును సమీపించి ఉచితరీతిని నలామొనరించి పలకరించెను. వారకీ భావలో తిమివ్వరని యా బ్రాహ్మణుని సవార సాహేయ కులప్రశ్ని చేసెను. అంతట పెద్దిళ్ళు! సవ్యార సాహేయగారు, తమకొక శుభము చెప్పెను. తమకు క్షీరలో నొక మహాయోగము పట్టునున్నదని యుపకృతిగాను చెబుచున్నది. తమకు రేవువచ్చే పూర్తిమనాటికి అనిగా సరిగా నేటికి నిరుపదియేడు దినములకు, గోల్కొండి భల్లూకు భరేదారదర్శ రాగలను, మీ మామగారి యుద్ధిగోగము మీకు మీ దీగంసాహేయవారి ఆద్య వ్యవల కలుగవచ్చు” అని జోగ్యము చెప్పెను.

“తిమరు జోగ్యులా? పెహు”! అం రొకసాహేయ సంతకు మ్మందరింపెయి గెడెమును నురించుకొనెను.

“తమకల నాకీర్ స్వల్పమువకొలము కావలసి యున్నది. కొరవని నెలకెనా?” అని పెద్దిళ్ళు ప్రారంభించెను “అయితే బహుళ సాజ్. నాకు భరేదారు అవుతుంది! నడలచ్చు! అప్పును అవ్వాలి మాకు?” థేష, పెహు తమకు ఇప్పుడు ఏంకావాలి మాకల ఉపకారము? అని సాహేయ అడిగెను.

“మారయపంతులు, కాను అయ్యగారు, కాను మోరేపంతు గారి దర్శనము నాకీప్పుడు చెయించవలెను.” అని పెద్దిళ్ళు జోరెను.

“అది నాకలగానివిని! అయన లోపలికి పోయిన తరువాత, ఎవ్వరిని లోపలకు రానుడు. అదస్త్ర భానాలో ఏం చేయుటాడో, అయనకీ తెలియాలి. ఇప్పుడు అక్కడ నడిచుసాహేయ లేడు. నాయకులేడు. అయనయే, నాయకు నడిచు, అయనయే గుమాస్తా, అయనయే దర్వాజ, అయనయే జనాను, అయనయే వెట్టియాన్, అంతా అయనగారే చూసుకొంటున్నాడు. గోల్కొండి సాహేయవారికి ఈ దేఖాన్నిటినుండి యెంత జమా అవుతుందో ఎంతభయ అవుతుందో అయనకీ తెలియాలి” అని రారుసాహేయ అభ్యర్థము తెలిగక్కే కండ్లు జూపుచు చెప్పి, యెటులకీ సవ్యారసాహేయ, అనుగ్రహము సంపాదించుకొని పెద్దిళ్ళు దస్త్ర భానాలోనికి వెల్లగా ప్రవేశించెను. అదస్త్ర భానాను ఒకచే దర్వాజా, కిటికలు

చాలాయున్నదిగాని అవియున్నయు ఏదడుగుల ఎత్తునన్నవి. దర్బాబా చూడబడియుండెను. మొల్లా అక్కడనున్న పరికరముల సహాయమున పెద్దట్టు ఒక కిటికీలకు ఎక్కి లోనికి తొంగి చూచెను. అంతఃపల అంతా చీకటుగా నుండెను. అచీకటిలో చిన్న దీపపు కాలుగున మోతయి, అంతట ద ప్రకములను తిరుగ జేయుచు అందఁడు కాగిములను తక్షణ దృష్టితో పక్షింపుచుండెను.

౫

సుల్తాను అబ్దుల్లాకుమారుడు ఒకవాడు ముల్లులేని పిడుగువంటి వారై యొకటి ఛీలినుండి వచ్చెను. అవార వచ్చినప్పుడినుండి సుల్తానుకు నిద్రాహఃములు లేకుండ పోయెను. మిర్జామహ్మద్ చేసిన రాజద్రోహము వలన ఔరంగజేబు వలన తాను పడ్డ పాట్లన్నియు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఇప్పుడెనికీ ప్రాచోపద్రవమునువలె ఛీలి పుట్టెను. అలంగీకరపాము, తనకు గోల్కొండపై సుల్తాను చెల్లించవలసిన కప్పును, పరిమోసినట్లును పంపుట లేదనియు, దానివలెయు లేకుండా ఒక్క సారిగా నిప్పు జీయవలసినదనియు, పట్టు చెల్లించని యెవఁడు సుల్తానుని పదమృత్యుని కేయలవలసినదనియు వాజ్మల నొసగి నవాయి వయ్యకథానుని పెద్ద సైన్యము తోడిచ్చి పంపెను.

తనకు వహజానును పరిపాలనము చేయుచుండిన వాడు ఔరంగజేబు దళితులనులను పీడించెను. రాజద్రోహాల సహాయమున వారి నోడించి, దయమాలి, చెజెల్లెట్టి అనేకరికుల హింసించెను. యేటేట వచ్చు వాచాయముపై నింతవోహ్యన కప్పును చెల్లించునని బాపజేసి సుధి చేసెనొన్నప్పుడు, అతడు సుల్తానుఅబ్దుల్లాను మరల సింహాసనముపై నెక్కించెను. పిదప ఔరంగజేబు ఢిల్లీకి వెదికిపోయెను. అవాడు మొదలు మొగలాయి సామ్రాజ్యము కడగండ పాలయ్యెను. వహజానుకు కుమారులు సింహాసనమునకై తమలో తాము పెనగులాడిరి. తుదకు ఔరంగజేబు సోదరుల నెల్ల వంచిరియో, ప్రోహముచేసి బడించియో, చంపియో, ఢిల్లీసింహాసనము నధిష్ఠించెను. పిమ్మట తండ్రిని చెలపాలయించుచుండెను. అకన్యదములలో ఢిల్లీపాదముయొక్క చుట్టినది గ్రహించి సుల్తాను అబ్దుల్లా ఢిల్లీపాదమునకు కప్పును గట్టుట మానెను. అట్లైత కావలెను మానెనో లెక్కలేంపువా రెప్పుడును లేరు. ఇప్పుడు పాదముకు చెల్లవలసిన కప్పు మెంతో మాడ ఎప్పుడును చెలపకాలరు.

వయ్యకథానుడు తొందరకెల్లకుండ అందఁడు మిచ్చి, సుల్తాను దానిని రెండువారము లాపెను. పాదుషా పంపిన లెక్కప్రకారము కప్పును గట్టవలసి వచ్చినయెడల, గోల్కొండరాజ్య మంతయు నమిచ్చినగాని యా బకాయ తీరదు. అంతట సుల్తాను మిక్కిలి వ్యాకులమయ్యెడ నర్రాజానా నడచు భావన జరుగల్గినానునకు కలు రంపించెను. కాని యాతడు రోగి పీడితుడయి, రెండు సంవత్సరముల నుండి, నోట మాట లేక, కాయ కదల్చకాలక, మంచము పట్టి

యున్నాడనియు, ద ప్రభుభావానైపు గూడ నోవుటలేదనియు, వార వచ్చెను.

అక్కరతోపాటు శోషము పొంది పారలి వచ్చినపుడు, నది డెట్టుగనో అవాడు సుల్తాను అబ్దుల్లా అట్లయ్యెను. శోషము చల్లారిన తనకు వజీరు భాగ్వా అబ్దుల్ గోలాని మొల్లా సుల్తాను వారికిడకు జని సముచితరీతిని సలూము లాసందించి, వరిక పదితుడైనవాని మనమును రంజింపజేసి, “జగత్ప్రభువులు చింతించ నక్కఱలేదు. ద ప్రభు భావాలో గుమాస్తా హోరేపంతు ఉన్నాడు.

అయినవల్ల మనకు ఏమయిన పని కొనసాగునోచెనో యని అశోకు నన్నాడు. పంతులుగోరకు కలు రంపించినవాను. ప్రభువువారు అను గ్రహించినవో నింతలో నిక్కడకు రావచ్చును” అనుచు పారసీ భాషలో విన్నవించెను.

సుల్తానువారి హుక్మం అయినదని తెలిసినతోడనే మారయ పంతులు దివాన్-ఇ-ఖానునకు ప్రయాణమయ్యెను. ఎర్రచారలు, జరి పువ్వులుగల పచ్చరంగు పట్టుషరాయిని దొడుగుకొనెను. ఎర్రని పట్టుతో చేయబడిన నిలువుటంగీని వంట నంటియుండుదానిని ధరించెను. నడుమనకు ఒక లేతగులారి మొఖమర పట్టు కాకెను యట్లు కొనెను. శరమునకు బందరు పెల్ల యొకటి జరిపువ్వులగలది, అక్కరంగు అడిగిది. కడు వింతగా కొరహగా వచ్చెను. ఒకచేరిలో రహులు పట్టుకొనెను. మడిజెప్పున మొలలో కెరారు పెట్టుకొనెను; ఎడమచింతలో ద ప్రభును నిడుకొని పాలకి యెక్కి దివాన్-ఇ-ఖానునకు వడిగా పయనమై ప్రతీకరించెను.

మారయపంతులు యధోచితముగ సింహాసనము నెదుట, సాహసంగముగ సలూము లాసందించి, నిలవబడి, సుల్తాను అక్షకు విదురు మామనుండెను. సుల్తాను అ ప్రాహ్లానినకం అనుగ్రహముతో దృష్టి నిగడ్చెను; కొన్ని మహారత్నములు అట్లు గడిచిపోయెను. పిదప సుల్తాను వజీరువంక చూచెను. వజీరు సుల్తానువారి చిరమును కనుసన్నలను గ్రహించి మారయపంతులును ప్రశ్నించెను.

అప్పుడు మారయపంతులు విషయముతో ద ప్రభును క్రింకనందించి, వంగి ముమ్మాదు సలూములు జేసి చేతులు జోడించి హంకిభాష యందు “జగత్ప్రభూ! అనుగ్రహించి అనధరింపుడు! ద ప్రభుభావా యందు ఈ భృత్యుడొక చిన్నగుమాస్తా! ఈ నీకునిచే విలసవారి కింత అనుగ్రహము కలిగినందులకు అల్లావారి శతమహాప్రాణక కృతజ్ఞతా వందనములు. ఈ భృత్యుడు నేడు ధన్యుడైనవాడు. అల్లా వారి అభిషిక్తమును పూజ్యులయిన జగత్ప్రభువులు ఎప్పుడును సాక్షులుగదా! నిరంతరము విలసవారి కుడుములు పరంపరగ నయ్యుండుగాక! జగత్ప్రభువులు ఇప్పుడు దయతో అనధరింపిరు గాక! భాగ్వా మహాత్ముడు నజర్ అల్లాఖాను సాహెబుగారు వ్యాధిపీడితులయినది మొదలు క్రొత్త నడచు ప్రభువువారిచే నియోగింపబడలేదు. అయిన వ్యాధికి వాసుల మోసములక్రితము నాయెలు నడచు అమరుల్లా కిగందరు యువ్వనోగారు మృతికొందిరి. వారి

సావన నూడ నెవ్వర నియోగింపబడలేదు. ద స్త్రభావాదులకు అయిదుగురు గుమాస్తాలు గలరు. వారిలో నలుగురు ఒకరు ముఖ ఘటకర సర్కారునకును, రెండవవారు, శ్రీకృష్ణం కర్కారునకును, మూడవవారు కొండనోల సర్కారునకును నాల్గవవారు నల్గొండసర్కారునకును తనిఖీనిమిత్తు వశీరుసాహేబుగారి అజ్ఞ గొని అరిగియుండిరి. ఇప్పుటికి పనునెదిమిది మామము లయినది. అప్పుడిందుగను ద స్త్రభావాదులందరి సర్వభక్తచరములను ఈ సేవకు దొక్కడే చిక్కలెట్టుకొనుచున్నాడు. వీరిననాగి దివ్యదిత్తి మను వశీరుఖాను సాహేబుగారు ఈ భృత్యుని కాపింపించి యు నున్నాడు. వీరినవారు ధీర్ఘి అలంగీరుసారుమెవారికి ఏదేనిదొడ్డ కన్నము ఏడుతుల ఎవధయి అయినవలె అవనంపల ముప్పదివారుల వర చాలు మాత్రము గట్టవలసియున్నది. దాని కంతకును జమాఖర్చు తయ్యగవశేసితి. వశీరుఖాను సాహేబుగారు పరిశీలించెదరుగాక. దీనికి ధీర్ఘి బోయినను తిరుగు లేను. నిన్న సాయంత్రము నవారు జంగుబహదూర్ వయ్య సభావారి వశీరు వారిఖాను ఖానుబహదూర్ వారు కరిగించి నెరవాని అంగీకరించివారు. ఈ భృత్యుని జమా ఖర్చు లెక్కనలన జగత్ప్రభువులకు పంపొమ్మిది తులల వరచాలు లాభము కలిగినది.” అనుచు వదిలి దేశాగతములను వశీరుసాహేబు వారి యెదుట బంగారుపళ్ళెరముం చుంచి వనికి మరల ముమ్మారు నులములు చేసి, వివరముతో కిరమ వార్చి నిలబడుడెను.

మల్లాను అబ్దుల్లా సుంతులైంకరంగు దెయ్యను. అంతట నొక సారి వశీరుసాహేబు ఖ్యాళా గెలాసివంకను, మరియొకసారి మారయపంతులు వంకను కటాక్షవీక్షణములు బహు (నెరవా) అని యెను. అప్పుడు వశీరుసాహేబు నుచుచిరతరిని వనికి నులములుపెసి, చతులు ముఖించి పారకీర్వాషయంబు ఇట్లు ప్రకటించెను.

“జగదేక ప్రభువులు సావధాన చిత్తులయి ఆవధరింప వేడునును. వీరినవారి సేవకుడు మారయపంతులు జగత్ప్రభువులకు పరమాప్త భృత్యుడు. కలవక, పలవక, చలియవక, వానయవక, చీకటి యవక, బదిలికయవక నిద్రాచరములు మాని, ఒంటరిగ, వాలు గొండనుండి యొక్కరితగ, క్షేమముల లోనయి, వినుగు విరామ ములలేక, మినుకు మినుకు మనుచుండిన యొక గ్రుద్దిదీపమును తెట్టు కొని, ద స్త్రవములను తిరుగజేయుచు, కన్నులు గలవారికి కలుగులో నులులము కానరాని అక్షరములను కాగితముపై చుచ్చుచు నెప్పటికప్పుడు జమాఖర్చు వ్రాసియుంచి, యిప్పుడు అడిగిన వెంటనే ప్రభువువారికి లెఖ నివేదించివారు. ఈరీతి చీకటిలో గూడ చనువను వ్రాయున నేర్పరికనుగల దిట్టడు. విశ్వాసముగల సేవకుడు. జగత్ప్రభువుల దయకు నిస్సంకోచముగ సాగ్రుడు.”

మరి వాలుగెడు దివములలో వయ్య సభావారు గోల్కొండ మల్లా నియంతరిన కన్నమును బుచ్చుకొని తన పరివారమును తరలించుకొని పోయెను. సాధుడైన దైవములు కైవలిపించినవారు

మల్లాను అబ్దుల్లా ముఖనిశాద గోష్ఠియందండి యెప్పటియట్లు కొలువు దీరెను. అనిండు కొలువునంగు మారయపంతులును దగరగరూ సిరి వింది మల్లాను చిత్తస్పృహతోగి అయనమాటలుగా, వశీరు ఖ్యాళా గెలాసి, “నీ ప్రభు భక్తి పరాయణుడనును. నీ సేవకును సేవ మిక్కిలి సంతోషించినాము. మా సంతోషమును తెలియజేయుటకై నేడు నీకు శ్రవణ వసన్” అను లిరుకుము నొసగుచున్నాము. చీకటి యందను నయితము దీపపు వెలుగుకు లేకయే చూడగల కన్న కల వాడని ఈమాట కగము. ఇప్పుడు పాటితోషకము క్రింద ఈ ఆచూ ల్యాభిరణములను, జూరెత్తి కనకవస్తు సుందోహమును, మేలయిన యీ పన్నవములను, పట్టు అగిలను అవలనున్న వాలుగు శక్తిరూ ధ్యములను, నొసగుచున్నాము. ఇంతటనుండియు నిన్నుమాకు పర మాప్త భృత్యుడగ భావించి ద స్త్రభావాను వశీరు పదవి యొసగి నాము. అంగులకు తీరభక్త్యములకై నీకు సాలు ఒక్కొంటికి పండ్లెండువలె వరచాలు అదాయము కచ్చునటుల మా నల్గొం పరగణాలో తీరన జేసుగలు గ్రామమును వాగిగగా మిక్కిలి దయతో నొసగినాము” అనుచు వాడుచున్నెను.

అప్పుడు సర్కారుమెలకు మారయపంతులు పరమానందభరితు డయి, నమచిర రీతిని సాహంగముగ సింహాసనమునకు ముంగిట నులము లొనరించి మల్లానువారి దేవార్చ్యమును, అనుగ్రహమును, జేయి విధముల పారకీర్వాషణ సురీకచెను. తుదకు వివరముతో మరల “జగత్ప్రభువులు పరమకౌరువేములు; ఈదీనుని విన్నప మొకటి గలదు. అత్యంతిక్ష్ణ వాయురీతియై అవధరింప వేడు కొనుచున్నాడు. అనుజ్ఞ యగునో విన్న విందుగోనును” అని వేదెను.

మల్లాను వారి వదనముపై మందహాసము కౌంటు లీనుమెండుట గాంచి వశీరు ఖ్యాళానుసామ్యులుగెలాసి, మారయపంతులు దిక్కు మొగము ద్రిప్పి కనుసన్నజేసెను.

“జగదేక ప్రభువులు అనుగ్రహింతురుగాక. ఈసేవకునికి పరమ మిత్రుడును, అగ్రతరుడును, విద్యాంసుడు నగు వ్రాహ్మణముఖ్యు డొకడు గలడు. అతని సాంక్షిక్యమును మెచ్చి సారోషిక మియ నతనన్న ఈ భృత్యునికి కక్కి చాలెను. పర్వవిధములపెరమ మహో దారులయిన జగత్ప్రభువులే నమములు. అతడు ‘వ్రాజ్ఞ మాదామణి’ అతని పూర్వులు ఈ యాంధ్రభూమి నేలిన కాకతీయులనాడును, రెడ్లవాడును సర్కారమలంది అగ్రహారములు బహుసేవారు. వానికి పూర్వులు సుపాదించిన అగ్రహారము ఇప్పుడు పరాధీనమైంది. ఇప్పు డేలినవారి దివ్యచిత్తానుగ్రహమునకు ఎదురు చూచుచున్నాడు. అతని నామధేయము పెద్దిట్టెట్టె, కృపానిరవాసి” అని విన్నవించెను.

అంతట నొక మాతలనుండి భర్తదారుడు, మహబత్ ఖానుకు తది నమచిరతరిని వనికి నులములొనర్చి, “జగదేక ప్రభువులు ధీమంతురుగాక. ఇదియి అనేక సాహంగ దండప్రకాశము. వీరిన వారి యీ భృత్యునికి గూడ వందేవ్ పెద్ది విద్యావగారి పరిచయ మున్నది. అయన నిస్సంకోచముగ దైవజ్ఞ మాదామను అవలసిన

వారు మహాపండితులు, వారి మహిమ కొంత ఈశ్వరునిగూడ అనుభవ మయినది." అనుచు విన్నవము చేసెను.

అప్పుడు సులూను అశ్వరథునిమధ్యదై వశీకరంక జూచెను. వశీకర విప్రుడై "వశీకర దివ్యచిత్రిము!" అనియెను.

పెద్దట బరిగిన వృత్తాంతమును రెండు మాటలలో చెప్పవచ్చును. టీకా సంవత్సరి మాఘ బహుళ చతుర్థివారాడు, మారయ పంతులు సుల్తానుఅబ్దుల్లా ఖాన్ కుతుబ్ షావారిచేత పెద్దశిట్టాగారికి మూడుబానగరు జిల్లాలో జేసిన పిప్పపట్టు గ్రామమును అగ్రహార ముగా ధారిణియించి దానిము చేయించెను, తిరుగు నివాసిలో పిదప కన్నులు నిప్పించెను. మూడుబానగరు పంగడా నేలయందైన నులేదాదు బుద్ధిమంతుడు సిద్దిగారికి త భిన్న వంపించనట్లు చేయించెను.

మనువారు బోయాల గర్జన రెండు సవ్యాసీలపై నెక్కి, పెద్ది శిట్టాగారును, అన్నమ్మగారును. ముప్పదిరెండు గుళ్ళువున్నారల నతోయకుతో పిప్పపట్టు గ్రామమున కేలేంది, తాలూకావనివలన అగ్రహారమును స్వాధీనము చేసుకొనిరి. నాటనంది పెద్దశిట్టా పిప్పపట్టు అగ్రహారకు పయ్యెను. చిన్నవాడు శిట్టారెండాగిట్టు కొరి కలు సిగించెను.

అయిదుంటి సంగత్యమున పెద్దశిట్టానకు మధమహారమున పుత్రుడొడయ మయ్యెను. అరిని సంకలనా రిప్పటివండి పిప్పపట్టివారై నేటికెంత కాలము కిఖాయా"అని ప్రఖ్యాతిగలిగియున్నారు.

మరయపంతులుగారి వంశజులు అది మొదటకీ*జేవనవీన్ వారిని పిలువకొనిరి. జేవనవీన్ వారు కర్ణాటాద్రమవారాష్ట్రదేశములందు విస్తరించి యున్నారు, పెద్ద పవన లొందియున్నారు.

ప రీ థి వ్త ము

ఈవృత్తాంతము క్రీ. శ. ౧౬౬౮ వ సంవత్సరమునాటిది. ఇంగుళియై యొంత కాలదో చరిత్ర కూడ నంతే కలదు. కాని కేవలము చరిత్ర యని శంకింపవలదు. అనాడు మొగలాయీసామ్రాజ్యము నరికెడనముతో అఖండతేజోవిలసత్తుడై, జొరంగతేలు "అలం ఫీర్" సాహస యని తిరుదము ధరించి, యేకస్మిత్రాధిపత్యముగ నిరంకుశుడై వాసింపెను. అనా డుక్తరహింసాసాహసమునం దభి

లైశ్వర్య ప్రథమైవకాంతి సిగముగ నెలకొనియుండెను. కాని కక్షి జాపభమంతయు, తుసాను చెలరేగుచుండిన మహాపదాద్రమము భితావనామైయుండెను. రాజుడ్రోహము కూడిన ఆకారం, తనన సహతుడైన సామంతులు, బహుదిశలయందు ప్రబలి, కక్షిజా పథ మహారాజ్యములను ధిస్థిపటులము జేసియుండెను.

ఈకథ జరుగుచుండిన కాలమున, దక్షిణాపథమంతయు రెండు మహమ్మదీయ మహారాజ్యముల లక్కింద చీలియుండెను. పశ్చిమమున, కర్ణాటమహారాష్ట్ర దేశములు విజాపుర అదిల్ షాహీ వంశమువారి హాలమందుండెను. తూర్పున, మహేంద్రగిరి మొదలుగొని చెన్నపట్టణ ప్రాంతమువఱకు న్యాపించిన మహేంద్రధూమి గోలు కొండ కుతుబ్ షాహీ వంశజుల పరిపాలనము నందుండెను.

అనాడు విజాపుర మహారాజ్యమును ప్రపంచ జ్ఞునిపెలుగని పసి నాడు, తొమ్మిదేండ్లనాడు సుల్తాను సిగిందరు అదిల్ షా యేలు చుండెను అనువదినాలుగొండు గడచిన కయ్యావ్తము, నిరంతర కామినీ విషయ లోబడునగు సుల్తాను 'అబ్దుల్లా ఖాన్ కుతుబ్ షా' గోలుకొండ రాజ్యమును పరిపాలించుచుండెను. అకొరణముల వలన నారెండు మహమ్మదీయ రాజ్యములును ఎట్టి దుర్బలస్థితి యందుండెనలముతో, యట్టి దుస్థితియందుండెను. బ్రజకు మఖయ లేకు. కాంతలేను. ధనధాన్య కనకము నమ్మనలేదు. క్రమక్రమత ప్రబలము, బలములేదు. సౌఖ్యములేదు; ముగ్ధాంతలేదు. నుపులు మంక్రలైరి. నేనామంక్రలైరి, నులేదామంక్రలైరి. చివరకి రాజుడ్రోహు లైరి. అట్టివారి మూలముని బీజయ్యెను. గోల్కొండ మహారాజ్య ములు కూలిపోయి. అంతరించిపోయెను. అదిల్ షాహీలకు మరుబో షాహీలకు చెరిము వరిలెను అనాడు అదిల్ షాహీల దుర్బలస్థితిని బురస్కరించుకొని మహారాష్ట్రులు చెలరేగిరి. కొండగమునందు కివాతీ మహారాజా స్వతంత్రరాజ్యమును స్థాపింపవలచి, మనోరథము నిడ్రేయకొనెను. కివాతీయొక్క పీఠముపవలచి, యీ వృత్తాంతము జరిగిన యిరుదేండ్లకు నిస్సహాయులైయున్న గోల్కొండ, బీజపుర మహారాజ్యములను అంతఃపురు సులభముగ జయించి తన సామ్రాజ్య మును దక్షిణాపథమునందు సములము విస్తరింపజేసెను.

హిందీవల్ల తెన్నక్కి జరుగుతూ వున్న అవకాశం

తెన్నగువారిలో అనేకమంది హిందీప్రచారానికి పెద్దపెద్ద విరాళా లిస్తూ వున్నట్లు పత్రికలలో వార్తలు కనపడుచున్నాయి. దాన్ని బట్టి వారంతా హిందీ యొక్క అవశ్యకాన్ని గాని, అది చేస్తూ వున్న అవకాశాన్ని గాని గ్రహించే వుత్సాహం యెవరూ అనుకో గూడదు. కాంగ్రెసులో చేరుపొందినవారు అవిరాళాలు వసూలు

చేస్తున్నారు. ఇద్దరినవారు వారిని—వారి దేశసేవకు చూసి యిస్తు న్నారు. అంతే.

ఇంతేకాక: సర్వానికి కాంగ్రెసునే నమ్ముకుని వున్నవారూ, హిందీప్రచారంలోనం తేకాలమిదన నియమించుకొనవారూ, హిందీ ప్రచారం ద్వారా భక్తి గడుపుకుంటూ వున్నవారూ తప్ప దేశవికా

* జేవనవీన్ అనే పదము యిప్పుడు జేవనవీన్ అని వాడుకలో నున్నది.

సమా, వారియితో కోరే తక్కినవారందరూ హిందీవల్ల దక్షిణ చేరడానికంటే—విశేషించి తెలుగు వద్దపడుతోందని గుర్తించారు.

కనక ఉత్సాహం గల మాచీకియులు హిందీ దురాక్రమణం తోట్టట్టా, మన తెలుగుభాష వృద్ధిపొందేట్లు చక్కని ప్రణాళి కలు రాయచేసి మాకు పంపించుకున్నాము.

—సంసాదవదు

“భాషలోనే గాదు, వేషములోను, నడకలోను, వాడెములోను, తెలుగువారికి క్రొత్తమీద మోజు ఎక్కువ. ఈ మోజుకు సమాజ మైన వారి ఒక్క తెలియని అవేశమూ, అరంభకూరత్వమూ, తోడ్ పడు గడుతూ వుంటాయి. ఇంతకాదు అనుకరణానికే మరీనేవారిలో అభిమానానికే వాస్తోడక మిచ్చేవారిలో, తెలుగువారు అగ్రగణ్యులు గూడాను. వక్ర సరళిలోనే గాదు వక్ర సమతుల్యంలోనే గాదు. సంఘసంస్కరణోద్వేగములోనే గాదు సహాయనిరాకరణంలోనే గాదు. సంవత్సరంలో స్వరాజ్యం తెచ్చే కమ్యూర్దవలోనే గాదు. సారస్వతిసమాజాలలోనే కాదు. స్థానిక సంస్థలలోనే గాదు. తైల్రీ మూవ్ మెంటు మొదలు రైఫాయిన్లను కంపెనీలలో వుండు తెలుగువాండు వేలుపెట్టినది గాని తెలుర్వి గట్టుకు చేర్చింది గాని ఒక కై నా మచ్చుకు ఉన్న దనే పుణ్యం ఉంటుందా అని అడుగుతున్నాను. దాదాపు పాతిక సంవత్సరములనుంచి తెలుగు వారిలో— అడువారిలోను మగవారిలోను,— పడుగుపేకగా ఒక రోడ్ వల్ల బుర్రలోని భావాలాగ, క్రొత్తనీటి ఒడ్డునగల ప్రవాహము లోని అటుపాటులలాగ, కలిగి వేమలమార్పులు గమనిస్తున్నాం గదా! నులభంగా సంక్రమించే మార్పులు తెలుగువానికి తేలికగా పట్టుపడెన్నీ హిందూదేశంలో మఱి ఏ ప్రాంతమువానికి పట్టుపడవు. క్రొత్తలంటూ అరంభించారు. బంగాళా క్రొత్త మొదలు బర్మా క్రొత్తవరకు రకరకాల మార్పులు. వేసాలమార్పుతో మిసాల మార్పు మొదలయింది. అందులోను ముఖ్యమైనది తిర్పుకొన్నాడు. కలం మిగిల్చి ‘ప్రెంచికట్టు’ వరకు మచ్చులి తిర్పుకొన్నాడు. అంతలో నాగక నన్నుగా వసనం చేయించుకోవడమే ఘోషనగా దిగింది. ఇకను రేలగుడ్డలు మారి వానపీ కాపులు, పైలుకాపులు వచ్చాయి. అరకువారే పెరిగి కాపులూ, కురిగి—టోపిలు మారిమారి పక్కనడిచి; పంజాబుపీటలూ, కొన్నాళ్ళ ప్రభుత్వం చేశాయి. అనంతరం బోడితల మిగిలింది; గాంధీ కార్కాడు రేగినది మొదలు కొని ఖడ్గరుక్మణాయాలు వ్యాపించాయి. వాటికి ఆపసావడక వచ్చింది. చొక్కాయలలో, బట్టకట్టులలో ఖండవాల ఫిరాయింపులలో, కాల్ గేట్లయిం పవరింపులలో చేలరేగిన రకరకాల తిర్పులూ చూచాము. ఇక శ్రీలంకలో మొదలు జాకట్టు లోను, చీరకట్టులలోను, బొట్టులలోను, నగలలోను, కలిగిన, కలగకున్న మార్పులు తక్కి—తేవుగదా! కలలాడి వేపపుమార్పులు ఎన్నికచ్చినా ఎన్నిపోయినా ఘటము నేలపడేవరకు మార్పునేది

లేకుండ ఉంటే మాటలలో మాత్రం నిలుకడ ఉన్నంతవఱకు తెలుగు వారియితరూ విలక్షణతకూ భంగము రాదు. తెన్నుని మనస్సుకు సమాధానం చెప్పకొన్నాము; చెప్పకుంటున్నాం కూడాను. అలాంటిది చివరకు ఈ అటుపాటులలో మాట కూడా దక్కి చూపు లేకపోతోంది!

ఎందులో చూచినా పరాధీనతే తెలుగువాణ్ణి దాసానుదాసుణ్ణి చేస్తూం దంటే నందీహించనక్కరలేదు. వేషంలో దాస్యం వరే సరి— భౌతికశరీరము మీదినుంచి భావంలో కూడా చొచ్చు కొన్నది. క్రమంగా భావమీద ముట్టడి ప్రారంభమైంది. రాజకీయంలో సాంఘికంలో, మతంలో, వాఙ్మయంలో— ఎందులో చూచిన వేలంకైలే కనుపడుతోంది; వివేక మనేది చాలావరకు తెలుగువాణ్ణి వదిలేసిం దని వర్తమాన పరాధీననిధి ఘోషిస్తుంది. చూడండి!— క్రీస్తు మతాన్ని అలంబిస్తూండే మాలమూడిగలవ వదరు మతతత్వం పూర్తిగా మనస్సున పట్టిం దనే చెప్పగలమా? అంటే మిషనరీ బోధనవల్లను, వారు పెట్టే ఆశలవల్లను ప్రమించి వ్యామోహంలో పడే క్రైస్తవమతాలంబువరే కనపడుతున్నాడు. స్వమత—పరమతతత్వములను విచారించి అత్యవిశ్వాసముతో మతము ప్రచుర్చిస్తూ వారు ఎంద రున్నా రంటారు? సహాయనిరాకరణోద్వేగ మున్న ఒక్కమారు భావపథానికే తెచ్చుకొంది. గాంధీగారి దౌర్వ్యరహిత సత్కారవారత్వము దాని సాధనవిధానములను స్వరాజ్యసత్కారములను పరికించి మనఃపూర్వకముగా నమ్మి అచరించినవారు, ఖడ్గరుక్మణి గాంధీతోపిలితో కాంగ్రెసు జండా లతో తేజస్వయుల చేసికొంటూ ఉపవ్యాపరంగాలమీద పరకల్ల తొక్కినవారిలో, కర్రదెబ్బలకు గురిమైనవారిలో, పైదుండు తెల్లన వారిలో ఎంద రుంటారు? అంటే అవేశపు హోయగారిలో ఎగిరిన వ్యవరే మూడుమన్నెపుసార్లు ఉన్నారంటే కగాయిదా పెట్టెవారుండరు గదా! తెలుగువారి వివేకకార్యమునకును వేలంకైరికిని దృష్టాంతంగా ఇంతకద ప్రాయశఃపరిచ్చింది.

ఈలాగ అత్యవిలక్షణత అంటే ఏమిటో తెలియక అవేశవాసులు పులకు చిమ్మకొనిపోయే తెలుగువారు తిమ మార్పుభాష నువేచి న్నన్నా రంటే, క్రొత్తగా ‘హిందీ’ మోజులో పడిపోతున్నారంటే, ఎంత యేమిటి! భారతదేశంలో దాదాపు ఇరువదెనిగిల్ల జనసంఖ్యకు పైగా హిందీభాష అయితే నేమి దానికి భాష లేన మహారాష్ట్ర, గుజరాతీ, బెంగాలీ, పంజాబీ లోనగు భాష లేకే నేమి మాట్లాడేవారు ఉన్నారని ఎలుగుదుము. దేశాని కంతా సామాన్యభాష యొకటి అనవర మన్నమాట నిజము. అంగ్రులు, అరవలు, కన్నడీలు, హిందీభాషావ్యాసంగమున చాలినంత కృషి చేయవలసిం దని ఒప్పుకొనినా రుండరు. నామకము ప్రకారము ఒక హిందీమాత్రమే కాదు, కనీసము ద్రావిడభాష అన్నీ తెలుగు వానికి స్వాధీనము కావాలి. అట్లుని స్వభాషయందు ద్రావిడీకము, ఉపేక్షయు నేను సహింపజాలను. ఈమధ్య హిందీభాషాభ్యాసము

నక యేమియు ప్రబోధాలు, పెడుతున్న పరీక్షలు, రచియిస్తున్న గ్రంథాలు, ప్రయోగిస్తున్న వ్యాఖ్యానాలు, వాటకాలు కనుపెట్టి చూస్తూనే వున్నాను. హిందీ ప్రచారముల నానాముఖములైన కృషి కిన్ని దీక్షకున్నా మెచ్చుకుంటున్నాను. ఇతిభావ శేష్యులనుట యనిన కంటక ప్రాయముగ కలంచే తెలుగువారిలో శ్రీతిలోను, పురుషులలోను హిందీభాషయందు ప్రేరే అంకురంబయి ముఖ్య దిర్ఘమై యని ముచ్చటపడుచున్నాను. “అంధ్రపత్రిక” “కృష్ణా పత్రిక” మొదలగు తెలుగుపత్రికారత్నములు హిందీభాషావ్యాప్తికి సర్వసాధనముల పోల్చుచును బసగతుంచెడియు గమనిస్తున్నాను. హిందీ ప్రచార ప్రసాదమున బడి ముచ్చయనిగి వాటికంట బడి దొడ్డిపోక అభ్యుదయితో మాట్టభాషాభివృద్ధిని నురి నిలిపి నేటి హిందీభాషయొక్క ధాటికి మాట్టాది నిలిపి తెలుగువారి మనస్థితి మాత్రము సుభాషమిదికి మరలెట్లుకై అవసరముగ నాచూచిస్తుండే ఈ “ప్రబుధాంధ్ర” యొక్క సమయోచితత్వము సంతసింపచును. ఈపత్రికా సంపాదకుడు నా ప్రతినిధి బుర్రులందు కొని, పండితులను గానున్నను తెలుగునడిమిది నాశాస్త్రములను వాటిని, నామరకమును వెల్లడింపు మని కోరినాడు. అయిన కోరిక కొరకవుచున్న కొని నాకు తోచిన మాటలు వ్రాస్తున్నాను.

పైన వ్రాసిన వాక్యాలే, నా యితీ ప్రాయాన్ని వెల్లడించడానికి చాలు ననుకుంటాను. కాని వ్యంగ్యంగా నదిలేనీ దానికంటే వాచ్ఛంగా చెబితేగాని జనసామాన్యానికి బోధపడే దేమి యని ఇంక కొంత వ్రాస్తున్నాను. హిందీ ప్రచారానికి వ్యతిరేకంగా ప్రబుధాంధ్రలోను, ఈసభ్య అంధ్రకృష్ణాపత్రికలలోను బ్రహ్మచక్ర శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకౌత్తి (ప్రబుధాంధ్ర సంపాదకుడు) గారును శ్రీయుత శేషమర్త్య కామేశ్వరరావు బి. ఎ. బియ్యడిగారు విశ్వనాథ సత్యనారాయణ ఎమ్. ఏ. గారును, అచటి బాపిరాజుగారును, యింకను మరికొందరు తెలుగుభాషాభివృద్ధిని క్రమంగా వ్రాసిన వ్యాసాలు—అనుకుంటున్నాను ప్రతిభాలోగాను వ్రాసిన—చదివాను. వాటిలో వారందరు, వెల్లడించిన భాషల కంటే మిగిలినవి నా ఈ వ్రాతలో ఉంటా యని తోచును. కాని ఈ మాట్టానేవారిలో నే నొకటి ఉన్నా నని తెలుపుకోవడానికి ప్రక్కపాటగా పని చేశాను.

తెలుగుభాష బాగా వికసిస్తూవుందని సంకోషిస్తూ యుండే వారు చాలామంది వున్నా బానుతెలుగు.— అంటే తెలుగునడికారము చాలావరకు ఇగిరి ఎగిరిపోతున్న దని గమనిస్తుండేవారు చాల తక్కువగా కనబడుతున్నారు. ఈతక్కువ మందిలో గ్రాంధిక భాషాభివృద్ధి మనకొను వారే ఎక్కువమంది. “మీరు వ్రాసేది తెలుగు భాష కాదు, భాషలోను భాషలోను సాంకర్ష్యము కనపడు తుంది. అన్నలేన తెలుగుపలుకుబడి ఎలాగి వ్రాసినవాడు తప్పక మీరు నమస్కరిస్తాను. మీరు సంకరభాషను గ్రాంధికము అని సంకోషిస్తూ గ్రాంధిక మనే శబ్దాన్ని కూడా భిక్షము చేస్తున్నా

మని కూడా గ్రహించలేనంత మాధ్యము మిమ్ము క్రమ్యుకొన్నది. ఈలాగ కృతకభాషను గ్రాంధిక మని చేర్చి మిరు ప్రాంతిలో పడుటకు గాక లోకాన్ని భిన్నపెట్టడము వ్యాయం కాదు, నిజమైన గ్రాంధిక భాష నిర్వహించలేకపోతే భిన్నపరచార భాషను అవలంబిస్తే శేషించిన కాస్త, పడుతైన, మిశ్ర. తెలుగుభాషను దక్కుతుంది? అని గిడుగుపంతులు, బ్రతికియున్నాన్నట్లు గురుభాష పంతులు ఉన్నప్పుడు యుంటే చిరుబుర్రులాడే వారే కొని వారి వాదంలో వుండే గుణాన్ని గ్రహించనివారికి ఉన్నాను గదా? ఈలాగ మాతృభాష ఒక దారి తెచ్చు లేకుండా తన్నుకుంటున్నంగా తెలుగునడపడి మీమిటని పెద్దలు పిన్నలను నిర్వృత్తిభావం నేర్పుతూ వుండగా పాఠశాలలో పరభాష తన్ను ప్రాసాద్యము, ప్రాశస్త్యము, మాతృభాషను లేదని ప్రత్యక్షంగా కనపడుతుం డగా, రాష్ట్రభాష కాబోతుందని హిందీని తెలుగువారి యితర లోనికి దూర్చడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. కొంతవరకు వీరి ప్రయత్నం ఫలనూచకంగా మూత్రం ఉన్నట్లు కనపడుతుంది. ఇంక వీరి ప్రయత్నం అధికంగా ఫలించాలని మనఃపూర్వకముగా కోరే వారిలో నే నొకడను. ప్రస్తుతం రాజకీయభాషగా యుండే అంగ్లము అంతరంతకు విశ్వరూపము దాల్చి రాష్ట్రభాష అన్నిటిని కలపించియు హిందీభాష మన తెలుగుభాషను మ్రొగిలేస్తుం డేమో నని భయపడేవారిలో నేను చేరను. అయితే మన తెలుగువారికి స్వభాషమీద ఇప్పుడున్న ఈకాస్త అభిమానము అభిరుచి యింకా కృశిస్తుం దని మూత్రం విచారం లేకపోలేదు. హిందీభాషాప్రచారానికి కంఠంబట్టకొన్న నేతలను నేర్పుకోవలె నని ఉత్సాహపడే అభ్యుదయిండును, అన్నదమ్ములను నేను ప్రార్థించే దేమిటంటే: “కన్నమ్మ కడంబడలపట్టుకు ఏడిస్తూంటే పిన్నమ్మకు పెట్టరా పిండాకుమా” అన్నట్లు ఇంటిభాషను ఉపేక్షించి దేశభాషను పూజించడము ధర్మకాదని రాష్ట్ర భాష కాబోతుం దని హిందీని సాధింపజూచివా, శిల్పప్రకృతియు, పదసామరస్యమును, చాతుర్యమును, వాక్యరచనా నైపుణ్యమును, మొత్తము సాంప్రదాయమును— సారస్వత సమాహ్వా యమును తెలిసికోటాని కని తెలుగు తోబుట్టువులయిన అరవము కన్నదిము సమాధించివా, స్వభాషకు ప్రస్థియు వికాసమును, కలిగించాలనే ప్రజ్ఞ కోల్పడ గూడ దని మనచేస్తున్నాను. ఈప్రజ్ఞ మనల్ని నడలనంతవరకు తెలుగునకు భయము లేదు. హిందీకంటి పునమైన భాష నేర్చుకొన్నట్లే ప్రబోధములను గాని నేర్చుకోవగలవంగ విద్యార్థులను గాని అడ్డుపెట్టుటకు అధిష్టించుటకు హక్కు ఎవరికి లేదని నే నెఱుగుచును. నా వాటికి కృశించి విస్మృతమగుచున్న మాతృభాషను పూజింపు డని హెచ్చరించుటకు ప్రతిస్వభాషాభిమానిని హెచ్చున్నది. అచాక్షరి ఉత్తము చేయుకొని మరొక్క మారు తెలుగుమీది దృష్టిని తొలగించుకోవడమి మనచేస్తున్నాను. చివరకు ఒక్క మాట— ప్రకృతము ఉపక్రమించిన, హిందీభాష

గొప్పని అట్టవలె నని అక్షేపించే మాతృభాషావాదులు, తమకు
 గలమైన ఆచారము తప్పట్టులులే నిజమయిన తెలుగుభాషయందు
 ఎట్లగుచిలిగించుటకు రావలెను లేనిది పునఃపాఠము వృద్ధిపరచే
 ప్రయత్నము చేసికొంటున్నారని విన్నవిస్తున్నాను

—మున్నంగి శర్మ

హిందీప్రచారాన్ని గురించి రాయమంటే పెద్దగారు స్వయం
 బ్రయత్నించినట్లు, అత్యగ్రంథవిశ్వాసాలూ లేక, పరాయివాళ్ళని అనుక
 ర్తమునాల్గు అన్ని విషయాలలోనూ యెంత చెడుతున్నారో వివ
 రంగా వర్ణించారు. ఇలాంటి అనుకరణ పరాయణుల నలమొకంటే
 ఎంతో పర్యవశాసనం చేస్తుం దని వేరే యెంతయూ చెప్పడం.....

సంపాదకుడు

వ్యాఖ్యానములు

పూనికి మందిదే ; కాని వివరము ఇస్తుంది

నకిలీ అంధ్రనాటకకళాపరిషత్తువారు నాటకాలు పరీక్షచెయ్య
 దానికి నిబంధనలువున్నాయి.

తమ పరీక్ష కొన నాటకానికి వారు తెయ్యమృదులపదపాద
 బహుమతిచేస్తారు.

నిజానికి బహుమతిమొత్తం చాలా పెద్దదే ఇప్పటికీ మహారా
 షట్రులు కూడా ఏ అంధ్రనాటకానికీ చేయని అందనీ, కాని కళాని ముందు
 చిత్తావహరి తరవాత పూజించితలచుతున్నారని వారు.

ఇది వాస్తవమని కొంతమంది మనో మానస వారికి వచ్చలేదు.
 దీనిగా వారిని సమర్థించి “తెయ్యమృదులపదపాద చిత్తావహరి
 పరీక్షచెయ్యడం తప్పిందా?” అంటూ కొందరు కవులు ముద్రాపించి
 వారు కూడానూ.

పరిషత్తువారికి మేము అహమికను ఆరోపించడం లేదు. ఈ పోటీ
 మేర్పరిచడంలో వారి ప్రయత్నం యెంత గొప్పదో, అంధ్రనాటకాన్ని
 వికాసం వివరణలో ఎంత అభివృద్ధిలో కూడాని ప్రయత్నించే మేము
 గుర్తించుకొన్నాము. అయితే : వారు ఏమిటో పోటీన
 మాత్రం ముగిస్తో నిండి వుంది. దీనిగా అది తీసుకుపోయి తీసుకు
 పోయి కేరళాలోని వివిధ పాఠశాలలు.

తనక విజ్ఞానమందిత్రాగ్రంథమందలిను కేరళాదిన నవలల పోటీ
 దేశంలో తెలుగుభాషానికీ బీజావాసన చేసింది. బీజాపురం మహారాజా
 వారి ప్రసంగం పరీక్ష మంచి ఫలితం యివ్వలేకపోవడమే కాదు,

ఇప్పటిదాకా మనభాషాని గురించి మనకి అవేదన లేకపోయి ;
 కాని మన కేంకా స్వస్వభావం పూర్తిగా కలగలేదు. మనకి
 లింకా మనక మనకాగానే వున్నాయి. లేకపోతే పరభాషానికీ
 స్వభాషాను- జాతీయభాషను- మాతృభాషను ఎందుకొకట దని
 మనవారితో చెప్పవలసిన భృతిమనక యెందుకు వస్తుంది! ఇటుగ మృది,
 పాఠ్యగమ్యుని అక్రయించి మనవాళ్ళే మనభాషానికీ దండెత్తడం
 యెందుకు వస్తుంది? అయినా యింతవరకు తప్పే ఏమీ దని
 మేము నొప్పకుంటాము. అందుకు ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవా
 లంటే కూడా సంతోషం అంటాము అయితే అప్రాయశ్చిత్తం
 యిదికరకే ప్రారంభమయింది. కర్మగాని దానికే ముగిస్తారు
 నిర్ణయించి నశిస్తారేమి

నిలిచిపోతూ పోయింది. మొన్న మొన్న ఏర్పడిన అంధ్రనాటకకళా
 పరిషత్తువారి నవలలు వర్తమాన పోటీ ప్రయోగసాగ్రహం
 కాలేకపోయింది.

ఇలాగ ఇన్ని అవకాశాలు చూసిన్నీ పరిషత్తువారు అసలువిష
 యంలో నిశ్చయించిగానే అందిపోయింది యేమీ కాగా లేదు.

కొంచెం నిదానంగాగలిగితే తా మేర్పరిచిన పోటీ పరీక్ష ఆ
 కూలం కాదని పరిషత్తువారికి తెలిసిపోతుంది. ఏమంటే? నాటక
 రచనలో కవులు తీసుకోవలసిన యితివృత్తం సాంఘికం కావా
 లన్నాడు, కాని వారు, ఎలానా పట్టం అని నిరూపించ లేదు. ఈ
 స్వాతంత్ర్యాన్ని అరస్ట్రమించుకొని కవులు తమతమ దురుసుకూ,
 అద్భుతకూ సరిపాడే ఖట్టాలు ఎన్నుకొంటారు. దీనివల్ల పోటీ
 చేసే కవులకు ఇతివృత్తంలో విశ్వం పొందకు వస్తువు ఏకటి
 కావచ్చును మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించడం యెలాగా?

మామిడిపండు బాగుంటుందా, పనసకొన దురుగా వుంటుందా?
 దీన్ని కాదని దీన్ని వున్నానామ?

సమస్త లైన్ కవులు నిర్వహించే ఏటుటూని కామటమె రచనకం
 అవుతుంది. అలాంటివన్నీ అతిమాధుర్యమకౌలను నిర్ణయించడానికి పరీక్ష
 కల వృత్తిభిరుదులే ప్రమాణాలు కావలసినవైతాయి. ఇది అసాధ
 కరం కాదా? పరిషత్తువారు ఇది అలాచిందారా?

ఇది యిలా వుండగా : ఈ పోటీకి చాలామంది కవులు నిష్పద
 రగో మేము నమ్ముతున్నాము. వారందరిలోనూ మోకరికే నిజం.

ఒకరికి సత్కారం. తక్కినవారి నాలుకాలమీద అధమా అని పరివృత్తవారి మాయని ముద్ర పడిపోతుంది, వాటి గరి యేమిటి? కాద్యత కల పండితబృందం తీసివారెయ్యడంవల్ల వాటిని ప్రకటన కర లేవయా ప్రకటించడానికి సాహసించరు. పరాధూతులై వుంటారు; కనక సాంకంగా ప్రకటించుకోవడానికి తక్కినరుల కూడా సాహసించలేకపోవచ్చు. ఇలా జరిగితే ఆనాటకాల అన్ని భావు మాసిపోవలసిందేనా?

అభవా: అగ్రంభకర్తలలో కొందరు దేశం అంతటా ప్రకాశిస్తూ వున్న పరభృతపండితుల ధర్మనిర్ణయం అనింది సాంకంగా ప్రకటిం చుకుంటా రనుకుందాం. అలాంటప్పుడు పరివృత్తవారి పండితుల నిర్ణయం కలషిరంగా కనపడుతుం దేనా?

ఇదికాక: సాంం నరసింహారావుగారు ఈ సందర్భంలో వొక వ్యాఖ్యలు కనపరిచారు. అదేమి టంటే? పండితులు చక్కగానే పరిశీలించి వొకనాటకం ఉత్తమం అని నిర్ణయిస్తారు. అయితే అది ప్రదర్శనానికి అనుకూలంగా వుండదేనా? పరివృత్తవారు ప్రదర్శనం ద్వారా కూడా నాలుకాలను పరిశీలిస్తా మని యొక్కదా చెప్ప లేదు. అలా చెయ్యకపోతే రసాభాసం తప్పకపోవచ్చు.

ఎటుయినా యీపోటీపద్ధతి వివరణం యిచ్చేటట్టే కనపడు తోంది.

ఇంకా: పరివృత్తవారు, ప్రపంచం అంతటా కొనియాడబడుతూ వున్న నోబల్ బహుమాన పద్ధతిని ఎందు కవలించిచరూ?

చివరికి.....?

శ్రీమత పాదకా కనకమ్మగారు తమ అంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెస్సు సంఘసభ్యత్వం విడిచిపెట్టేవారు.

పైపెచ్చు, అమె, అసంఘంలో సభ్యురాలుగా వున్న తక్కిన శ్రీల నందర్నీ బయటికి వచ్చేయ్యవలసిం దని ఆజ్ఞాపిస్తున్నారు.

అంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెస్సు కార్యసంఘంయొక్క కార్యదర్శి పదవులలో వొకటి శ్రీల కిషన్ నందుకు ప్రయోగించబడ్డ ప్రతిష్టం భవం యి.

ఉచితంగానే వుంది.

కాంగ్రెస్సులో ప్రముఖులై వున్న పురుషులు అంతఃపురాల్లో వున్న శ్రీలను వీధికి తెచ్చారు. కద్దరుమూటలు బుజాలపైట్టి యంటింటికి తీస్తారు. సుకాళాల దగ్గర పీడించు చేయించి లాశీ దెబ్బలు తినిపించారు. శైయిక్కి పంపించి యమచేర అనధవింప చేశారు. ఆనెండ్రియన్లలో తమకి వోట్లు సంపాదించడంకోసం ఏర్పాటుగా ప్రయోగించుకున్నారు. ముందు కూడా వారి నింకా అనేకవిధాల అజ్ఞాపించరలయమని వ్రన్నారు; కాని వొక్క శ్రీల కార్యదర్శిగా తీసుకోలేకపోయారు.

ఇంతే కాదు. ఇలాగ శ్రీలు తమ అసమ్మతి చూపుతూ వుం డగా జవాబు చెప్పడం కూడా మానేశారు.

మరిచిపోవద్దు. తమతో సమానంగా శ్రీలకు వొంటిగునాకుల యివ్వనందుకు ప్రభుత్వాన్ని నిందిస్తావును పురుషులే చేసిన పనియిది.

కాంగ్రెస్సు అదర్బాలమా, అదేకాలమా యిక్కడ ప్రసక్తి లేదు. మరేమింటే?

కాంగ్రెస్సులో శ్రీలకు కాద్యత, గౌరవమూ కలిగించే సాసం లేదు.

కనకమ్మగారు మంచిపనే చేశారు. అయితే: తక్కిన శ్రీలు కూడా తమలాగ బయటికి వచ్చేసీవాకానూ, లేక తమలో వొకరికి కార్యదర్శిపదవి దఖలుపరచబడేవాకానూ యీపట్టుదలా యీ డిక్ష విడమరుండా వుంటారా కనకమ్మగారు?

దివంగతులు మునిస్వామియాయదుగారు

దివాన్ బహద్దర బొగ్గిని మునిస్వామి నాయదుగారు దివంగతులై వారన్న వారై దేశంమీద పీడుగుపాలుగా పడింది.

నాయదుగారికి మధ్యనయమ్మలోనే మృతి రావడం అంధ్రదేశానికీ, అంధ్రదేశానికీ కంటే జన్మింపజ్ఞునికీ, జన్మింపజ్ఞునికీ కంటే కమ్మకులనికీ పెద్దదెబ్బ.

కాంతిమూ, దూంధర్వర్షి కమ్మకులంలోనే అస లధికం. అని నాయదుగారిలో శైయిర్లు ఎక్కువ.

యునివర్సిటీ తగువులు వచ్చినప్పుడు రాయలసీమ పక్షంలో నాయదుగారు మనమేరువులాగ నిలవబడ్డారు. సర్కారులలో వారిని కొదన్నవారూ, వారికి నచ్చుచెప్పగలవారూ వారు బరికి వుండగా కనపడలేదు. ఇకముందేనా ఏమీ.

ఇక కొద్ది రోజుల్లో చనిపోతా రనగా విశాఖపట్నం సభల తీర్మానాలను పురస్కరించుకొని నాయదుగారు చేసిన ప్రకటన మును బట్టి అనేకులు, వారు అంధ్రోద్యమానికి విముఖు అని భావించారు; కాని అది పొరపాటు. నాయదుగారు అంధ్రోద్యమానికి కాదు విముఖులు, సర్కారులవారి అవిమృశ్యకాంత్యానికి.

సర్కారులవారు యావదాంధ్రైక్యం సాధించడానికి పూనుకుని వుంటే రాయలసీమపక్షంలో వొక్క నాయదుగారిని వొప్పించ గలిగితే సరిపోయేది. ఇప్పు డిది ముఖముఖాల కొనసాగదు. ఏమ యినా సర్కారులలో అమాత్రంచారు కూడా కనపడరు.

మద్రాసు రాజీయాల్లో ప్రవేశించిన శెంటన్ నాయదుగారిలో వొక విశిష్టత అంతిం అయింది. చనిపోయేటప్పటికి కది వొక రోజు కంటే వొకరోజు బలపడింది; గాని నడచిపోలేదు. మరొక రయితే మంత్రిపదవింటే అది చేంచేవుండేది.

నాయదుగారి స్థానం పూర్తిచెయ్యగలవారు కమ్మకులంలోనే కాదు అంధ్రజాతిలోనే యింతిట్లో దొరకురు.

నాయదుగారి కుటుంబానికి మా సానుభూతిని విస్తరించు కొంటున్నాం. నాయదుగారికి ఆత్మకొరింది కొరుకున్నాను.

రాయలసీమ—కరువు

రాయలసీమలో కరువు వుట్టింది. అక్కడ మనమృతాల, పశువులూ—వికరి పట్టలూ మలమల మాడిపోతున్నాయి.

అక్కడ కుంగుభద్ర—ఎన్నికల్లో! వచ్చేదే వోక నది వుంది; కానీ దాన్ని వినియోగానికి తెచ్చినవారు లేకపోయారు. ఒక్క అంగరగమేనా నిలవగలిగేవారు లేక దర్జాగా అది సముద్రంలోకి పోతూ కొడుతోంది.

అక్కడ కానలు తెనకపట్టాయి. చెరువులు ఎండిపోయాయి. ఇంకేముందీ! సర్వోత్తమ బదులు హాహాకారాలు మొలుచుకువచ్చాయి. భూకంపంవల్ల బీహారు చెబ్బలిన్నప్పుడు మనవారు మన తానాకుకు మించిన సాయం చేశారు. మంచిదే, అయితే యిప్పుడు.....!

ఎరగ నేర్చుకుంటే సర్కారులవారికి యిది చాలా మంచిసమయం. నిజంగా, రాయలసీమవారు మనబానిసారే—మన రక్తంలో రక్తమే అనే జ్ఞానమే వుంటే బాధ్యత అంతా యిప్పుడు సర్కారులవారిపై వుంది.

ఇప్పుడు సర్కారులలోనుంచి వొక్క సందడు గడ్డి తెడితే అది అక్కడి వొక గోమాతని వొక పూట బలికేసుంది. వొక్క పోతుని యెత్తం తెడితే వొక మనిషికి వొక పూట అయివు పోస్తాయి.

అంద్రకరుల సామంతుకాదా పొందవలసిందే; కానీ ముందు మన చెయ్యి చాటిన తరవాతే అది ఇటీవల మనవారు హిందీప్రచారకులను బోషించడానికి వందలు వేల విరాళా లిచ్చారు. ఏదీ రాయల సీమలోని ఔనుపడితుల కలాంటి నాయం!

అంధజాతి అంతా వొకటివొక యింటిలోనే నివసిస్తూ వున్న కుటుంబం. కుటుంబంలో కొందరు తిండిలేక మాడిపోతూ వున్నప్పుడు తక్కినవారు తమ్ము కొనట్లు పూరుకోడం—పెద్ద పెద్ద మొత్తాలు అనవసర—అపాయకర—ఆద్యమాలకు ధారపోయడం కూడనిపన.

ఈవిషయంలో యిప్పటికీ జరిగిన ప్రకటన యెంతమాత్రమూ చాలదు. వొక్కచదువుకొన్నవారిలోనే కాదు, పట్టణాల్లోనే కాదు పల్లెలో, పాలెమలలో, గూడేలలో, గుడిసెలలో—అంతటా ఔనుపడితుల ఆర్తనాదాలు విసపడేటట్లు చెయ్యాలి. అప్పుడే దేశంలో చలనమా, సామధూనికలు కలుగుతాయి. ఆలటానే సాయ మున్నూ వస్తుంది.

ఇంకా తెలవడం లేదా?

నెలూరుకల్లా కొవరి గ్రామంలో జనవరి ౩ వ తేదీన జరిగిన హిందీ ప్రచారకసభలో ఆపస్తంబీనూ వోరుగండి నేంకేశ్వరరామస్వామిగారు హిందీవల్ల తెనుక్కి అవకారం జరగడం లేదన్నారు.

వాడు పదిసానుసంవత్సరాలనుంచి హిందీప్రచారం చేస్తున్నాడు. ఏమిదానికీనూ హిందీవల్ల తెనుక్కి వద్దం జరుగుతోందని

వారికి చెప్పలేదుట. కనక హిందీవల్ల తెనుగు చెబ్బి తింటోందనడం ద్రవ్య తప్ప మరేమా కాదుట.

కానీ కొంచెం దూరంకెళ్ళాక వారే యిలా అన్నారు. “ఈవిషయమన హిందీప్రచారకులు గమనింపలేకనది యెందుకొకదు. ఆకాస్మానుమనెంతైన కొందరు హిందీప్రచారకులు అంగ్లేయము బదులు హిందీ వట్టినీంపవలయు ననియు, మాతృభాషలను సమాద్రమున పారవేయవలయు ననియు అనుచున్నారు. హిందీభాషనే సార్వజేశకముగ చేయ నుంకించుచున్నారు.”

ఏం? హిందీవల్ల తెనుక్కి అవకారం జరుగుతోందనడం యిక ద్రవ్య అంటే యేమన్నమాట?

ఎవరో చాకా యెందుకు? ఈనెంకేశ్వరరామస్వామిగారే తెనుక్కి అందరికంటే యెక్కువ అవకారం చేస్తున్నారు. చూడండి. ఈకేంది మాటలతో వారు తమ ఉపన్యాసం ముగించారు.

“పదమూడు వత్సరములకు తక్కువ వయస్సు కలవారికి ప్రాథమికపరీక్షయందును, పదునెనిమిది వర ములకు తక్కువవారిని రాష్ట్రభాషాపరీక్షయందును ప్రవేశింపరానీయజనదు. అప్పటికి గూడ వారికి తెనుగు రానివో దానికి అంద్రదేశీయులే బాధ్యులు.”

మా అంధ్రనాథరులు ఈఅంద్రదేశీయుల సవాల్ను చిత్రించారా? పదెనిమిదేళ్ళ వయస్సులోవున్న మనం తెనుగు చెప్పకపోతే మనవారిని వీరు మనకి తక్కువనివ్వరు. హిందీలోకి లాక్కుపోతారు.

హిందీప్రచారకుల వృద్ధింకే యిప్పుడు బోధపడిందా? దక్షిణ దేశభాషలను చంపెయ్యడమే వారి సంకల్పం. వారు తెచ్చిం చే ప్రతి దమ్మిడీ అందుకే ఉద్దేశించబడుతోంది. వారుచ్చరించే ప్రతి వాక్యమూ దానికే బలం కలిగివున్నది.

మరచిపోకండి. హిందీప్రచారకులు దేశీయులకు ముఖపాదనం చెయ్యడంకోసం హిందీ రాష్ట్రభాష మాత్రమే అంటున్నారు. ప్రాంతీయభాషలుకూడా వుండాలంటున్నారు. ఇదే నిజ మయితే తెనుగేరాని తెనుగువాడికి రాష్ట్రభాష యెందుకు?

ఇంగ్లీషువారు ఈదేశంలో తమ భాషకే ప్రాధాన్యం కలిగించారు. పాకేతాలలోనూ, కళాశాలలలోనూ, కచ్చేరీలలోనూ దానికే ఘట్టాభిషేకం చేశారు. అది చదివినవారికే నాగరి అన్నారు. అన్నింటికీ వారు ఇలాగ ఇంగ్లీషునే ప్రయోగిస్తూ వుండినా ప్రతి మొగవాణ్ణీ, ప్రతి స్త్రీని ఇంగ్లీషులోకి లాక్కుపోతా మనలేదు.

ఇక్కడే గమనించతగ్గ విచిత్రం యేమిటంటే? విజ్ఞాన మంతా ఇంగ్లీషులోనే బోధించడమూ, రాజకార్యా లన్ని యింగ్లీషులోనే జరిగించడమూ—ఇది కొంపలు గుల్లలు చేసే దని, ప్రతిభను మొక్కపోగొట్టే దని, ప్రజలను దురానీలవర్గికి తరిమే దని, అస్వాభావిక మనీ మన మందరమూ అక్షేపిస్తున్నామ. ఖండిస్తున్నామ; కానీ దేశభాషలు వచ్చినా సరే రాకపోయినా సరే తమను ప్రతి స్త్రీని, పురుషుణ్ణి హిందీలోకి లాక్కుపోతా మనే హిందీప్రచారకసభలనూ

హిందీ ప్రచారకులనూ మనవాడు పోషిస్తున్నారు. ప్రకండిస్తున్నారు. ప్రోత్సహిస్తున్నారు.

అక్కడక్కడ కొందరుకొందరు “హిందీ ప్రచారకుల జోలి మీరెందుకూ? తెనుగుభాషని మీరు ప్రచారం చెయ్యరాదా? ఎవరిపని వారు చేసుకుపోతే తగువు లుండవుకదా?” అని తునితగవు చేస్తున్నారు. ఇటువలె చూస్తే యిది సహేతుకంగానే కనపడుతుంది; కాని యిందులో ఆలోచన యేమీ లేదు.

ఒకరు కాళ్ళకింద నిప్పు పెడుతూ వుండగా ఇంకొకరు నేటిమీద దిక్కు పుల్లితే ప్రయోజనం వుంటుందా? సహజంగానే మనవారికి మాతృభాషాభిమానం తక్కువ. చదువుకొన్నవారిని యింగీతు ఇత్రమించింది. చదువుకొనినవారిని హిందీ చుట్టబెడితే యీకే తెనుగుజీవనానికి తెన్నేటి?

అభిలషారితబోయిత అంటే యేమిటి? రాష్ట్రీయత ధృఢపడ నంతవరకూ ఆది సిద్ధిస్తుందా?

మనదావద్దు. హిందీ ప్రచారం పయోగముఖవిషయం. మేకవన్నె పులి. అది మనకి సర్వసాధం కలిగిస్తుంది.

అయితే వాకిటి పిచ్చులవలెవుంది. హిందీభాషే హిందూదేశానికి సామాన్యభాషగా వుండెదగదా; కాని దానికి సమయం కలుగింది. ఇప్పుడు దాని ప్రమేయం లేదు. అది లేకుండానే మనం మహాఫలాల సాధించగలం. అని సాంధ్యవాదీ హిందీకి విసియోగం.

ఇప్పుడు నడిచేదేశంలో జరిగే హిందీ ప్రచారం భారతవాదీ యతావికాసానికి కాదు. హిందూస్థానీల సంఖ్య పెరగడానికి.

నాట్యకళ

నాటకం రాయడం వొక కళ. నాటకం ఆవిడమున్ను వొక కళ. నాటకం చూడడం కూడా వొక కళ.

ఇలాగ సర్వాంగీణంగా కళ అయిన యీ పదుపు అన్ని సరిగా అమరితే చక్కగా కళగట్టి చూడయ్యమిద వొక మాయనిముద్ర వేస్తుంది.

నిజమే; కాని మన దురదృష్టవల్ల మన పూర్వులు మన మాతృ భాషలో నాటకాలు రాయలేదు. భవభూతి పక్కా తెనుగుకవి

అయిత్రుండిన్ని తెనుగును ముట్టొలేదు.

ఇంకొక చిత్రం. మొత్తానికి మన పూర్వకవులందరూ భాషాం తరీకరచాలానే కాకం గడిపారు. వారు పురాణాలు తెలిగించారు. కావ్యాలు తెలిగించారు. చివరికి ధర్మశాస్త్రాలు కూడా తెలిగించారు; కాని వొక్క నాటక మయినా తెలిగించలేక పోయారు.

మనచరిత్రలాంటి కొత్తరకం గ్రంథాల రచన ప్రారంభం అయినప్పడేనా మనవారికి నాటకాభిరుచి కలక్కపోయింది.

చివరికి యక్షగానాలు తప్ప మన భాషలో మహానాటకాల లేకపోయాయి.

ఇక ఇప్పుడు. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొదలయిన భాషల్లో నంది నాటకాలు తెనుగులోకి అవతరించాయి. స్వలింగాలన్ను పుట్టుకవచ్చాయి. నాటక ప్రదర్శనామూలా వెలిశాయి. అయితే రచనలోనూ శిక్ష లేదు. ప్రదర్శనలోనూ శిక్ష లేదు. చూడడంలో సైతం శిక్ష లేదు.

ఎవరికి తోచిందోవారు, ఎవరికి నచ్చినట్టు వారు రాతకీ, అటకీ మొదలుపెట్టారు. చూసేవారుమూడా యీస్వలింగాన్నే అవలంబించారు.

కళం తయారయింది; కాని రసం.....

ఇదంతా చూసి ఆంధ్రనాటకకావలక్షకులూ నాట్యకళి అని వొక పత్రక ప్రారంభించారు. దీని పుట్టింక కవులహా, నటుల కూ ద్రవ్యలకు మంచి మార్గాలు చూపించి కళి సాఫల్యం కలిగించడంగా కనపడుతోంది. ఇది మూడుమాసాలకోమాటు ప్రకటించబడుతుంది. సంవత్సరమందా ౨౦౦౦ చిడిసంచీక ౧౦౦౦.

మొదటి నందిక యిప్పుడప్పుడే మార్యసానం అలంకరించింది.

పుష్టి గల విగ్రహం, ముద్దులు మూటగట్టి రూపం, ఆశాజనకాలయిన మాటలు.

రచయితల్లో ప్రముఖుల సంఖ్య హెచ్చుగానే వుంది.

నాట్యకళి మేము స్వాగతం యిస్తున్నాము.

ఒక జాబు

ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకులకు:-

అయ్యా! సమస్మారములు

ఆంధ్రలోకమునకు మీ పత్రక చేయుచున్న నేన ఆమూల్యము. నేన ఆంధ్రుడన. మీ పత్రకయందు నాకు అభిమానము. ఆయభిమానమే నన్నీకాలు వ్రాయుటకు పురికొల్పినది.

గడిచిన సంవత్సరమున ఎన్నో తెలుగు పత్రకాలు ఉత్పన్నమైనవి. ఈ సంవత్సరమున మరికొన్ని క్రొత్తవి బయలుదేరిన నూచనము కనుపించుచున్నవి. బయలుదేరవలసినదే. ఎన్ని బయలుదేరినవ చాలవు. బంగాలీభాషలో ఎన్ని మాసపత్రకలో ఉన్నవి. వాటి సంఖ్యమందు మనవాటిసంఖ్య బహుస్యల్యము. అమెరికా నంటి దేశములయందలి

పత్రికల సంఖ్యలో పోల్చినచో ఇంక చెప్పనవసరమవులేదు.

పత్రికలు పట్టుటలో గొప్పలేను. పుట్టుటోపుట్టి ముఠులో మాడి పోయిన పత్రికలు తెలుగు దేశములో అనేకములున్నవి. పత్రికలు దినదిన క్రమరహితములు కావలెను. అవి ఎంకౌరేజరు వ్రాయబడుచున్నవో, ఎవరికొరకు వ్రాయబడుచున్నవో పత్రికాధిపతులు మరచిపోయిరి. మరచినవాడు కృషియుండఁ జూపుటలో ఆశ్చర్యములేదు.

ప్రబుద్ధాంధ్ర ఉన్నతశ్రేణికి లెందిన పత్రిక. కేవలము విశాఖరము పుట్టినదిగా దిది. ఆంధ్రజీవితములో మార్పులు దిద్దవలెనని మీనంకల్పము, ఆంధ్ర స్వతంత్ర్యము ను బలపరచవలెనని మీనోరిక, మీను కేవలము వాబ్బయినవలె రృక్షపడుచున్న కాదు. గడచిన సంవత్సరపు పన్నెండు సంవత్సరముల క్షాత్రాత్ర సంవత్సరపు మొదటి సంవత్సరమున చదివిన మీదట వారు గలిగిన అభిప్రాయ మిది. సరికావచ్చును. కాకపోవచ్చును. సరేయి అయినయెడల దిగువ విషయమును దయతో గమనింతురని ఆశించుచున్నాను.

కాలకమును అనేక ఆంగ్లేయపక్షములు తెలుగు పక్షములకె ధారాశ్రమంగా తెలుగు పత్రికలలో వాడబడుచున్నవి. అవి తెలుగు అక్షరములలో వ్రాయబడి నపుడు కొంతవరకు అర్థమగుననే యున్నవి. కాని కొన్ని తెలుగు పత్రికలలో ఇంగ్లీషు మాటలను ఇంగ్లీషు అక్షరములలోనే తరచుగా వ్రాయుచున్నారు. తెలుగు దేశములో ఇంగ్లీషు అక్షరములను గుర్తించ వలెనని లేనివారు అనేకలున్నారు. ఈవిషయమును కొందరు వ్యాసక్తరులు ఎరుగకపోయిరి. వ్రాయనపుడు జ్ఞప్తియందునుకొనకపోయి, తెలుగు అక్షరములలో ఇంగ్లీషు మాటలను వ్రాసినచో తప్పగా ఉచ్చరింపబడుననుభవము, మొత్తము మీద ఇంగ్లీషుమాటలు తెలుగు పత్రికలలో అచ్చు పడుచున్నవి. అనేక మంది ఆంధ్రుల కవి అర్థమగుట లేదు. ప్రబుద్ధాంధ్ర జననరి సంధిక యందలి “ఒక సంభాషణకాలము” అను వ్యాసమే దీనిని విశదీకరింప గలదు.

ఇంగ్లీషు కవులను గురించి వ్రాయ వలదనుట లేదు. ఇంగ్లీషు పదములను పూర్తిగా మాని అసంకృష్ట కరమైన అనువాదపు ముక్తిలోనే వాడవలెను లేదు. ఇంగ్లీషు పదములను అత్యవసరమైనచో విధిలేక వాడినంత మాత్రముననే తెలుగు భాషకు తీరని నష్టము వాటిల్లనని చెప్పబడు లేదు. కాని ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికలందలి

ఉత్తమపత్రికలను చదువ నోచుకొనిన, ఇంగ్లీషు తెలుగుని, ఆంధ్ర సోదర సోదరీమణులకు, అనవసరముగ మధ్య మధ్యన మరియోగి వద్దకు పరగెత్తుకొని పోయి, “ఈమాట, ఇదేదో ఇంగ్లీషులో నున్నది వారు తెలియవలెను లేదు కొంచెము చదివి చెప్పండి” అని బలిమాలు కొనవలెనని గతి పట్టవలెదనుటలు వ్యాసక్తరులు తమ వ్యాసములను వ్రాయుచున్న గాక, అట్టి వ్యాసములనే తాము ప్రకటింతురు గాక. ఈ విషయమున ఇతరి తెలుగు పత్రికలకు గూడ మార్గదర్శకు లగుచున్నగాక. ఇదియే నాప్రార్థన.

ఇటు

కా పూర్వం

౧౯౩౫-౩౬

(మా మిత్రులు కేశవరావుగారు చేసిన యీ మానవ-శివరాజం వ్యాసక్తరులందరూ-ముఖ్యంగా ఇంగ్లీషు చదివినవారు కిరసానహించితిమి. అన్ని భాషలలోలాగే తెలుగుభాషలోనూ భారతభాషల శబ్దాలు చాలా చేసే వున్నాయి. వాటిలో చాలా మాటలను మరం సర్వత్రా వాడుకోక తప్పదు. వాడుకుంటూనూ వున్నాము. కాని తెలుగురచయిత ఇంగ్లీషు లిపిని ఎందుకు వాడాలి? ఉరుదూ మాటలకు మరం పార్టీలిపిని వాడుకున్నామా?.....ఈశబ్దాలలో కేశవరావుగారు నిరదేశించిన ఒక సంభాషణకాలాన్ని గురించి చిన్న వివరణ అవసరం. మొదట అది మాకు చేరినపుడు తీవ్రచయితలగు శ్రీనివాసరావుగారిని “ఇంగ్లీషు అక్షరాలను తొలగించింపవలసింది”దని కోరాము. లేకపోతే, “నెలవిస్తే మేము తెలుగులో రాస్తా” మనినట్టి ప్రారంభము, కాని చాల జబాబు రాయలేదు. తరువాత మద్రాసులో కనపడి “ముందు మాదుకుందా లెండి” అన్నారు. శ్రీనివాసరావుగారి కేనా యీ విషయంలో పట్టుకల వుండని మేము చెప్పలేము. ఏమయినా యిది సరియైనదేనని విషయం. కేశవరావుగారిలాగే అనేకము మాకీ సంగతినిమించారు. కొందరు చాలా చురుగ్గానే చెప్పారు మాదానూ.....ఈ సందర్భంలో మాతాధ్యక్షులను గుర్తించ లేనందుకు మీమా పరా చెప్పకం టున్నాము. మామిత్రులు శ్రీనివాసరావుగారున్న, ఇలాగ తెలుగురచయిత ఇంగ్లీషు అక్షరాలను చొప్పించుకొన్నవై యువకులను పట్టు భద్రులైన కేశవరావుగారు చేసిన మాచన ననుసరిస్తూ రని నమ్ముచున్నాము.

సంపాదకుడు)

ఒరిస్సా సరిహద్దులు—జయపురం ఏజన్సీ

శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తిగారు. బి. ఏ

చెయ్యి తొలిన తరువాత అటు పట్టుకొనుటవలన లాభము లేకపోయినను, చెయ్యిచురికి నల్లదైన అటుల పట్టుకొనుటవలన లాభం ఉండకపోదు. అలాగున ఉండి జయపురం ఏజన్సీలో చాలకాలంనుండి

వికసించుచున్న తెలుగువారి సంగతి. వాగవికలయించున వరక వ్యాపార సౌకర్యములయిండును, విద్యాభివృద్ధియందును చాలా పెను కలదియున్న యీమధ్య ప్రాంతనివాసులకు ఇంతవరకు చెప్ప

రాష్ట్రములో అనేకవిధములైన లాభములు కలుగుచున్నవి. ఈ ప్రాంతములనుండి ప్రభుత్వమువారికి వచ్చే ఆదాయముగను యీ కొండ జాతులవారి నాగరికతాభివృద్ధికి అనుగుణము బాటలు వేయుటకును సాధ్యమైనన్ని పాఠశాలలు పెట్టుటకును ప్రభుత్వమువారు ఖర్చు పెడుతున్న సామర్థ్యము ఎక్కువ. అందుచేత హయాగా చెన్నరాజు థానిలో ఉండగా మన కేమి భయము? మనము కూడ క్రమక్రమముగ, తోడి ఆంధ్రులతో సమానము కావచ్చును. అని యీ ప్రదేశముల తెలుగువారు నిర్భయముగా నున్న సమయములో హతాభ్యుక్తగా సంధించిన దీరురస్థాయం.

అయితే యీ దురస్థాయమునకు కారణం యిక్కడి తెలుగువారి ఆహ్వానం ఒరిస్సా ప్రాంతానికి మిట్టివారు. తమకు తామే యిట్టి పాటు గెచ్చుకున్నారని తెలుగువారు ఆకమిట్టివారి అభిప్రాయం ప్రకారం. తెలుగువారిలో ఒక్కరిని కూడ యీ సమస్యను నకు వ్యతిరేకముగా ఉన్నట్లు తెలియజేసివారు కారట. అది కాక తెలుగువారిలో యింకొక లోప మున్నదన్నారని కమిటీవారు. వీరికి ఉద్దేశించబడిన ఒరిస్సాసమస్యను నలని కష్టనష్టములు గుర్తించే జ్ఞానమే లేదట. ఒకటి ఆ విషయం తెలిసినవారున్నను అట్టివారు చాలతక్కువగా నున్నారట. ఇలాగని చెప్పి తెలుగువారికి టిటి ఆస్థాయం యిటుల స్థాయము?

జనకటి వహరాబాదుగా ఉన్నదన్న ఈ సమస్యలో నోరేగినవారే సమర్థించినారు కాదు. గత 30 సంవత్సరములలోను నాలుగైదు సార్లు ఈ సమస్య గుర్తు వచ్చినప్పటికి మౌనము గవర్నరు పెంటు వారు ప్రాంతములనుండి ఏ భాగమైనను విడిచియున్నాడని దృఢముగా చెప్పినారు. ఈ మన్యప్రాంతముల జనాభాలో క్రమం పట్ల చూచినయెడల ఉక్కిరిసి లధిక సంఖ్యలు కారనియు, ఉక్కిరిసి కారినవారు తెలుగువారే తెలుగువారితో దగ్గరి సుఖం భయం లేదని జాతులవారో అగునన్నా రినియు మౌనము గవర్నరు పెంటువారు చెప్పియున్నారు. జనక కమిషనువారిచే నియోగించిన ఎట్టికమిటీవారు కూడ యీ ప్రదేశములనుండి ఏ భాగము నైనను ఒరిస్సాలో కలపటం కంగీకరింపలేదు.

స్థాయించారని, లిఖితంగా పరిస్థితులు తెలుగువారికింక అనుకూలముగా ఉన్నప్పుడు ఏ విషయమై వీరికి భయమే? అందోళన పడుటకు బాగా అనుగుణము లే? “మన అభివృద్ధికి భంగకరము గను, చాలకాలము నుండి యిచ్చుట నివసించుచు భూసంబంధమైన అనులను పెంచుగా కలిగియున్న మనకు నష్టకరముగను, ఇంత హఠాత్తరగ యింత అపహేతుకముగ, యిట్టి తీర్మానము తలపెట్టెదామి” నని తెలుగువారు కలలోనైనను అనుకొనుట కనకాళ మన్నదా?

అందుచేతనే యీ విషయమై తెలుగువారి టిటి అందోళనమును చేయలేదు. ఇది కారణముగా పెట్టుకొని తెలుగువారికి కూడ యాగమ్యేళన మిష్టమే కావలసిన దీనిని యీ భాగములను అధిక దౌర్బల్యముచే వీడింపబడనన్న ఒరిస్సారాష్ట్రములో చేర్చి ఆంధ్రుల జాతీయతకు, భావకు, జ్ఞానవృద్ధియునకు, అన్నివిధముల నష్టము కలిగించుట స్థాయసమర్థతరం కాదు.

సమస్యను సమంజస కలుగజేయే కష్టనష్టములు యిచ్చుటి తెలుగువారికి బాగుగా తెలియలేదను మాట వాస్తవము. ఈసంగతి ఒరిస్సాకమిటీవారు సరిగా గ్రహించినారు. వీరికే యీ విషయము బాగా నాలుగైయున్నయెడల పెంటువే తగిన భవము జరపెట్టి తమ వాదమును గవర్నరు పెంటువారికి నచ్చుకొనటకు ఎవరినైనను ఉండను పంపించక ఉదయకుండురా? గంగా విశాఖపట్నం జిల్లాలోని ఆంధ్రసాధులను—వారిలో సహ ఆంధ్రజాతికి—రానున్న తీరిని నష్టమును ప్రతిఘటించు సమర్థతముతో తక్కిన ఆంధ్రులందఱముల వారు కూడ చేతనైన సహాయము చేయుచుండిగా యిచ్చుటి తెలుగువారు మూడ్చుకొనండి ఉదయకొనుట ఎంతమాత్రము సమంజసముగా లేదు. అయితే వీరి అవివేకమునకు ఇట్టి సురస్థాయము కట్ట! ఈ సమస్యను సమంజస లాభనష్టములు వీరికి తెలియకపోయినను అట్టి నష్టము అనుచించక తీరదుకదా! కాబట్టి యిట్టి అభావం నడపించుట సమర్థతయుల విధి.

ఇంతకును ఈ ప్రదేశములు తెలుగుప్రాబల్యం కలవా ఉక్కిరి ప్రాబల్యం కలవా అని విచారించినవో ఈరెండును కావు. ఇచ్చుటి పురాతనవివాదులు నగరాలు కొండజాతులు మొదలైనవారు. వీరు అభివృద్ధి పొందగలనన్న భాగ్యవంతులైన చెన్నరాష్ట్రములో నుండి వలెను గాని డెబ్బులేక పరిపాలనాసంబంధములయిన పనులకొరకే కేంద్రప్రభుత్వమునుండి సాగుట ముప్పుదింకలరూపాయిల భవ సహాయ ముకీంచునట్టి ఒరిస్సాలో నున్నయెడల ఏమిలాభము? ఒరిస్సా కమిటీవారికి పంపించిన మెమోరాండములో సి. ఎ. హెండిర్ననుదొరగారు చెప్పినట్లు ఈ కొండజాతులవారికి ఉక్కిరిసలతో నెట్టి సంబంధమును లేదు. వీరు మూడ్చి కేంద్రబరియా ఒరిస్సాలో బోధపడుట చాలా కష్టము. గంగాజిల్లా బరియాలో పోల్చి చూచినను చాలా భేదము కన్పడును. ఈ పరిస్థితుల నాలొందించి ఆంధ్రాభిమానుల అగ శ్రీనివాసదేవవర్మమహారాజు వారు కూడ ఆంధ్రోద్యమము పట్ల సాదరత చూపి తోడ్పడుదురుగార. ఈ సమస్యను నందరి ఆస్థాయమును అధికారికము గుర్తించి తెలుగువారికి స్థాయ మిచ్చుటగార.

స ర స్వ తీ గ్రంథ మం డ లి

కంఠంవారి సత్రమువీధి

రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు నవలలు—ముచ్చటగూర్చు బొమ్మలతో—ముద్దులొలుకు శాశ్వతితో బయిండుతో—రెండుమాసముల కొక్క చక్కని నవల. నడుమ నడుమ చిన్న చిన్న అసంబంధగ్రంథములు వెలువడుచుండును. చందాదారులకు ప్రవేశరుసుము రు 0-4-0 చందాదారులు ఒకేసారి రు 7-8-0 ను ముందుగా పంపి నచో వరుసగా ఆరుపుస్తకములు అన్వేషింపరు పాఠ్యముగా వంపుదుము.

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1 8 0	25 కంకుమభరణి	1 8 0	37 అంతఃపురము 1 భా॥	1 8 0
12 చోరశిఖామణి	1 8 0	26 జాగిలము	1 8 0	38 అంతఃపురము 2 భా॥	1 8 0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0	27 మొగలాయీదర్బారు		39 అగ్రహారము	1 8 0
14 హత్యారహస్యము	1 8 0	2 వ భాగము	1 8 0	40 చిన్నహస్తము 1 భా॥	1 8 0
15 ఛాన్సు (1 భాగము)	1 8 0	28 నరనృతి	1 8 0	41 చిన్నహస్తము 2 భా॥	1 8 0
16 ఛాన్సు (2 భాగము)	1 8 0	29 ఆనందాభాయి	1 8 0	42 కంకణరహస్యము	1 8 0
17 కుముదనృతి	1 8 0	30 హత్యాశ్వేషణము	1 8 0	43 నంజీవి 1 భా॥	1 8 0
18 చిన్నకొండలు	1 8 0	31 మొగలాయీదర్బారు		44 నంజీవి 2 భా॥	1 8 0
19 రహస్యభేదనము	1 8 0	3 వ భాగము	1 8 0	45 ప్రజరాణి	1 8 0
20 సింహగడము	1 8 0	32 గంగ	1 8 0	46 హత్యాభ్రమ	1 8 0
21 మణిహారము	1 8 0	33 మొగలాయీదర్బారు		47 శాశీఖండము	1 8 0
22 మొగలాయీదర్బారు		4 వ భాగము	1 8 0	48 సేనాశ్రమము 1 భా॥	1 8 0
1 భాగము	1 8 0	34 కొహెనూరు	1 8 0	49 సేనాశ్రమము 2 భా॥	1 8 0
23 ఘటనాచక్రము	1 8 0	35 అటీన్ మణిలా	1 8 0	50 దానీకన్య	1 8 0
24 రాజసుందరి	1 8 0	36 అవరిచిత	1 8 0		

అ స మ బంధములు

1 మృత్యురంగిణి	0 12 0	9 యమునాబాయి	1 0 0	16 మాధవి	1 0 0
2 అభాగిని	0 12 0	10 శ్యామల	1 0 0	17 లలిత	1 0 0
3 చంద్రవేషి	0 12 0	11 కాంతంకిథలు		18 పెండ్లిదండ	1 0 0
4 విదురుని యువ		(చిన్నకథలు)	1 0 0	19 కథావళి	1 0 0
దేశములు	1 0 0	12 కాలనర్పి	1 0 0	20 నాలుగుకథలు	1 0 0
5 కాంచనమాల	1 0 0	13 భారతకథాసారం	1 0 0	21 నీతిప్రబోధిక	1 0 0
6 సీమంతిని	1 0 0	14 కథాకల్పవల్లి		22 ఆదర్శము 1 భా॥	0 12 0
7 నుకీల	1 0 0	(చిన్నకథలు)	1 0 0	23 ఉదంకుడు	0 12 0
8 శశిరేఖ	1 0 0	15 అరక్షణియ	1 0 0	24 భేతాళకథలు	0 12 0

నాటకములు

1 మార్కండేయ	0 12 0	4 వరమాల	1 0 0	8 చంద్రగుప్త	1 0 0
2 అహల్యాకావ		5 మాజహను	1 0 0	9 దంపతులు	1 0 0
విమోచనము	0 12 0	6 నూరహను	1 0 0	10 విజయవిజయం	1 0 0
3 వివాహవతనము	1 0 0	7 దుర్గాదాసు	1 0 0	11 భక్తకుచేల	1 0 0

ఈగ్రంథములు రాజమండ్రిలో కలాభివర్ధని పరిషత్తులలోను దొరకును.

సరస్వతి పాకెట్ డిక్షనరీ యొక్క ఒక సమూహ వుట:-

GARMENT

312

GATE

Garment-n. దుస్తుల లాని ఏదేనివస్త్రము, బట్ట
Garner-n. ధాన్యము నిలువచోయు కొట్టు: వ. ధ. నిలువచోయు, కూడబెట్టు
Garnet-n. కెంపుకంటిగాఱుతాయి
Garnish-వ. ధ. అలంకరించు; గ. అలంకారము; also గ.
Garnishment
Garret-n. మిగ్గెది
Garreteer-n. మిగ్గెదిలో వసించువాడు
Garrison-n. కొటలో నుండు రక్షణసేన: వ. ధ. రక్షణసేననుంచు
Garrote-(tte)-n. పీకపిసికి చంపువదలి; ఇట్టి పదంతో గూడిన పైయినదేశపుమరణశిక్ష: వ. ధ. పీక పిసికి చంపు
Garrulous-adj. అధిక ప్రసంగియైన
Garter-n. మేజోడు దిగకారకుండు నుంచడు నాదా: వ. ధ. ఇట్టి నాదాలోకట్టు
Gas-n. వాయువు; పట్టికలున్న దాబుమాటలు, గప్పాలు: వ. ధ. వాయువునుసమకూర్పు; విషవాయువును వదలిచంపు;

వ. ధ. పట్టికలున్న లేక దాబులు చెప్పి
Gaselier-n. పలు తెల్లల కొవ్వలుగలిగి వ్రేలాడునట్టి దీపము
Gaseous-adj. వాయురూపమైన నవ్వు
Gash-వ. ధ. లోతుగ కోయు; గ. లోతుగ తెగిన పొడవైన గాయము
Gas-light-n. వాయు సహాయమున వెలిగెడు కాంతిగల దీపము
Gasp-వ. ధ. డి. వ. ధ. డి. పిరి తీయుటకు వోరు తెలుసు; గ. ఎగిరిపోవు
Gaspng-adj. ఎగిరిపోవుచున్న; గ. ఎగిరిపోరి
Gassy-adj. వాయు పూర్ణమైన; వాయువునంటి
Gastric-adj. కడుపు సంపైస; Gastric juice కీర్ణద్రవము; జీర్ణద్రవము
Gastrology-n. పాకకాశ్రము, hence Gastrologist & Gastrologer n.
Gastronomy-n. దుయితెలిసిండుకాశ్రము; తిండిపోతుతనము
Gate-n. బహిర్ద్వారము; వా

సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ

Saraswathi English-Telugu
POCKET DICTIONARY.

సరస్వతి ఇంగ్లీషు-తెలుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ
చక్కని కాల్గికోవైయు.
వెల ప్రతి 1 రు 1-8-0

వస్తుగుణ ప్రకాశిక

అచ్చులోనున్నది!

మంచిగోకాశికిము! సాగసైన క్యాలికోవైండు!! పుస్తకములో వస్తుగుణప్రబోధముగల పేజీలు 1000 పైగా నుండును. వెల ప్రతి 1 రు 5-0-0

ఇది సమస్తద్రవ్యగుణములను అనంతదిగ్గముగ తెలియజేయు అపూర్వగ్రంథరాజము. అంధవైద్యలోకమునకు, వైద్యతరులకును విక్సిలి యుపయోగకర మగునటులు బ్రహ్మశ్రీ ఆయుర్వేదభూషణ భిషగ్వర పండిత వీలూరి వాసుదేవ కాశ్రి, ఏ. యం. పి. సి. గారిచే వ్రాయబడినది. ఇందు సందిగ్ధద్రవ్యములన్నియు నిర్ధారణాయోగబడి ప్రచురింపబడినవి. నూతనపరిశోధితద్రవ్యములు చేర్చబడినవి. వస్తువులదరి రసవీర్యవిచాకప్రభావములను గుణములను విడదీసి వస్తు

కటుక రోహిణి:—కటుకా—Picrorrhiza

kurroa Veroncalindleyana.

శతవర్షా-చాలా గణపులు
పరిచయపడములు గలది. కాండరుహ-కాడయే
మొలచునది. చక్రాంగీ -

ముక్కగొట్టిన చక్రాకారముగ నుండునది. గుణ
బోధినిపదములు : ఆమిష్ను - ఆమిదోషమును బో
గొట్టునది.

ఇది గుల్లజాతిలోని మొక్క.
వ్యూహము ఆకులు కొంచెము పొడవుగను,
కంగోరా గలిగి కుక్కపొగాకు

ఆకులువలె నుండును. దీని పూవులు నీలిరంగు గలిగి
గుత్తులుగా నుండును. దీనిలో కొండు జాతులు కలవు.
నీలిరంగుగల దొకటియు, పచ్చరంగుగల దొకటియు.
హిమాలయ ప్రాంత ప్రదేశములలో నిది విస్తారముగా
నుండును. దీని వైశిష్ట్య యోషధములకు నాడుదురు.

ఇది చేదురుచి రుచిగియుం
గుణములు డును. వేడిచేయు వ్యభావము
గలది. విపాకమున కారపు

రుచిగ మారును. నూత్నిఘ్నగుణములు కలది.
బాగుగా విరేచనమును జేయును. అగ్ని దీప్తిని గలి
గించును. హృదయమునకు హితకరమైనది. కఫ
పిత్తజ్వరములను హరించును. ప్రమేహములు శ్వాస
కానలు, రక్తతాపము, కుష్మరోగము, క్రిములు
హరించును. విషమజ్వరములను బోగొట్టును.

హృద్రోగమునకు :—కటుక
ప్రయోగములు రోహిణి, యష్టిమధుకము
ను మెత్తగా నూరి పంచ
దారసీగతో కలిపి త్రాగిన హృద్రోగములు
శమించును.

ప్రస్థకృద్ధి:—దీని వేళ్లు పాలతో గాని నీళ్లతో
గాని నూరి త్రాగిన ప్రస్థము శుద్ధమగును.

కఫపిత్తజ్వరములకు:—కటుకరోహిణి ఉసిరికా
యంత ముద్ద వేడినీళ్లలో కలిపి కొంచెము

పంచదార వేసి త్రాగిన క్రిములను బోగొట్టి
విరేచనమును జేసి జ్వరములను తగ్గించును.

ఎక్కిళ్లకు :—గైరికమును, కటుక రోహిణియు
సమానములుగ చూర్ణించి తేనెతో కలిపి
యిచ్చిన ఎక్కిళ్లు శమించును. (సుశ్రుక్ము)

కటుకరోహిణి కషాయములో సదాపాకు చూ
ర్ణము కలిపి మూడు రోజులు తెల్లవారుజామున నే
త్రాగిన ముతురక్తము హరియగును. కటుకరోహిణి
గుంటకలగరాకు రసముతో నొక వారము దినములు
మర్చించి కందిగింజలంత మాత్రలు చేసి అల్లపురస
ముతో నిచ్చిన చలిజ్వరములు కట్టును. చిట్టివాగ
మట్ట రసముతో కటుకరోహిణిని మెత్తగా నూరి
గుండెలకు పట్టువేసిన గుండెలలో పీకుకొప్పి తగు
టయే గాక, శ్లేష్మము కరిగి ఆయానము తగ్గును.
లోని కిచ్చు మోతాదు ఎక్కువైనచో వికార
మును గలిగించును. కటుకరోహిణిలో రౌడవరక
మగు తెల్లది నల్లదానికంటె తీక్షణమైన గుణములను
గలిగి మిక్కిలి విరేచనమును జేయు వ్యభావము
గలిగి యుండును. నాడుకలో నల్లదానికంటె తెల్లది
తిక్కువ మోతాదుగనే నాడవలయును. లేక
వికారము వాంతియును గలిగించును దీనిని పై న
కట్టువేసినచో హాకును. దీనికి బాదమునూనె
గాని పవ్పగాని విరుగుడువస్తువ.

ఇది రసాయనము. చేదురుచి,
సవిన కైద్యక మకము పాచనకారి, ప్రైశ్మహరము.

అజీర్ణము, గ్రహణి, శ్వాస,
పిత్తవికృతులు, కామల మొదలగు రోగములు
యందు దీనిని బాగుగా నాడవచ్చును. యకృ
ద్వృద్ధిలో నిది చేదువుచ్చతో సమానముగా పని
చేయును. చేదువుచ్చకంటె ఇది మృదువుగా పని
చేయును. విషమజ్వరముల కిది యుత్తముమైన
యోషధి. పిల్లల క్రిమిరోగములయందు కటుక
రోహిణి బాగుగా పనిచేయును. (మెటెరియా మెడికా
ఆఫ్ ఇండియా. R. N. Khory part II, P. 457.)

వనంతకుసుమాకరము

మధుమేహము, అరిమూత్రము, రానివరుప్రలు, శుక్రక్షయము, శుక్రస్వము, బలహీనత, చిరకాలపు తెలకుమును, ముఖవ్యాధులు తీర్చించుటచే కలుగు సకలమూత్రహావ్యాధులకు ప్రసిద్ధి కలిగిన రాజోషధము. ఈలము 1 కి రు 20-0-0.

సేద్ధమకరధ్వజము

ఇందు బంగారు కలదు. పూచీ యిచ్చెదము.

జగత్ప్రసిద్ధమగు బలవర్ధకాషధము. రక్తక్షీణము, వీర్యదోషము, వత్తుంకశక్తియు, క్షయ, వ్యాసకౌసులు, నరముల బలహీనత, కునుకు శోగములు, మొదలగువానికి దివ్యౌషధము.

ఈలము 1 కి 24-0-0. 60 మాత్రలు రు 10-0-0

ఏకోత్తరవృద్ధి మహాలక్ష్మీ విలాసరసము

చ్యవనప్రాశము

క్షయరోగులకు అమృతోపమానములగుదివ్యౌషధములు

చిరకాలము క్షయవ్యాధిచే నీడింపబడుచు శల్యావశిష్టముగ నుండువారలకు మరణియోగవనున అశోగ్యమును కలిగించును. క్షయ వ్యాసకౌసులు ఉబ్బునము కఫముతో కలిసి రకముపడుట, రక్తహీనత, శరీరకృశత్వము, మృదయవార్జ్యము దీర్కాలము నుండి బాధించు మొండిదగ్గులు మొదలగునవి జయించును. బలము, కౌంతి శుక్రమును కృద్ధిచేయును.

రేండుబొమ్మలు కలిపినేవించవలెను.

నెలకు రు 12-12-0.

చిరునామా:—వేంకటేశ్వర ఆయుర్వేదనిలయము

పాదాక్షిపా:—చింతలూరు, అలమారుపేట, తూర్పుగోదావరిజిల్లా

ప్రాంచీలు:— 1. కాకనాడ, 2 రాజమండ్రి, 3. పెద్దాపురం, 4. అనకాపల్లి, 5. వికాఖపట్టణం, 6. ఏలూరు, 7. అమలాపురం కిరుని, 8. రామచంద్రపురం.

228. ఔషధములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.

ఫిబ్రవరి నెలాఖరులోపున ఉత్తరము వ్రాసిన కేలండరు పంపెదము.

లక్ష్మీ క వ చ ము

వలయుకోరిక లాసంగుటలో ఆమోఘము!

వలసినకార్యసాఫల్యమున గూర్చుటలో అస్పృశము!!

పరీక్షయందున్నరులు కొదవలించినవిద్యార్థులకు ప్రత్యేక సరస్వతి. ఉద్యోగము లేక నల్లాడువారికి బనిగల్గించుటయందును. కొద్ది వ్యాజ్యములలో దగుల్కొని బాధపడుచారిని గెల్పొందించుట యందును. దారిద్ర్యపాగరమునప్రసిద్ధి దరిగానక దుఃఖించుచారిని లక్ష్మీ ప్రసన్నులుగా జేయుటయందును, గొప్పకల్పవృక్షము. సంతానములేక చింతించు దంపతులకు సంతానమునంగి సంతోషవార్త నొలలాడించు చింతామణి. నేయే! ఏ కోరికతో నీకవచమున ధరింతులో అకోరిక సమహృద్ధులకు నిలకేల్పు. ఈ కవచము దైవోపాసకులచే బీజాక్షర సంయుక్తమై లక్ష్మీప్రతిమ నలరారునట్లుగా గల్గింపబడినది. దీనిని ధరించి, వలసిన సాఫల్యములు పొందినవార లానగిన యోగ్యతా పుత్రములను దీనిని ధరించవలసి కల్పవృక్షము మీరు చేయవలసిన పూజావిధానము లక్ష్మీ స్తోత్రముగల పాత్రము మీ ఆరకు కవచముతో బంపబడును.

నోటు:—లక్ష్మీ ప్రతిమతోగూడి బీజాక్షర సంయుక్తమైన యీ కవచము పంచలోహ నిర్మితమై మైలగాలిసోకిని బలము చెడకుండా యుండునట్లు తావేజాగాచుట్టి ధరించుటకు వీలుగానుండుటకు కొండిలతోను చక్కని పట్టుతాడుతోను నమర్చబడియున్నది. తెల రు 1-4-0 మాత్రమే, డిటో పెండిది రు 1-1-0

లక్ష్మీ క వ చ ని ల యం, రాజమండ్రి.

సిందూరభూషణము

గర్భవతులకు కవయోగము. ఫర్తి, అమృహితవు శేషండుట, జ్వరము, తాపము, ఉడుకు, పైత్యము, గుండెలో మంటు మున్నగు బాధలను తగ్గించును. ఈలము 1-0-0

సూర్యావర్తి

కేవల పైత్యవికారములను, వాతపైత్యములను తగ్గించుటలో ఇది పేరుపొందినది. ఫర్తి, ఎక్కిళ్ళు, దగ్గు, అగ్నిమాంద్యము, అశోచకము, అమైత్రము, శరీరము తిగుగుట, గుండెదబ, రక్తవాంతులు వగైరాఅనుకు మంచిమందు. ఈలము 1-0-0

క్రవ్యాధరసము

కడుపుశ్చికి, కడుపుబ్బరము, ప్రేగులరతుట, దప్పిక, అశిసావము, బంగిలిరచనములు మున్నగు సకల అజీర్ణరూపాలు పోగొట్టును. అతి పెంచి జీర్ణశక్తి కలిగించును. ఈలము 1-0-0 గంధర్వసారస్వినీ—ఇన్నిన్పేట, రాజమండ్రి

నాళం కృష్ణారావుగారివి

య. అ.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివి

తేనెచినుకులు
పాలతరంగాలు
గోగీతము
పెడిలిడి
ముద్దు

౦ ౮ నాయకురాలు
౦ ౮ సంగీతవాదన
౦ ౨ పోడి
౦ ౨ భావతరంగాలు
౦ ౪ వారిజన నాటకము

౧ ౦
౦ ౧
౦ ౧
౦ ౧
౦ ౧

పూజాపుష్పమాలవారివి

చాకిరపు
కావ్యబిందువు

౦ ౮ భారతీయ విద్యాచరిత్రము
౦ ౮ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారివి

౦ ౧౨

రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తివంతులుగారివి

విశేషయాత్రికులు—ప్రాచీనాంధ్రదేశము

౧ ౪

వ్యాసవంశవాం

౩ ౮

కవిరాసమితివారివి

గద్యచింతామణి

౧ ౮

తైత్తిరియ—వారి కసంచీక

౧ ౦

కాలవిశరణ్యము

౧ ౮

ఉత్కలపతకము నాటకం

౦ ౧౨

వ్యాసాచరి

౧ ౦

ప్రథమ—ఖండకావ్యాలు

౦ ౮

ఆంధ్రకవిభిషక్కుల భాషాభిషేకము

౧ ౦

మాతృపూజ పద్యఖండాలు

౦ ౪

వ్యాసకుటీరంవారివి

పానావతి రుక్మిణిమృగారివి

జన్మభూమి నాటిక

౦ ౪

పూజన—ఖండకావ్యాలు

౦ ౪

ప్రేమాంజలి—పంచమదంతుల చరిత్ర

౦ ౫

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారివి

శుభోదయము

౦ ౩

వ్యాసాచరి

౦ ౪

శ్రీ విశ్వకాండ సంక్షేపము

౦ ౨

కూచి నరసింహంగారివి

మనుజాకరము

౦ ౧౪

అశ్వసంయమము—అమితవిషయాసక్తి

౦ ౬

కూలిక

౦ ౧౦

అనుబంధము

౦ ౩

అశ్వశ్రోత

౦ ౮

శ్రీకృష్ణ కామేశ్వర రావుగారివి

సంధ్య

౦ ౬

కలవలు

౦ ౪

పాతపాటలు

౦ ౨

కలాభివృద్ధిపరిషత్తు—ఇన్ని న్ పేట—రాజమండ్రి

వైకృంతభ స్తము

అయస్కాంతభ స్తము

కళాభివృద్ధిలో చాల పనిచేయును. శ్రేష్ఠతను, మూలకృష్ణములు తగ్గించును. వీర్యవృద్ధి, తేజస్సు కలిగించును. అనుపానభేదములతో అనేక గుణములు కలిగించును. కులము ౧—౦—౦

ఉబ్బు (నంజా) పాండువు, ష్యయ, కావ్యకావ్యము, శ్రీమృగము తగ్గించును. రక్తమృది చేయుటలో చాల శక్తి కలది. బలము, కాంతి, వర్షము, వరిముత్యము లిగి కలిగించును. కులము ౨—౦—౦

అభ్యుదయభ స్తము

లోహభ స్తము

ఇది శరీరచార్మము, వీర్యవృద్ధి. బుద్ధిమాత్మక కలిగించును. ష్యయ, ప్రమేహములు పొరించును. మధుమేహమునకు ప్రత్యేకావధము. నిక్కాళ, కావ్యము తగ్గించును. అనుపానభేదములతో అనేక రోగములకు వాడవచ్చును. కులము ౨—౦—౦

రక్తవృద్ధి, బలము, తేజస్సు కలిగించును. ఉబ్బు (నంజా) పాండువు శ్రీమృగము, కూల, అక్షరము గుల్మవ్యాధులు తగ్గించును. అనుపానభేదములతో అనేక రోగములను వాడవచ్చును. కులము ౩—౦—౦

గంధర్వపార్వతీ—ఇన్ని న్ పేట—రాజమండ్రి

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పలను

బాధలను కడుర్చునని

తమకు తెలియును

అయిన తెలియవలసిన దేదీ !

నేడు దేశమంతటను కుక్కగొడంగుల
వలె తలలెత్తిన నకలు మందుల చూచి
మోసపోకుండుటయే !

బజారులలో కొనుటకు పూర్వము
మా ప్రేమ మార్కు గుర్తులన్నిటిని జాగ్రత్త
గా పరిశీలించుడు.

గంధర్వకళ

రక్తవృష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరములకు బిగి కలిగించు తియ్యని లేహ్యము

అనేకులకు మజల మగతనము కలిగించి మోవ్వపొందినది

గంధర్వకళ—యౌవనము సంఘటించును. శుక్ల నవ్వుము కట్టును. పుంస్తవ్యము పెంపుచేయును. కామోదకము కలిగించును. సంభోగక క్తి హెచ్చుచేయును. మనోల్లాసము కూర్చును. ఆనందము కలిగించును. ప్రమేహములను జయించును.

కీళ్ళనొప్పులు, దురదలు, తిమ్మిరలు, పోనాడుటలో గంధర్వకళ వ్రత్యేకక క్తికలది. నవామేహములమీద ఇది చేయు పని అసాధారణమైనది. దీనిని ఎప్పుడును నేవించుచుండినచో మునలితనము కనబడదు. ఏ వ్యాధులును చేరవు. ఇది తాలెంతరాండ్రకును చాల మేలుచేయును. వారి శరీరములకు పూర్వపుబిగి కలిగించును.

పాను దు 3—0—0

మలయచందనము

నెగరోగమునకు పేరుపొందిన ఔషధము

పోటిలలో నగ్గినది. నకళ్ళను చూచి మోసపోకుడు !

ఈ క్రూరవ్యాధివలన తాడపడువారికి మా మలయచందనము నాలుగువందల యేండ్లనుండి గురువరంపరగా వాడబడుచున్నది. ఇది సంస్థానములయందును రాజకుటుంబములయందును వాడుటకు కనిపెట్టబడినది. కావుననే వ్యధ్యము లేదు. పిండాగ్రీతో పనిలేదు. నెగరోగము తగిలినట్లు, ముందు పుచ్చుకొనుచున్నట్లు యెవరికి తెలియగూడదంటే మా మలయచందన మొక్కటే అందుకు తగినది. నకళ్లు బయలుదేరుచున్నవి. పరిశీలించకుండా ఏ యౌషధమును పుచ్చుకోవద్దు. గంధర్వఛార్మసీవారి మలయచందనమే కావలె పని కోరుడు. అనేక వైద్యులు సాంతమందులను విడిచి దీనిని వాడి విజయము, బహుమతులు పొందుచున్నారు. మూడుపూటలలో గుణమిచ్చును. ఎరువు, తెలుపు, పచ్చనెగలకు ఇది రామబాణము. రస విష గంధకములు చేరని మూలికాయోగము. ఇక్కడకు అక్కడకు పరుగెత్తక నేడే మాకు వ్రాయుడు.

డబ్బీ ౨-౪-౦ దీని కనుపానము చందనలైలము ఔన్ను 3-0-0 రెండును ఖర్చులతో ౬-0-0.

నాగరఖండము

అక్షరములకు శూలలకు, పరిణామకూలకు చాల నుందిది. ఆకలిలేకపోవుట, కడుపుశిబ్బరము, నొప్పి, నోట నీవ్లాగుట, కడుపులో మంట, పొత్తికడుపులో పోటు, కండ్లమంట, ఓకిరింక, వాంతులు, పులితేనుపులు, ఇస్కిక, అరుచి—వీటిని త్వరగా తగ్గించును. విషవకుండా ఒక్కపాను నేవించినచో ఎట్టి గురువదార్థమైనను సులభముగా జీర్ణమై, మరల ఆకలి కరకరలాడును. రక్తవృష్టి కలిగించును.

పాను దు 2-0-0.

గంధర్వఛార్మసీ—ఇన్ని నోపేట, రాజుకుండి

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము

మా వద్ద నవీనకవుల గ్రంథాలన్ని దొరుకును. వీరి రూపాయకు తక్కువ ఖరీదు గల పుస్తకాలు వీ. పి. గా పంపము. పోస్టుఖర్చులు కొనుకాతే ఛరించాలి.

శ్రీపాద ముద్రాపూర్ణకామ్రీగారివి టి. ఆ: జనమంచి వేంకటరామయ్యగారివి టి. ఆ:

వీరపుణ-చరిత్ర	౦ ౧౨	నవకుసుమాంజలి-ఖండకౌత్సవంపుటి	౧ ౪
రత్నబంధనము-డి.కె.పునకల	౧ ౦	మాలతీమాధవము-నాటకము	౦ ౧౨
శృంగారవాటిక-డి.కె.పునకల	౦ ౧౨	రాజశేఖరునివిద్యసాధంజక. నాటకము	౦ ౪
మిథునానురాగము-చారిత్రికనవల	౧ ౦	శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారివి	
అనాథబాలిక-పాంపాలకనవల	౦ ౬	చంద్రగుప్త నాటకము	౧ ౪
వారకౌంత్-నాటకము	౦ ౧౨	భారతరమణి డిటో	౧ ౦
విజయనగరరాజులకథలు	౦ ౨	రాజాప్రతాపసింహ డిటో	౧ ౪
చిత్తూరురాజులకథలు	౦ ౩	శివాజీలీలము డిటో	౧ ౦
డిల్లీచక్రవర్తులకథలు	౦ ౩	లిలావతిసుఖోచనలు డిటో	౧ ౦
గోల్కొండనవాలులకథలు	౦ ౨	లిల్లముంగళ డిటో	౧ ౦
శృంగళి-విమర్శగ్రంథము	౦ ౧౨	శ్రీమంగళవాచార్యవిద్యారణ్య డిటో	౧ ౦

డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారివి		చిత్తవృత్తి డిటో	౧ ౦
జర్మనీదేశపువిద్యావిధానము	౧ ౦	ఒకపెన్సిల్ డిటో	౧ ౦
అంబ-లేక మొండీశఖండి-నాటకము	౧ ౪	పునర్వవాహము డిటో	౧ ౦
సంస్కృతలోకావళి	౧ ౦	తగినకాసి డిటో	౧ ౦
అశ్వత్థామ-ఆర్మీ-౨ నాటకాలు	౦ ౧౨	సంభాషణవిద్యారణ్యము డిటో	౧ ౦
అశోకుని ధర్మశాసనములు	౨ ౧	కళాపాదాడి డిటో	౧ ౦
ఉమార్ ఖయ్యామ్-రుబాయీ	౦ ౬	సాహిత్యమీమాంస-విమర్శగ్రంథము	౧ ౮
ఉపనిషదులు	౦ ౬	నాటకవిమర్శ డిటో	౨ ౦

చింతా దీక్షితములగారివి		కొత్తలుడు ప్రహసనము	౦ ౪
శబరి-కొత్తనాటకము	౧ ౦	పిన్నిగొట్టు డిటో	౦ ౪
ఏకాదశి-౧౧ చిన్నకథలు	౦ ౧౨	జగన్నాథమాహాత్మ్యము-ప్రబంధము	౦ ౧౨
పరిణామవాదము-తెన్నదర్శనములు	౦ ౧౨	బరంపురం కళాప్రచారక సమితివారివి	

గుడిపాటి వేంకటాచలంగారివి		రాయలారము-మొండటిసంపుటము	౧ ౦
మాళర్మమిట్టాకొలిండి	౦ ౧౨	తేనెపట్టు-ఖండకౌత్సవంపుటి	౦ ౮
లిడ్లకొత్తగ	౦ ౮	పూలతోటగ్రంథమాలవారివి	

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారివి		తేయి సంభాలగుడి కావనము	౨ ౦
గీతమాలిక	౦ ౧౨	మల్లికార్జునరావు. స్థానికనవల	౦ ౧౦
సోమనాథ విజయము	౦ ౧౨	మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారివి	
భాగవతావతరణము	౦ ౮	అనురావకీర్తనము	౦ ౧౨

వలయువారు. కళాభివర్ధన పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్ని కుపేట రాజమండ్రి అని రాసికోవాలి

రాజమహేంద్రవరం: శ్రీ అద్వైత లిప్తి అక్షరములు-హయ్యుగాగి సరస్వతి వరద సేన నయ్య ముద్రితము,
శ్రీపాద ముద్రాపూర్ణకామ్రీగారివే ప్రకటింపబడినది. ౧౯౧౧-౧౯౧౩

